תנ״ך · אחרונים

ישע אלהים על אסתר

רבי אברהם צהלון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

ישע אלהים על אסתר

רבי אברהם צהלון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ישע-אלהים-על-אסתר/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611151759 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמת המחבר 5
הקדמת הספר 7
פרק א 15
פסוק א 15
פסוק ב 18
פסוק ג 19
פסוק ד 19
פסוק ה 20
פסוק ו 20
פסוק ז 21
פסוק ט 27
פסוק יב 29
פסוק יג 30
פסוק טז 33
פסוק יז 34
פסוק יט 35
פסוק כ 35
פסוק כב 35
פרק ב 36
פסוק א 36
פסוק ב 37
פסוק ה 37
פסוק ו 38
פסוק ז 39
פסוק ח 41
פסוק י 41
פסוק יא 41
פסוק יב 42
פסוק יג 42
פסוק טו 42
פסוק טז 43
פסוק יז 43
פסוק יט 45
פסוק כא 45
פסוק כב 46
פרק ג 48
פסוק א 48
פסוק ב 51
פסוק ג 52
פסוק ד 52
פסוק ה 52
פסוק ו 53
פסוק ז 53
פסוק ח 56
פסוק ט 59
פסוק י 59
פסוק יב 60
פסוק יד 60
פסוק טו 61
פרק ד 61
פסוק א 61
פסוק ג 61
פסוק ד 62
פסוק ה 62
פסוק י 63
פסוק יג 63
פסוק טו 64
פרק ה 66
פסוק ב 66
פסוק ג 66
פסוק ד 67
פסוק ט 68

פרק ו 68
פסוק א 68
פסוק ב 70
פסוק ז 70
פסוק י 71
פסוק יב 72
פרק ז 74
פסוק א 74
פסוק ה 75
פסוק ח 75
פסוק ט 76
פרק ח 76
פסוק א 76
פסוק ג 77
פסוק ט 78
פסוק יד 78
פסוק טו 78
פסוק טז 78
פרק ט 82
פסוק ד 82
פסוק ו 83
פסוק יא 84
פסוק יד 84
פסוק כב 84
פסוק כג 87
פסוק כה 87
פסוק כו 88
פסוק כז 88
פסוק כח 89
פסוק כט 89
פסוק לא 90
פסוק לב 90
פרק י 92
פסוק א 92
פסוק ב 92
פסוק ג 92

הקדמת המחבר

שיר במהלל הספר. הנותן אמרי שפר:
ארנן לאל חי בעת אחזה אור. אמרות טהורות ב**ישע אלהים**:
בדברי חכמים דרכי אכונן. בפירוש מגילה מאירה כנוגהים:
רמזים ופשטים לקוטים כשושן. מתוקים כנופת בחיכי כמהים:
המוני עדתי בספרי שעו נא. נבונים מאורים ברמים וגבוהים:
מחוים הדראל בצהלה ורנה. ונותנים זמירים לשוכני גבוהים:
חמול אל נפוצים זכור נא קדושים. וחוש הראנו **בישע אלהים**:
אמר הצעיר אברהם בן לאדוני איש חיל רב פעלים אשר נודע שמו בשערים כמה"ר **יצחק צהלון** זלה"ה מתושבי גליל העליון צפת תו"בב.

אומר לאלהי ישראל אשר בדרך אמת נחני ומנוחה הדריכני ובגדי ישע הלבשני וחכמה ומוסר למדני ונתן לי מהלכים בין משאבים השואבים מים בששון ממעייני הישועה ומטיט היון העלני ומבור שאון דלה דלני והי' עזרני כי מנעורי גרסה נפשי לתאבה אל מלאכת האלהים לקרבה:

בראותי בחורותי סר הלם וכוכבי השמים וחילם ממסילותם נלחמו הכוני פצעוני נשאו את רדידי מעלי כי מנעורי גדלני כאב והזמן צנוף צנפני כדור וטלטלני טלטלה מעיר לעיר וממדינה למדינה למשל ולשנינה לא שלותי ולא שקטתי ולא נחתי מגודל התשוקה החקוקה בתוך לבי מנעורי ועד הלום לעלות ולהראות את פני ה' צבאות ולשקוד על דלתותיו לשפוך שיחה ועתירה יום יום ואף גם זאת בהיותי בצרה:

ראיתי ונתון אל לבי לשפוך שיחה לפני אלי צורי וגואלי יצילני ממצוקותי ומצרותי ויאמר די לצרות הצרורות אשר חלפו עברו על ראשי ויורני וילמדני דרך זו אלך לעבדו ולדבקה בו ולפקוח עינים עורות ויאירו שבעתים כאור בקר באור תורתו אשר היא תכלית שלימותינו ומחסה ומגדול ואברהם היו יהיה לגוי גדול:

האל העונה אותי ביום צרתי מן המצר אותו קראתי ויוציאני למרחב יהי שמו מבורך אשר יך ויחבש ימחץ ורפא ירפא ויתן לי שאלתי כי הקרה לפני בארץ שביי ופזורי איש חמודות מאנשי המעלה והמדות הגביר כמה"ר יצחק טיבה נר"ו אענדנו עטרות והיה למאורות וינהגני בכבוד לביתו בית נועמת ויעש עמדי חסד ואמת:

מה טובו אוהליו ומשכנותיו ומאורות חסדיו אשר לכל העולם הם מאירים ומזהירים עם החיים ועם המתים ותמיד יומם ולילה שולחנו ערוך לגר ולתושב וביתו פתוחה לרוחה

לכל עובר ושב ואת כולם ממעייני נדיבותו ישביע וכל אשר יחסה בצלו ישכח יגון ואנחה ויוסיף כח ושמחה:

ברוך ה' אשר לא עזב חסדו ואמתו מאת עבדו בן אמתו אנכי בדרך נחני ה' בבית האדון בית ועד לחכמים אשר היא מליאה מכל מיני ספרים שונים ומשונים חדשים גם ישנים מכל מיני מגדים כפרים עם נרדים לא יחסר כל בה וזאת נחלתם עבדי ה' וצדקתם:

יומם ולילה על משמרתי אעמודה לא אחשוך פי יומי ולילי כל ימי חלדי וחדלי הנני תפילה לאלי צורי וגואלי לא יחסר מביתו עושה חסד משפט וצדקה והיתה להם ברית כהונת עולם לו ולזרעו אחריו יען אשר בחרו להריק צרורות כספיהם המה ואביהם על דברת פי האלהים:

צדיק באמונתו יחיה צדק לפניו יהלך נרו ישמח במעוניו והאיר אל עבר פניו תשואות חן חן לנפש עמל עמלה לו באשר נתן מלחמו לבעלי אסופות ולתופשי החכמות מידי עלותה בבית ה' אלהים מושיב יחידים במעלה רמה יושיבנה עם משכילים וחכמים בעת האסף כי בצל החכמה בצל הכסף:

חשבתי דרכי ולבי אמר לי קום מה לך נרדם הנה עתך עת דודים עת לעשות לה' שמע לעצתי למה תשתומם עשה זאת איפה והנצל מדבר באופל והלוך בסערה ובסופה והשלך כל מחשבות הרעות אחרי גוך ושמח בחור בבחרותך וייטיבך האלהי' באחריתך כי אם תשים לבך למקרי הזמן העצומים והרבים סלונים וסרבים צנוף יצנפך כדור גול על ה' דרכך ובטח עליו והוא יעשה:

קח לך עוז ותעצומות לקבל תנחומות אחרי מות כל כחותיך הגשמיות ותאוותיך הגופניות וזכור את בוראך בימי בחורותיך וקום כגבור ושאב מים מבור ויהיו חיים לנפשך כי נעים כי תשמרם בבטנך וקח קסת הסופר בידך וכתוב בספר העולה על רוחך כי זה חלקך מכל עמלך בימי חיי הבלך:

צל ימיך עלי ארץ צל העולות ולא צל המעלות ובראותי כי הניח ה' לי מכל עמלי וכי כביר מצא' ידי אמרתי הפעם אודה את ה' ישמח לבי ותעלוזנה כליותי נדרי לה' אשלם וכל מוצא שפתי להשביע נפשי הנענה ולרוות צמאונה בצחצחות שיחות נכוחות ממימי מרום ולשום שפלים למרום:

הלא אנכי איש אשר חלק לי אלהים בחכמה ובבינה מעט מזער דבר שלא ישוער ואם ארצה לעלות במעלות הרמות והנשאו' ובסתרי המדרגות הנעלמות אפחד פן כמקרה

הנמלה יקרני כי עשה יעשה לה כנפים לעוף על הארץ והיה למאכל לעוף השמים לכן ללכת בדרכי מחקר יושר בחרתי ועל ה' בטחתי:

לבאר פירוש האגרת הזאת האוגרת משלש רוחותיה דברי חכמים וחידותם ולגלות מצפוניה ומסתוריה כפתוריה ופרחיה כיד ה' הטובה עלי גם שיודע אני שאיני יודע מאומה מתורה ומקרא ואף כי במשנה וגמרא ק"ו לאהדורי סברא בהגיון הלב ובשפה ברורה הואלתי לקרבה אל המלאכה הזאת ולא אצא חפשי כי אמרתי הלא מצער היא ותחי נפשי:

ואבא היום אל העין עין משפט היא קדש כל היום וכל הלילה תמיד לא אחשוך ולא אשקוט עד אבא אל מקדשי רז"ל אבינה לדבריה' ולתכלית כפי מה שחנני האל הנותן לפתאים ערמה לנער דעת ומזימה והתבוננו חסדי ה' כי אף בהיותו הנער והפתי שפל אנשי' ונחה עליו רוח ה' רוח דעת ורוח ערמה וחכמה ומזמה:

נדבות פי רצה נא ה' אלי צורי וגואלי בטרם אלך ואינני ענני ה' ענני בצל כנפיך תסתירני ובאורח מישור תנחני ותורתך תלמדני אשר ממנה תוצאות חיים ומעיין מים חיים שבטך ומשענתך המה ינחמוני ובית עבדך בן אמתך יהיה עד עולם נכון לפניך ופנית אל תפילת עבדך:

זאת נחמתי בעניי לעשות גם אנכי לביתי והנה באתי במגילת ספר כתובה לי לשמי למען תהיה לי לעד ולאות לפני האדון ה' צבאות היותי כוסף לחסות תחת צל כנפיו והנה טעמתי בקצה מטה עוז חשקי וכספי העצום במעט הדבש הזה ותאורנה שתי עיני להגיד כי ישר ה':

לכל קורא בספרי זה אחלה פניו אשאלה ממנו שאם יראה שום טעות ושגיאה שאל יאשמני ולטובה יזכרני כי אני היום רך בשנים ובחכמה כי בן ד"ך אנכי היום והמעט יעלה לחשבון גדול והנה אני הגבר קנקנא חדתא דעתיקא לית ביה ושגיאות מי יבין וזה תחילת דברי פי והגיוני יהיו לרצון אמרי פי והגיון לבי לפניך ה':

הודיעני דרך זו אלך כי אליך נשאתי נפשי:

הקדמת הספר

ידיעות החכמות ושרשי התבונות אהבת השם ויחוד האל והם שני פינות רמות ונשאות אשר בהם נכללים כל התורה וכל החכמות והתבונות בם נכללות והנה צריך לכל אוהב אמיתי שלא תהיה האהבה על איזה מתנה אשר נתן לו אהובו או שיקוה ממנו איזה דבר כי הנה זאת האהבה עתידה להתבטל כאמרם ז"ל כל אהבה שהיא תלויה בדבר

בטל דבר בטלה אהבה אבל האהבה שהיא מצד שיווי המזג והטבע ואינה תלויה בדבר תשאר קיימת לעולם ועכ"ז אם יאמ' לו אהובו שיהרג עצמו ודאי שלא יאבה ולא ישמע אליו כי אין לאיש נכבד מנפשו וכן אם יהיה נבהל להון ויאהב הממון יותר מנפשו ודאי כי לא יתן לו ממונו כי הדם הוא הנפש לכך בא הפסוק להזהירנו כי האהב' אשר חייב האדם לאהוב את השי"ת שאפילו יסתכן בגופו ובממונו לאהבתו לא יניח אהבתו וזש"ה ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך כמו שדרשו רז"ל בכל לבבך בשני יצריך וכו' והנה בודאי כיון שהאהבה תחזק בלבו כ"כ כמו שאמרנו נמצא כאלו קיים כל התורה כי ודאי אחרי היותו כ"כ אוהב את הקב"ה והוא מושרש בשרש גדול אשר כזה והב"ה יפתח לבו ויתן לו לב חכם ונבון כש"ה אני אהבי אהב א"כ קנה החכמה והתבונה באהבה וגם כן צריך לאיש אשר כזה ליחד אל איום שלא יאהב אותו וח"ו יחשוב שיש שתי אלהות כי הרי יצא שכרו בהפסדו אבל צריך להשיב אל לבו שהשי"ת אחד ושמו אחד ואז בודאי החכמות והתבונות יבואו מאליהם כיון שיש בידו השרשים האלו כל הענפים הם ברשותו וכמש"ה אם יתן איש את כל הון ביתו באהבה בוז יבוזו לו והנה לאיש אשר כזה הקב"ה לא יעזב חסדו ואמתו מאתו כמש"ה מי הקדמני ואשלם כי אפיי למי שאינו ראוי והגון שיב' לו איזה טובה מצד פשעיו וחטאיו וישוב אל ה' וירחמהו וכשידרוש לאל בכל לב יענהו משמי קדשו וכ"ש וכ"ש לאיש אשר כזה שיתן לו בתורת אמת מה שאין כן באחרים שיתן להם בתורת חסד כמש"ה כי עם ה' החסד וכו' ירי' כי שום נמצא לא יוכל להשפיע חסד גמור לשום נמצא בלתי השי"ת כי עמו החסד הידוע הגמור ולא ביד שום נמצא והטע' ששום נמצא לא יוכל להשפיע על שום נמצא חסד גמו' הוא כי כל מיני החסד מושפעי' ונמשכי' מאת ה' בשביל שאי איפשר שיקוה האדם חסד גמור משום נמצא אלא א"כ ימצאו במשפיע ההוא ארבעה תוארים הראשון שיהיה המשפיע ההוא בלתי משתנה שאם הוא משתנה לא יהיה החסד הנשפע ממנו גמו' כי ישתנה בהיות המשפיע משתנ' ואין נמצא בלתי השי"ת שלא ישתנה כמש"ה אני ה' לא שניתי וכו' אם כן אי איפשר שיבא חסד גמור מהמשתנ' שיהיה קיים שלא ישתנה. והשני שיהיה המשפיע ההוא בלתי צריך אל עזר זולתו בהשפע' החסד ההוא שאם הוא צריך אל עזר זולתו לא יהיה בטוח מקבל החסד שיתמיד החסד ההוא וזה מבואר מהכוחות העליונו' שהם י[ע]זרו על דבר כשיסכי' עמהם ענין או סיבה אחרת עוזרת כמו שאומרים האצטגננים כשיהיה בעל הצומח בבית כבודו אז יביט אל ככב טוב וכיוצא בזה ואין נמצא בעולם שלא יצטרך אל עזר זולתו אלא השי"ת כמש"ה אני ה' עושה כל נוטה שמים לבדי רוקע הארץ מאתי. והשלישי שיהיה המשפיע ההוא יכול על

שני הפכיים בשוה כי בזולת זה לא יוכל המקבל להשיג חפצו בכל עת שירצה כי פעמי׳ יצטרך האדם דבר ופעמים אל הפכו כי פעמי׳ יצטרך האדם לעשות מלחמה ופעמי׳ יצטרך אל שלום והנה ידוע מהכוחות העליונות כי הככב המורה על המלחמה לא יורה על השלום והמורה על החרבן לא יורה על הבניין ואין כח ביד המורה על המלחמה להפך הוראתו על השלום וכן המורה על המחלה לא יורה על הרפואה ולזה לא יוכל שום מקבל החסד להיות בטוח שימשך אליו החסד המצטרך לו אלא אם כן יהיה המשפיע יכול על שני הפכיים בשוה ואין בכל הנמצאי׳ שיהיה יכול על שני הפכיי׳ בלתי השי״ת כמ״ש ה׳ יוצר אור ובורא חשך עושה שלום ובורא רע אני ה׳ עושה כל אלה. והרביעי שיהיה המשפיע ההוא באופן שלא יוכל שום נמצא אחר לעכב על ידו מלעשות רצונו כי אם יש מעכב על ידו לא יהיה בטוח מקבל החסד שיגיע אליו המבוקש מן המשפיע ההוא כי אולי יעכב על ידו זולתו והוא מבואר שכל נמצא זולת השי״ת יכול השי״ת לעכב בידו ואין מי שיעכב ביד השי״ת שלא יעשה רצונו כמש״ה הן יחתוף ומי ישיבנו מי יאמ׳ אליו מה תעשה ובהתחבר אלו הד׳ תוארים במשפיע יהיה בטוח מקבל החסד שיתקיים בידו החסד המגיע לו או החסד המבוקש ואחר שאין זולת השי״ת שימצאו בו הד׳ תוארים האלו אין ראוי שיבוקש או יקוה חסד משום נמצא זולתו וזה מה שפירש הפסוק בפרשת האזינו ראו עתה כי אני אני הוא ואין אלהים עמדי אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא ואין מידי מציל וביאורו כי הגוים היו מצרים לישראל בחושבם כי השי״ת ח״ו אין בו יכולת להצילם ואומרים איה אלהמו צור חסיו בו והדברים האלו הם מורים שהיו חושבים כי אלהי ישראל ח״ו דומה לכחות העליונות שהוא מקבל שינוי או שהוא צריך אל עזר זולתו או שאינו יכול על שני הפכיים בשוה או שיש שום נמצא שמעכב על ידו ולזה ביאר כי אין השי״ת שהוא אלהי ישראל כשאר הכחות העליונות כאשר חשבו אבל הענין הוא בהפך כי הוא ית׳ קיים ואינו משתנה וזהו או׳ ראו עתה כי אני אני הוא כלומ׳ כי אין נמצא בעולם שיוכל לומר על עצמו אני אני הוא בלתי השי״ת כי כל נמצא זולתו משתנה מיום אל יום ואינו היום אותו שהיה אתמול כי כבר נשתנה ולזה לא יפול עליו לשון אני אני הוא כי אני יורה על תואר קיים ולהיותו בלתי משתני יכול לומ׳ על עצמו אני אני הוא וכן אמ׳ הנביא אנכי אנכי הו׳ מנחמכ׳ כי לא יפול הכפל הזה אלא עליו ית׳ כי הוא היו׳ אותו שהיה אתמול מבלי שום שינוי וזה רומז על התואר הראשון ואמ׳ אח״כ ואין אלהים עמדי שאיני צריך לעזר זולתי זהו לרמוז על התואר הב׳. ואמ׳ אני אמית ואחיה מחצתי ואני ארפא כלו׳ שיש לי כח על שני הפכיי׳ בשוה לרמוז על התואר הג׳. וסיי׳ ואין מידי מציל לרמוז על התוא׳ הד׳ כלומ׳ שאין שום

נמצא שיוכל לעכב על ידו מלעשו' רצונו ואחר שאי איפשר בשום נמצא שימצא שום אחד מאלו הד' תוארי כ"ש ארבעתם יחד זולת השי"ת לז"א המשורר יחל ישראל אל ה' כי עם ה' החסד וכו' כלומר קוה אל ה' כי מה שאתה מבקש ממנו אינו עצם הגמול אלא עצם החסד ואין שום נמצא שיוכל לעשות חסד זולתו כי הוא לבדו מקור החסדים והטובו' וזש"ה כי עם ה' החסד ולא עם זולתו וע"ז הדרך תוכל לפרש גם כן מזמור אשא עיני אל ההרים מאין יבא עזרי עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ואחר שהוא יתי ברא כל הנמצאים הנה התפילה היא ראויה לבורא ולא לזולתו כי כולם נבראים כמוני ואיך יעצור רוח מבינת האדם להתפלל אל אל לא יוכל להושיע ולתת לכל שואל די מחסורו אשר יחסר לו והנה ההתעוררו' מהתפילה היא מהכח השכלי ואפילו שתמצא הכתוב אומר תאות ענוים שמעת ה' שיראה כי התפילה היא מהתעוררות הכח התאווני אינו כן אלא כשיתחיל הכח התאווני להתאוות יתעורר השכל לחשו' מחשבו' לבקש דרך אשר תושגב בו התאו' ההיא וכשישפוט מזה לא יושג אלא על ידי השם שהוא יכול על כל דבר ומשפיע חסד אפילו על הבלתי ראוים יגזור השכל שראוי להתפלל אליו יתי ולפי שההתחלה היא מהכח התאווני יחס הכתו' שמיעת התפילה אל הכח התאווני כמש"ה תאות ענוים שמעת ה' כאילו התפילה מצד כח המתאוה ואינו כן אלא מצד כח השכלי המעורי ומיישר את האדם להתפלל תפילתו אל מי שיכול לתת לכל שואל די מחסורו אפילו שלא יהיה ראוי מצד חסדו ולזה סיים הכתו' תכין לבם תקשיב אזניך לבא' ששמיעת תאות הענוים אינה אלא אחר שיוכן הכח השכלי אל התפלה לפני יוצר כל וכל יכול וזש"ה תכין לבם ואז תקשיב אזניך וכן נאמר לדניאל למן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות לפני נשמעו דבריך וביארו רז"ל מכאן שאפילו קבלת התענית קודם שיתענה תועיל לקבלת התפילה מצד הכנת הלב וזש"ה והיה טרם יקראו ואני אענה כלומר כשיבין הכח השכלי להתפלל או להכנע ולהתענות לפני טרם שיעשו התפילה והתענית אני אענה ובעוד שהם מדברים התפילה והתענית בפיהם אני אשמע אחר שיגמור הכח השכלי שראוי להתפלל על הדבר ההוא אל השי"ת והנה התפילה היא כמו הסם אשר הוא סגולי לכל החלאים אפילו שיהיו הפכיים זה מזה שכל מה שירצה האדם ישיג בה אשר היא מחיה מתים מעניין אליהו ואלישע וממית ופוקד עקרות ורופא מצורעים ופוקח עורים וכל דבר אשר ירצה האדם ישיג בתפילתו והנה פה יגיד עליו ריעו שהפך את הגזירה ממות לחיים כרגע אם כן התפילה היא כמו הצרי הכולל המועיל לכל החלאים והארסיים הן חמים הן קרים ולא כשאר מיני הטריאק שהם מועילים לחולים פרטיים בלבד יש מהם לארס חם ויש מהם לארס קר בלבד ולא נמצא אחר מהם מועיל

לחם ולקר ולחוליים הפכיים והתפילה מועילה לעניני הפכיים שהרי משה אמר זכור לאברהם וכו' ואסף אמר אל תזכור לנו וכו' הרי שמועיל אל הזכירה ואל השכחה כ"ש כשתהיה בכונת הלב כש"ה תכין לבם וכו' והכוונה היא בכח השכלי השופט האמיתי שלא יושג שום דבר אלא על ידי הי"ת יען כי כל הד' תוארים נמצאים בו או עם דמעה כמו שראינו בחזקיה שאומר הפסוק שמעתי את תפילתך ראיתי את דמעתך והכוונה תדע למה שמעתי את תפילתך שמן הראוי אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים אבל כיון שקודם תפילתך הכנת לבך לי ושפכת דמעות אפילו שהתפילה תהיה בשבילך שמעתי אותה כמש"ה שמעתי את תפילתך. או אם ירצה גם כן להתפלל עם הכנעת גופו בתענית ג"כ אחור לא תשוב ריקם תפלתו כמ"ש בדניאל למן היום אשר נתת לבך להתענו' לפני נשמעו דבריך. ולזה בצר' גדולה הזאת אסתר צותה למרדכי שיצומו ג' ימים לילה ויום עם התפילה לאל כי ידעה כי לא קצרה יד ה' מהושיע כיון שהכניעו עצמם קודם בהכנעה גדולה כזאת אשר צמו ג' ימים וג' לילות אפילו שלא היו ראוים נדבקו בהשגחה האלהית וידוע הוא כי במקום אשר תחול ההשגח' לא תשלוט בו הכליון והנה השי"ת נעתר להם והצילם והפך להם היגון לשמח'. אם כן יעלזו חז"ל בכבוד אשר חייבו וצוו לקרו' המגילה הזאת ולהשמיעה לכל העם אנשים ונשים קריאה מחוייבת נוספת על הרשויה פעמים בכל שנה ושנה לעשותה זכר מק"ו כמו שנבאר בע"ה במאמר הא' שמי שלא שת לבו בפעם הא' ישית לבו בפעם השנית כי הוא לימוד גדול ומועיל שבהיות שהרצים יצאו דחופים והדת נתנה ודת לפרס ומדי דלא להשנאה ובאו מים עד נפש כנראה הקב"ה קודם מכה צ"ץ רפואה פרח כמו שנבאר בע"ה לקמן אם כן מנדון דידן יצדקו ויתהללו כל זרע ישראל וישובו אליו בצום ובבכי ובתפילה ומיד יושיעם מיד כל שוסיהם כי עם ה' החסד ולכך התקינו לצום צום אסתר ואפילו שלא מצאנו ראיה מפורשת בגמר' לצום הזה הנה המרדכי כתב שיש סעד ממה שאמרו שיום י"ג זמן קהלה לכל היא והכונה הוא שהיו מתאספים לצום אסתר שהוא בי"ג ומתאספין לעירות כמו בשאר תעניות עכ"ל.

וב"מ מגילה איתא ת"ר מ"ח נביאים וז' נביאות עמדו להן לישראל וכולן לא פחתו ולא הותירו אפילו אות אחת על מה שכתוב בתורה חוץ ממקרא מגילה מאי דרוש אמר רבא א"ר יהושע בן קרחה ק"ו ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כ"ש אי הכי היללה נמי לימא א"ר יצחק לפי שאין אומרים שירה על הנס הנעשה בח"ל מתקיף לה רב נחמן והרי יציאת מצרים בנסים שבחוצה לארץ וקאמרי שירי התם כדתניא עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצו' לומר שירה משנכנסו לארץ לא הוכשרו לו' שירה.

רב נחמן בר יצחק אמר קריאתה זו היא היללה. מתקיף לה רבא מי דמי התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה הכא נמי הללו עבדי ה' ולא עבדי אחשורוש אכתי עבדי אחשורוש אנן ובין לרבא ולרב נחמן בר יצחק הא דתניא מנכנסו ישראל לארץ לא הוכשרו שאר הארצות לומר שירה בהן אבל כיון שגלו חזרו להכשרן הראשון עכל"ה.

ויש להקשות א' איך אמר שלא פחתו ולא הותירו אפילו אות אחת על מה שכתוב בתורה והלא כתוב בתורה השמר לך פן תעלה עולתך בכל מקום אשר תראה והמקריב בחוץ חייב כרת דכתיב דם יחשב לאיש ההוא דם שפך ונכרתה ומצינו אליהו שהקריב בחוץ בהר הכרמל וירושלי' קיים ובית המקדש בתוכו עומד. וכן גם כן כתוב בתורה כי תצור אל עיר להלחם עליה לא תשחית את עצה וכו' ואלישע צוה במלחמת מואב וכל עץ טוב תפילו. ב' לר' יצחק שאמר לפי שאין אומרים שירה על הנס הנעשה בח"ל והלא השיר' דהיינו ההלל אינו אלא בשביל הנס הנעשה אם כן מה לי שיהיה בח"ל או בארץ ומה טעמו. ג' שבשלמא לרב נחמן בר יצחק שאמר קריאתה זו היללה ניחה שהק"ו במקומו עומד וממנו יובן שקריאתה זו היללה מדקאמר ומה מעבדות לחירות אמרו שירה ממות לחיים לא כ"ש שנאמר שירה והשירה היא ההלל אבל לרבא דאמר בשלמא התם הללו עבדי ה' ולא עבדי פרעה וכו' אם כן בטל הק"ו והדרא קושיא לדוכתיה מאי דרוש.

והנראה לתרץ כי בגמרא מקשו נביאים טובא הוו וכו' ותרצו דנבואה הנצרכה לדורות ללמוד תשובה או הוראה נכתבה וכל הני מ"ח נביאים וז' נביאות הוצרכו וכה"ג מנוים בסדר עולם ומייתי להו רש"י ז"ל והקשה רש"י בגמרא דהא איכא נמי נר חנוכה ותירץ דבאותו הזמן נפסקו הנביאים ובנביאי' לחודיה הוא דאמרינן שלא פחתו ולא הותירו שום מצוה אלא זו שהיתה בימי חגי זכריה ומלאכי. והר"ן כתב אף על גב שיש כמה תקנות ואסורין דרבנן הנהו סייג לתורה ואיכא סמך מן התורה ושמרתם את משמרתי עשו משמרת למשמרתי עכ"ל.

ולתרץ הקושיות האחרות נקשה קושיא אחרת והיא שרז"ל אמרו בכל אם אמר לך נביא לעבור עבור חוץ מע"א והלא אמרה התורה אלה המצות שאין נביא רשאי לחדש כדכתיב לא תוסיפו על הדבר ולא תגרעו ממנו. ותירוץ הדבר הוא כמ"ש הרמב"ם ז"ל בהקדמת פי' המשניו' והוא בשיתקיים נבואת הנביא יכול לצוות ולבטל מצוה ממצות תורה לצורך שעה על תנאי שלא יעמוד הדבר ההוא לעולם שאם יאמר שהשי"ת צוה לבטל שום מצוה או דבר מהתורה דינו בחנק שהשי"ת נתן כחו עליו לעבור בעל פה ואשר ימרה את פיהו יומת כש"ה כל איש אשר ימר' את פיך לכל אשר תצונו יומת וכ"ש חז"ל בכל אם אמ' לך נביא לעבו' עבור וכו' לפיכך אליהו לצורך שעה היה מקריב בחוץ ואם היו

שואלין אותו הנוכל לעשו' כמעש' הזה לעולם היה משיב בודאי המקריב בחוץ חייב כרת ואותה ההקרבה עשאה לפי שעה לגלות שקרנות נביאי הבעל כמבואר וכן אם היו שואלין לאלישע אם יוכלו להכרית האילנות העושות פירות היה או' להם שאינו מותר והוא לא עשה רק לצורך שעה אם כן אחר שהמצוה קיימת לא נקראו פחות ומיותר כי לא היה רק לצורך שעה אמנם מקרא מגילה היא יתירה לגמרי ולעולם לא תסור בכל שנה ושנה לפיכך שאלו בגמרא מאי דרוש כלומר למה הותר מצוה זאת לגמרי עולמית ותירץ הוא ק"ו כי אחר שזה הנס הוא יותר גדול מיציאת מצרים ששם ניצולו מעבדות לחירות וכאן ממות לחיים ואם כן ראוי לעשות רושם וזכר והרי הוא כאלו למדנו מהתורה כי מי"ג מידות התורה נדרשת והאחר מק"ו וכו' והקשו אם כן נאמר הלל כמו שאנו אומרים ביציאת מצרים מכח הק"ו והשיבו לפי שאין אומרים הלל על הנס הנעשה בח"ל.

והטעם כי ידוע הוא כי השי"ת המשיל על שבעים אומות שבעים שרים ונתן כח ורשות בידם לעשות בארצם כפי הנגזר להם מר"ה כמו שאמר הכתוב ויהי היום ויבואו בני האלהים להתיצב על ה' שהם השבעים שרים הנזכרי' ולא יוכלו לעשות קטנה או גדולה ולא יריעו ולא יטיבו יותר ממה שנגזר בר"ה ונכתב ונחתם בטבעת המלך מלכו של עולם אין יכולת בידם להוסיף או לגרוע נמצא שכל מה שמשפיעים על העומדים תחת ממשלתם הכל לפי הגזירה האלהית כמו שאמר והטפשים חושבים כי יש כח בהם להוריש ולהעשיר להשפיל ולרומם את מי שירצו בראותם שחולקין כבוד ושלטנות או הפכם ליושבים תחת ממשלתם ותולין הטוב או הרע בהם ומתפללים להם והוא הבל כי הכל מאתו ובידו והראיה כי מי שנגזר עליו איזה צרה ומתפלל אל שרו לא יוכל להושיעו יען כי מאומה אין בידם כי לא בידם טובם כ"ש וזהו שתקן יהושע בן נון בעלינו לשבח שאנחנו אומרים בכל יום והנה השי"ת בחר לו לעם את ישראל כש"ה כי חלק ה' עמו וכו' ובחר לו את ארץ ישראל כמ"ש ארץ אשר ה' אלהיך דורש אותה תמיד וכו' וכן נאמר הנותן מטר על פני ארץ לומר שהוא בעצמו הוא נותן מטר על פני ארץ אבל בחצ"ל ושולח מים על פני חוצות על יד שלוחי' שהם השרי' הנז' ז"ש ואנו משתחוי' לפני ממ"ה הקדוש ב"ה וכו' ירי' שהו' מלך על השרים שהם מלכים למלכים העומדים תחת ממשלתם ועל כן הנס הנעשה בח"ל תולין הטוב בשרים ואומרים כי יד השר ההוא המושל ושולט בארצם עשתה זאת ועל כן כל בר ישראל העומד בח"ל דומה כמי שאין לו אלוה וכן אמר דהע"ה כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה' לאמר לך עבוד אלהים אחרים וכן יעקב אמר ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלהים ואפי' שיודעים אנחנו שהשי"ת מלא כל הארץ כבודו ואינו כשאר השרים שאינם שולטים בלתי בארצם

ולא בארץ אחרת שהוא תחת שר אחר אשר על זה אמרו רז"ל האי דביש ליה בהאי מתא ליזיל במתא אחריתי דאמר מר גלות מכפרת עון שכיון שיגלה ממקום אשר אותו השר השולט עליו פוקד על אותו האיש עונו כשיגלה משם לארץ נכרי מבטל העון ר"ל העונש כי לא יכול להביא עליו רעה בממשלת שר אח' ואין לו רשו' ליכנס בממשלתו אבל השי"ת אין מציל מידו שאם יעלה לשמים וישכון באחרית ים גם שם ידו שהוא כנוי למכה יאחזהו וז"ש דהע"ה אנה אלך מרוחך ואנא מפניך אברח יר' אתה אינך כשרי' האחרים אשר בעת יחרה אפם על אחד בעונו אם יברח מפניו ינצל כ"ש אבל אתה אנה אלך מרוחך וכו'. ונחזור לענייננו שהקב"ה אינו חפץ שהטובה שהוא עושה יחזיקוה לאחר וכ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק החובל משל טוב והו' היינו דאמרי אנשי חמר' למרי' וטיבותא לשקייה פי' היין הוא מהמלך והשותים מחזיקים הטוב למשקים וכי האי גונא איתא בגמרא על פסוק ויהושע מלא רוח חכמה ויסמוך משה את ידיו עליו ורש"י ז"ל פירש תלה הגדולה במשה כאילו הוא נתנה ליהושע והיא היתה אליו מאת הקב"ה לפיכך אחר שבא הנס בח"ל אין לומר הלל יען היא ארץ שרים כ"ש והקשה רב נחמן מיציא' מצרים שהוא נס הנעשה בח"ל ואמרו הלל והלא היתה ארץ שרים ואיך אמרו שירה ותרצו התם כדתניא עד שלא נכנסו לארץ הוכשרו כל הארצות לומר שירה בהם ופירושו כי התם אין שום מקום לטעות שהנס ההוא היה משרו של מצרים כי ראו כי ה' נלחם להם במצרים יען כי בכל אלהי מצרים עשה בהם שפטים וה' הולך לפניהם בעמוד אש וענן וכל העמי' שמעו קריעת ים סוף ורגזו וחלו מפני אלהי ישראל וזש"ה שמעו כי אתה ה' בקרב העם הזה וכו' אבל משנכנסו לארץ ונבני בית המקדש ושכן שם כבוד ה' לא הוכשרו לומר שירה בארצו' וא"כ בזמן המן מי יכריח לאומו' להאמין כי מאת ה' היתה זאת ולא יתלו באהבת אסתר שהפכה לב המלך לעשות רצונה ובקשתה ורב נחמן אמר שנוכל לומר הלל בנס הנעשה בח"ל אמנם קריאתה זו היא הלילא. ורבא אמר שמטעם אחר אין לומר הלל בנס הנעשה בח"ל בעודנו בגלות מפני כבוד ה' שלא יאמרו האומות שאם אנחנו עמו וצאן מרעיתו איך מניח אותם ביד אדונים זרים ואם הוא משגיח בנו מכל עסק למה מניח אותנו בעבדות ועל כן אין ראוי לומר הלל בנס הנעשה בח"ל ואנחנו עבדים ז"ש אכתי עבדי אחשורוש אנן אמנם לעשות זכר מק"ו כי יודעים אנחנו כי מאתו יתי' היתה לנו הישועה הזאת והוא אשר סבב את לב המלך לאהוב את אסתר כמ"ש במאמר הבא לקראתינו בתחילת הספ' בע"ה ועדין קשה בין לרב נחמן בין לרבא מהברייתי' משנכנסו לארץ לא הוכשרו הארצות לומר בהם שירה בנס הנעשה בהם יען שיד השרים באמצע ותרצו כיון שגלו חזרו להתרן הא' כלו כי

אפי' בגלותינו נודע לכל שאין לנו העמדה וקיום אם לא ברצון הי"ת כמ"ש גדול הרוע' שמציל וכו' וע"כ אנו אומרי' לרב נחמן ראוי לומר הלל אמנם קריאתה זו היא הלילא ולרבא אין ראוי לומר מפני הכבוד כאשר אמרנו ועל זה אנו סומכים ומק"ו אנו קוראים המגילה בכל שנה ושנה לעשות זכר כי מאת ה' היתה זאת והוא מסבב הסיבות אשר סיבב והפך לב המלך לאהוב את אסתר כ"כ וכמ"ש רז"ל הוא אחשורוש שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו ע"כ הנה מפורש כי עשיית דבר והפכו תלוי ברצון אלהי וכמו שנבאר בע"ה עדיין ולכן קראתי הספר הזה. **ישע אלהים**. להודיע שהישועה הבאה להם לישראל באותו הזמן מאתו ית' היתה ואפילו שהיו מלוכלכים בהנאת המשתה של אחשורוש כמו שנבאר בע"ה וכן עדין היה חטא ההשתחויה לצלם נבוכד נאצר תלוי ועומד כיון שנכנעו באותם הצומות וזעקתם באה להם הישועה מאת האלהים והאל ידריכני בנתיב מצוותיו כי בו חפצתי וזה החלי
לעשות לזכרון ולאות בעזר השם צבאות.

פרק א

פסוק א

ויהי בימי אחשורוש הוא אחשורוש המולך מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה:
לבא עד תכונת ביאור הפסוקים האלו ראוי להעיר עליהם הערות הנופלות בהם והנה הנם בחמלת ה' עלינו יביאונו אל הנרצה והנה אחרי אשר נתבאר באר היטב כי המגילה הזאת ברוח הקדש נאמרה כדאיתא בגמרא אין לסבול דברי מותר כי דברים אלו לא באו על צד הקרי וההזדמן והנה ההערות אשר יפול לב האדם עליהם בתחילת המגילה הזאת הנה הנם. א' שהתחיל לספר מה שהיה בימי אחשורוש באומרו **ויהי בימי אחשורוש** ולא אמ' שום דבר ועוד כפל **הוא אחשורוש** אחר שאמ' ויהי בימי אחשורש ועוד מה לנו בשמלך **מהודו ועד כוש** וחשבון המדינות ועוד הואיל ומלך מהודו ועד כוש ראוי היה שבתחילת סיפור גדולת מלכותו לקוראו בשם מלך ויאמר ויהי בימי המלך אחשורש. ב' כי אחר שאמר בפסוק הא' ויהי בימי למה חזר לומר בפסוק הב' **בימים ההם** כי מובן מויהי בימי וכו' שבימיו ישב על כסא מלכותו וכו'. ג' למה המשתה הזה המתין לעשות עד **שנת שלש למלכו** כי מן הראוי היה שביום מלכו ביום חתונתו וביום שמחת לבו לעשות המשתה הזה ודבר בעתו מה טוב כי לאחר ג' שנים שמלך עשות משת' לכל שריו ועבדיו וכו' העולם כולו ילעגו עליו ויאמרו מה ראה אחשורוש על ככה ומה הגיע אליו לעשות משתה גדול כזה בלא עתו ומדוע איחר עד עתה. ד' כי לפי מה שהקשינו הנה

אלו הב' פסוקים נראי' מיותרים כי אם בא להודיענו המשתה הזה שעשה בימיו מה נעים היה שיתחיל כך בשנת שלש למלכות אחשורוש עשה משתה וכו' כמו שהתחיל בדניאל. **והנראה** לכאורה כי בא ללמדנו כי קודם שמלך בהיותו הדיוט והיה שמו אחשורש היו בצער העולם בשבילו ושמו יורה על רשעתו כשרז"ל שכל הזוכרו אומר אח לראש וידוע כי היה פריץ ואכזר גדול אבל עכ"ז במלכו היה צריך להפך עצמו לאיש אחר כי מלך במשפט יעמיד ארץ אבל זה לא נשתנה כלל מדרכיו המקלקלים אלא **הוא אחשורש** לומר שהיה רשע כ"כ כמו בזמן שהיה אחשורוש והדיוט וז"ש רז"ל (מגילה יא.) הוא ברשעו מתחילתו ועד סופו ועוד רעה חולה מזאת במה שהיה הולך ומולך בכל העולם מהודו ועוד כוש ולא נשאר שום מדינה שלא כבשה ז"ש **זכ"ק מדינה** כי אם היתה שום מדינה חפשית ממלכותו היו ישראל בורחים מפניו אל ארץ אחרת וז"ש רז"ל (פסיקתא רבתי ה) שבכל מקום שאומר ויהי בימי אין צרה כמותה. או נוכל לומר שבשביל שעדין לא מלך לא נקרא בשם מלך באומרו **הוא אחשורש המולך וכו'** שעדין לא השלים למלוך ואיך יקרא בשם מלך כי לא היה מזרע המלוכה.

ובמדרש (יל"ש על אסתר תתרמה) **הוא אחשורש** שבימיו נתקיים והתמכרתם שם לאויבך לעבדי' ולשפחות ואין קונה הוא נתקיים בימיו חינם נמכרתם ולא בכסף תגאלו (ישעיהו נב ג) למה היו ישראל דומין ליונה שעומדת על פי השובך ולא היתה יכולה ליכנס מפני שהיה הנחש מבפנים לצאת לא היתה יכולה מפני הנץ שהיה עומד בחוץ כך אמרו ישראל אם נברח למדינות הרחוקות הרי כתב המן עלינו לדי' רוחות העולם להשמיד להרוג ולאבד ואם נהיה בשושן הבירה כבר אנו מסורים בידו לקיים מה שנאמר (דברים כח סו) והיו חייך תלואים לך מנגד. ד"א **הוא אחשורוש** שעל אשה נטל עצה ועל אומה שלימה לא נטל עצה. ד"א **הוא אחשורש** שהרג אשתו בשביל אוהבו והרג אוהבו בשביל אשתו עכל"ה:

וראוי לתת לב א' במה שאמר שבימיו נתקיים פסוק והתמכרתם וכו' ואין קונה והרי המן ששקל י' אלפים ככר כסף על ישראל וא"ת שאחשורש לא קבל למכרם א"כ ה"ל ואין מוכר כי קונה הרי היה המן. ב' כי אחר שלא היה קונה כאומרו ואין קונה איך התחיל הפסוק והתמכרתם שם כי לא שייך מכירה מבלתי קונה א"כ הפסוק פליג מדידי' אדידי'. ג' מה צורך למשל ועוד הפסו' שמביא ד"א ואח"כ ד"א אחר. ונראה לתרץ בשנדקדק עוד למה התחיל **ויהי בימי** כי מלת ויהי נראה שחוזר למ"ש לעיל ומה שיכות ודבקות יש למגילה הזאת עם סוף פסוק קהלת והנכון לומר כי יש התקשרות ודבקות עם פסוק שלמעלה שסיים (קהלת יב יד) כי את כל מעשה אלהים יביא במשפט

על כל נעלם אם טוב ואם רע וסמיך ליה ויהי בימי וכו' לומר שלא יעלה על דעתך כשתקרא המגלה ולא תמצא שמו יתי נזכר בתוכה ותחשוב שהיא כמו סיפור מעשה שאירע בימי אחשורוש בדרך מקרה ח"ו ולכך אחז"ל אסתר ברוח הקדש נאמרה לומר שאינה סיפור דברים ח"ו כי הרי ברוח הקדש נאמר' וזהו שסמך ויהי בימי אחשורוש לסוף פסוק קהלת לומ' כי כל מעשה יביא אלהים במשפט וכו' שהשי"ת פוקד עון אבות על בנים כשהבנים אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם וכשהאדם יחטא לפנים ולבו שלם ונעלם מהחטא גם השי"ת יפקוד עליו או על בנו ויביא לו צרה לפני' בלבד וידוע כי בזמן נבוכד נאצר ישראל השתחוו לצלם ולבם היה נעלם מאותו הפועל המגונה כמ"ש בע"ה במאמר רשב"י ז"ל וע"כ האלהים הביא במשפט המעשה ההוא בימי אחשורש שמלך גם בכל הכיפה וישראל שבאותו הדור הוסיפו על חטאתם פשע בהנאת הסעודה לכן באה אליהם הצרה ההיא לפנים לכפר על ההשתחויה אשר היתה גם היא לפנים ולבעל המאמר לא הוקשה לו שום קושיא בויהי בימי אחשורוש שהם דברים מקושורים ודבוקים ודבורים על אופניהם אבל הוקשה לו כפל **הוא אחשורוש** ועו' **המולך וכו'** כי מאי אתא לאשמועינן ותרץ כי ממלת ויהי בימי אחשורש היה מובן שכל ימי אחשורש נמשכה הצרה לאורך ימיו לז"א **הוא אחשורוש** שבימיו נתקיים והתמכרתם וכו' יר' כי ישראל בארץ אויביהם היו בוחרים ברע במיעוטו והיה ברצונם לשימכרו ממכרת עבד לינצל מן ההריגה ועכ"ז לא היו האומות רוצים כמ"ש בתרגו' שני של מגילת אחשורוש שהמן כתב לקכ"ז מדיני שבכל מקו' אשר ישמע שנשאר עבד או שפחה מישראל שריהם בחרב יהרוג ובתיהם נולי יתשמון וזש"ה (דברים כח סח) והתמכרתם שם לאויביך וכו' שאין מי שירצה לעשות קניין בכם מהפחד ז"ש ואין קונה מפני הגזירה ולכך אמרה אסתר (אסתר ז ד) ואילו לעבדים ולשפחות נמכרנו החרשתי שהיתה הצלה פורתא אבל המן לא הניח שום מקום לינצל משום צד וזה אין צרה כמותה כי היו חייה' תלואים מנגד ועכ"ז לא סרו מאמונתם ועודם מחזיקי' בצומותם ואבלם עד ישקיף וירא ה' מן שמים וריחם כרוב חסדיו ז"ש הוא נתקיים בימיו חינם נמכרתם וכו' להורות כי הקב"ה הפך לבו כרגע כי אע"פ שכבר נתקיים בימי מלך כמותו פסוק של והתמכרתם וכו' הוא נתקיים בימיו חינם נמכרתם וכו' ופי' כי אע"פ שהקב"ה שעבד את ישראל לאומות בלא מחיר כסף וזהב וכל דבר השנאוי ונגאל נותנים אותו בחינם לז"א חינם נמכרתם וכו'. ירצה כלום אני מכרתי אתכם ושעבדו בכם האומות בחינם ולא גאלתי אתכם ויצאתם בכסף חלף שכר עבודתכם כי במצרים נשתעבדו ויוציאם בכסף וזהב כש"ה (שמות יב לו) וינצלו את מצרי' וכן בנדון דידן בימי אחשורוש כמה הרגו ובכמה ביזה שלחו

את ידם אם כן אפילו שנתקיים בימיו פסוק והתמכרתם וכו' השי"ת קיים בימיו חינם נמכרתם וכו' והכוונה לשיצאו ויגאלו בכסף כמש"ה (ישעיהו נב ג) ולא בכסף וכו' והביא המשל לתרץ מה לי שמולך מהודו ועד כוש וכו' ללמדנו איך נתקיים בעצם הפסוק של והתמכרתם וכו' בימיו כי לא נשאר להם לישראל שום מקום לנוס במה שהוא רודה בכל העלם מהודו ועד כוש וכו' אלא בהמכרם ממכרת עבד היה להם הצלה פורתא ועכ"ז לא היו קונים אותם בשביל גזירת המן כמ"ש ולכך המשילם ליונה שלא היתה יכולה להכנס ולצאת כמ"ש אלא תקותם היתה מפח נפש לשיצא הנחש ויאכל אותם כך היו ישראל לקיים מה שנאמר והיו חייך תלואים לך כו' א"כ אחר שהיו בצרה גדולה כזאת בימי אחשורש ובימיו בעצמו נגאלו א"כ עשית דבר והפכו להורות כי לב מלך ביד ה' וכו' ואמר עוד דבר אחר לסיוע למה שאמרנו שהב"ה בכל רגע ובכל שעה היה מהפך אותו לעשות רצונו ית' ולעשות דבר והפכו שעל אשה נטל עצה וכו'. וכן בד"א שהרג אוהבו וכו' להביא ראיות לשתראה מפורש כי כל מעשה הוא מהאלהים ואפי' שהמבינים יודעים כי כל מעשה יבא מהאלהים וכמרז"ל אין אדם נוקף עכ"ז כשתרא' דבר והפכו תבין בפי' כי יד ה' עשתה זאת וכו':

פסוק ב

בימים ההם הנה הפסוק הזה מסכים לכל מה שאמרנו כי אחר שמלך וחזר בשלום לארצו וישב על כסא מלכותו אלו נקראים ימים שנח בהם אבל הראשונים כשהיה נודד מעיר לעיר וממדינה למדינה כל ימיו היו מכאובים וחיי צער חי עד שמלך כמו שאמר ויהי בימי אחשורוש שגם לו היה הצער במה שהיה הולך ומולך וכו' ולזה הוא אחשורש ולא נקרא עדין בשם מלך ובא ללמדנו כי בכל מלכותו לא היתה עיר שתהיה ראויה לבית מלכות כמו שושן הבירה ז"ש **אשר בשושן הבירה** לכך עתה שישב ונח נקרא בשם מלך כאומרו **בשבת המלך אחשורוש** ומ"ש **כשבת** ולא בשבת יתכן כי עדין היה לבו חרד ומפחד שמא ימרדו עליו איזה מדינות מן הרחוקות ואם כל עבדיו יכנעו תחת ידו אם לאו ולכך איחר המשתה עד ג' שני' לפי שעדין בלבו לא היתה הממלכ' נכונה בידו ולכ"א **כשבת** ר"ל ישיבה שאינה ישיבה ולחזק המלוכה בידו המתין עד ג' שנים כמ"ש ולא הכביד עולו עליהם.

ובמדרש (אסתר רבה א יא) אמר רבי מאי כשבת בשבת מבעי ליה. אלא מכאן שאין ישיבה לרשעים לא בעולם הזה ולא בעולם הבא ע"כ.

ויש לתמוה כי הרי אנו רואים מעשים בכל יום בפרוח רשעים כמו עשב ובתיהם שלום מפחד וכו' וישלחו כצאן עוליהם וכו' אלא נראה שזה יתורץ עם פסוק אחר שאומר

(תהילים לז י) ועוד מעט ואין רשע והתבוננת עד מקומו ואיננו וזה כי ידוע הוא כי השי"ת מלא כל הארץ כבודו ודהע"ה אמר (תהילים ה ה) לא יגורך רע אבל הצדיקים הקב"ה עושה להם מקום לישב וגרים לפניו כש"ה (דברי הימים א כט טו) כי גרים אנחנו לפניך וכו' והנה הרשעים בכל מקום שהם אינם יושבים במקומם כי הקב"ה יושב שם כמ"ש א"כ כשתתבונן על מקום הרשע לא תמצא לו מקום וכן זה הרשע אפילו שמלך בכל הכיפה עכ"ז אפילו מקום שישב הוא אינו שלו אלא **כשבת** רוצה לומר ישיבה שאינה ישיבה אבל בישראל כתיב (שופטים יא כו) בשבת ישראל בחשבון וכו'.

פסוק ג

בשנת שלוש הנה עתה יובן כי כונתו היה למלוך שני חזקה קודם שישלח ליקח חשבוני ההכנסות והיציאות כדי להחזיק בם וכראותו כי אין פוצה פה ומצפצף וכי ה' הניח לו שלח בעד **כל שריו ועבדיו וכו' ושרי המדינו' לפניו** ירצה אותם שהיו שרים במדינות קודם ממנו זהו שאמר **לפניו** לקחת חשבון מהם כמ"ש ושיבואו כולם לתת חשבון מעניני המדינה כל שר ושר הכנסת מדינתו ויציאתו וגם קרא לכל **הפרתמים** הממונים על אנשי הצבא שכל אחד ואחד יתן מספר חילו ובכן הוא ידע את מי יגרע לחם חוקו ואת מי יוסיף וגם שלח בעד **כל שרי המדינות** ר"ל העשירים ואנשי השם ומישראל גם כן כשרז"ל ואמר לפניו ר"ל להשתעבדם יותר כי מדרך המלכות שכל השרים שהם עבדיו והם שרים על אחרים יאכלו לפני המלך להורות כי הם משועבדים תחת המלך ואוכלים מפת בג המלך וזהו שאמר ושרי המדינות **לפניו** כלומר לשרים עשה משתה לפניו לסיבה שאמרנו אבל להמון העם אשר בשושן עשה להם משת' בחוץ בחצר גינת ביתן המלך כמו שנבאר בע"ה.

פסוק ד

בהראותו את הנה נתן טוב טעם ודעת על עשיית המשתה הזה לפניו ועל היות ימי' רבי' ק"פ יום כי רצונו היה להראו' **את עושר כבוד מלכותו** ובכן תהיה **יקר תפאר' גדולתו** כי יהיו כולם מוכנעי' תחת ידו מה שלא היה לפנים ולו יתנו כל החשבונות איש לא יעדר על פיו יצאו והוא יגזור אומר לבדו בכל מלכותו כמשפט המלכים ולענין כזה צריך זמן רב לכך אמר **ימים רבים ק"פ יום** ומה שאמר ימים רבים להורות שהיו ימים של צער כמש"ה (שמות ב כג) ויהי בימים הרבים ההם שהיו מצירים שלא יטעו בחשבונם ולא תתחייב ראשם למלך בהיותם נותנים חשבוני כל ההכנסות והיציאות וכמו שארז"ל שהיה הדבר כבד מאד עליהם.

פסוק ה

ובמלאות הנה ספר כי אחר שנשלמו ימי החשבונות ההם וגזר אומר כפי רצונו **עשה משתה לכל העם הנמצאים בשושן** והשרי׳ גם כן בכלל הנמצאי׳ היו כמו שאמ׳ **למגדול ועד קטן משתה ז׳ ימים וכו׳** וכוונתו להראות כי לא מפני שהיה צריך לכסף ולזהב חרד את כל החרדה ההיא לשלוח בעדם כדי למלאת אוצרותיו כי לא יחסר כל בו ולזה שם האבנים היקרות כעפר לדוש עליהם כמש״ה על רצפת בהט וגו׳ וכו׳ אלא רצונו בזה כדי שלא יוכלו מבלעדו לעשות קטנה או גדולה אם לא מרשיונו ורצונו ורק שמו יקרא עליהם ושיהיו כולם נכנעים ומשועבדים אליו׃

פסוק ו

חור כרפס הנה להראותם הענין הנאמר עשה להם **מטות זהב וכסף על רצפ׳ וכו׳** והפסוק מספר במה שהגדיל לעשו׳ ששם **עמודי שש וגלילי כסף** כותרות לעמודים לאלפים ולרבבות בחצר גינת ביתן ושם אותם מרובעים על ד׳ רבעיהם עשויים חדרים חדרים חלוקים בסדינים לבנות ושל **כרפס ותכלת** כי הם טובי׳ למראית העין **אחוזים בחבלי בוץ וארגמן** בשפת היריעו׳ וקשר אותם בעמודי׳ ונעשים חדרים חדרים לישן בהם הקרואים ובתוך החדרים האלו היו המטות של זהב וכסף על רצפת האבנים היקרות ורצף הקרקע באבנים היקרות להגיד כי היותר חשוב שהוא בעולם שהם המרגליות נתנם בקרקע שהוא יותר גרוע והזהב שהוא במדרגה קטנה מן האבנים נתן עליהם והסדינים על הכל להורות למ״ש׃

ובמסכת מגילה (מגילה יב.) איתא ומטות זהב וכסף תניא אמר ר׳ יהודה הראוי לכסף לכסף הראוי לזהב לזהב. אמר לו ר׳ נחמיה א״כ קנאה אתה מטיל בסעודה אלא הם של כסף ורגליהם של זהב עד כאן לשון המאמר׃

יקשה מה הוקשה לרז״ל כי כל אחד עושה דרשא לעצמו ועוד כי בשלמא לר׳ יהודה ניחא שהפסוק אומר מטות זהב וכסף כלומר וגם מטות של כסף ובודאי שהכוונה היה לתת לכל אחד כפי הראוי לו כי אין ראוי שישכב העני על מטה של זהב כמו השרים בשוה אבל לר׳ נחמיא מנין לו שהם של כסף ורגליהם של זהב. והנראה לתרץ כי הוקשה להם כי היה מן הראוי שיאמר מטות כסף וזהב אחר שסיים גם כן על רצפת בהט וגו׳ וכו׳ היות׳ פחות קודם ואחרון אחרון חביב לזה השיב ר׳ יהודה ואמר שעשה מטות זהב אחר שעשה קודם מטות של כסף ממה שאמר מטות זהב וכסף אם כן הזהב לפי המובן הוא אחר הכסף והכוונה שהראוי לכסף לכסף והראוי לזהב לזהב ור׳ נחמיה הוקש׳ אם כן קנאה אתה מטיל בסעודה שהעני יתקנא לעשיר ובכן ידאג והמלך יסד במשתה ההוא

לעשות כרצון איש ואיש אלא פי' הפסוק כך הוא שהמטה היה של כסף וכו' והוציא זה מהפסוק בעצמו שאמר על רצפת וכו' לומר שרצון המלך שהיותר חביב ונחמד שיהיה במקום יותר בזוי ושפל שהרי מהאבנים הטובות רצף הקרקע אם כן אין שייך בכאן לומר אחרון אחרון חביב כי בכאן היה להפך אם כן הזהב עשה רגלים למטו' שהם יותר גרועים מן המטה והמטה שהיא יותר טובה מכסף שהוא יותר גרוע מהזהב וכן הסדינים למעלה כמ"ש אם כן ממה שאמר על רצפת בהט ושש כו' הוציא הדרשא הזאת שאם לא בודאי שבדרך העולם שאחרון אחרון חביב אבל המלך הזה להראו' עשרו ויקר תפארת גדולתו עשה מהיותר חביב יותר בזיון ושפלות להפך העולם.

פסוק ז

והשקות. **והשתיה** הנה ראוי לתת לב להבין אלו הפסוקים א' כי אחר שספר לנו גדולת עשרו במה שביות' חביב ונחמד שהם האבנים טובות והמרגליו' רצף הקרקע מהם ומהזהב עשה רגלים למטות והמטות של כסף כמו שאמרנו אם כן למלך אשר כזה מה מעלתו ויתרונו שהיה מצוה להשקו' בכלי זהב ומה שבח הוא לו ועוד כפל **וכלים מכלים שונים** אחר שאמ' קודם **והשקות בכלי זהב**. ב' פליאה גדולה במה ששבח שהיה **יין מלכות רב כיד המלך** ומה יד ומה כח צריך להביא יין הרבה כי אפילו פחות שבפחותי' כשיעשה איזה משתה יביא יין לרוב שישתו והותר א"כ למה הזכיר **כיד המלך** על היין ואיך ישוה ההתפארות כזה עם התפארות האבנים טובות והמרגליות שנתנם כעפר לדוש עליהם ובכולם לא הזכיר יכולת ויד כי אם בזאת. ג' **והשתיה כדת אין אונס** שזהו הפך הדת כי הדת של השתיה מהשוטים השותים במזרקי היין שמשקין אותם כוס אחד גדול ע"כ שלא בטובתו אפילו ימות בו כשרז"ל אם כן אם לא היה אונס אינה כדת ועוד מה צורך לתת טעם לשתיה באומרו **כי כן יסד וכו'** ועוד היה די שיאמר לעשות כרצון כל איש מאי **כרצון איש ואיש**. ונראה לתרץ עם מה שרז"ל (ילקוט שמעוני על אסתר תתרמח) על וכלים מכלים שונים שכל מי שהיה שותה בכוס זה לא היה שונה בו אלא מכניסו והוא שלו ע"כ אם כן אחר שספר כל מה שהראה להם מעושרו רצה גם כן ליהנות כל הקרואים ולתת להם חלק א' וגם כן להראות שהזהב לא היה נחשב בעיניו לכלום וזש"ה **וכלים מכלים שונים** ירצה כיון שהיו כלים אותם הכלים שהיו מביאים במשתה שונים משרתי הסעודה להביא אחרים מגנזי המלך תחתיהם ולז"א **כיד המלך** רוצה לומר להראות כחו שלא היה מקפיד על הזהב ההולך זהו הנראה לכאורה אבל העיקר לתרץ אלו הפסוקים על נכון הוא כי המלך רצה בנאותו להדמו' לעליון לעשות כרצון איש ואיש ר"ל שני הפכיים כי יש מן האנשים אשר רוצים בריאות גופם ונפשם יותר

מכל ממון שבעולם ויש אנשים שהם חמדנים ויסכנו עצמם בשביל הממון ולזה זה הרשע צוה להביא באותה הסעודה **יין מלכו' רב** מהיין שהיה הוא שותה בעצמו וזש"ה **ויין מלכו' רב כיד המלך** ר"ל שהיה היין בריבוי והיה חשוב כ"כ כאותו היין שנותנים ביד המלך בעצמו לשתות וגם כן הכלים היו מכלים שונים בציוריהם ובמעשיהם נחמדים למראה לפתוח חפצם לשתות בשביל שיקח אותו בכוס ואחר כך היו מביאים בציווי אחר משונה וכן עז"ה וז"ש **וכלים מכלי' שונים וכו'** שהם שתי הכנות טובות למי שירצה לשתות אחד הכוס שהיה משונה ונחמד למרא' ועוד אחרת היין שהיה במאד משובח כאותו שנותנים ביד המלך לשתות ולפי זה הפי' אין יד לשון כח אלא כמשמעו יד ממש והכל להראות שהזהב לא היה נחשב בעיניו ונדמה אלא כעפר ואמר **והשתיה כדת אין אונס** להראות מה שאמר כי לא היה רוצה בהקפדת שום אדם כי רצונו למלאת רצון שני הפכיים לז"א לאותם שרוצים בריאות גופם יותר מהזהב והשתייה כדת אין אונס רוצה לומר כדת אשר הוא עשה וברא מלבו שאין אונס רוצה לומר שלא יהיה לשום אדם שום דבר שלא כרצונו וזהו נתינת הטעם למה עשה זה הדת שלא יהיה אונס **כי כן יסד המלך על כל רב ביתו לעשות כרצון איש ואיש** שהם שני נגדיים כי החמדנים הנה מוכן להם השתי ההכנות הא' הכוסות המשונים לטובה והיין מאותו ששותה המלך בעצמו ולכת האוהבים הבריאות יותר מהממון צוה ונתן דת שאין אונס כי היה ברצונו לרצות שני הפכיים ונגדיים.

ובמדרש (ילקוט שמעוני על אסתר תתרמח) אמר לו הקב"ה רשע שני אנשים מבקשים לישא אשה אחת שמא תוכל להשיאה לשניהם וכן שתי ספינות הפורשות לים הגדול אחת מבקשת רוח דרומית ואחת מבקשת רוח צפוני' שמא יכול רוח אחת להנהיג את שתיהן לאחד שני בני אדם באים אצלך שמא תוכל לצאת ידי שניהם אלא לרומם אחד ולצלוב אחד ואין יכול לעשו' כרצון איש ואיש בלתי הקב"ה לבדו שז"ה (תהלים קמה טז) פותח את ידיך ומשביע לכל חי רצון כמו שפי' בהקדמ[ה] שאין מי שיכול על שני הפכיי' בשוה בלתי הקב"ה לבדו.

ובמסכת מגילה (מגילה יב.) אמר רבי חנן משום ר' מאיר כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה אף בסעודתן של אותו רשע אכילה מרובה משתיה. אין אונס אמ' רבי אלעזר מלמד שכל אחד ואחד השקהו יין מדינתו ע"כ. הנה כי לחכמים האלו הוקשה להם כמו שאמר שהוא בהפך הדת של השתיה שיש אונס לזה אמר רבי חנן כי הדת הזה אינו דת המשקה. אלא כדת של תורה ובא ללמדנו שהמשתה לא היה בשתית היין בלבד מבלתי מטעמים לאכל כי יהיה מזיק להם ובכן יעלה המלך חרס בידו כי לא

יעשה כרצון איש ואיש לז"א כדת של תורה מה דת של תורה אכילה מרובה משתיה וכו' והתוספו' הקשו והא דאמרינן בנידה (נידה כד:) כל שאכילתו מרובה משתיתו עצמותיו סבואין היינו באוכל יות' מדאי ע"כ ומה שהזכיר השתיה לבד שכן דרך המשתה הטוב ליחסו אל היין כמש"ה **במשתה היין** כי היין ישמח לבב אנוש וכו' ועדיין קשה כי אפילו שיהיה כמו שאמרנו עכ"ז לא יחסר מזגי אנשים שהם ביין מקומותיהם מלומדי' וכשישתה יין שלא היה רגיל בו ע"כ יאנוס עצמו לשתות כי דבר שלא הורגל והותמד בו יקשה עליו וכשרז"ל שינוי וסת תחילת חולי מעים ואם כן נמצא בסעודתו אונס לזה בא ר' אליעזר והשיב מלמד שכל א' וא' וכו' וז"ש **והשתיה כדת** ר"ל כמו שהיה רגיל ומלומד האדם במדינתו לשתות כחוקו וכדתו של כל א' וא' היה נותן לו גם כן והכונה כמש"ה **אין אונס** שלא ימצא לשום אדם שבאותה הסעודה שום אונס כלל וכמדומה לי כי גם כוונתו היתה להפיל את ישראל שאם ישתו יהיה חטאם כפול ומכופל יען כי הבחירה בידם שאין אונס להם ונמצאו חוטאים ברצון ובמזיד ועונשם גדול.

ובמ' מגילה (מגילה יב.) שאלו תלמידיו את רשב"י מפני מה נתחייבו שונאיהם של ישראל שבאותו הדור כליה א"ל אמרו אתם אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע אמר להם אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו אמרו לו אמור לנו אתה אמר להם מפני שהשתחוו לצלם אמרו לו וכי משוא פנים יש בדבר אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקב"ה לא עשה אלא לפנים והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו ויגה בני איש עכל"ה.

הספקות הנופלות במאמר הזה הם אלו א' לא ימנע התלמידים הללו היו יודעים התשובה שהשיבו אם לא אם ידעו למה שאלו ואם ראו תשובתם חלושה ורעועה היה להם להחריש ויאמרו לו מיד אמור לנו אתה כי כן דרך המשכילים כשלא ידעו הדבר בבירור ישמרו לפיהם מחסום. ב' כי אין מדרכו של הרב הנשאל לאמר לתלמיד השואל אמור אתה שאילו היה יודע לא היה שואל ומלבין פניו אם כן למה רשב"י לא השיב להם מידו אמר להם אמרו אתם. ג' שהתשובה שהשיבו אינה מסכמת עם שאלתם כלל כי הם שאלו על כל ישראל שבאותו הדור אם כן מה השיבו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע וכי טוביה חטא וכו' וכמו שהשיב להם רבם שבשושן יהרגו וכו'. ד' במה שהשיב רשב"י מפני שהשתחוו לצלם ורש"י ז"ל פירש לצלם נבוכד נאצר א"כ הקושיא שהקשה לתלמידיו היא בתשובתו גם כן וכי אבות יאכלו בוסר וכו' והיה להם לשאול ממנו למה לא פרע השי"ת באותו הדור ואיחר זמן הפרעון עד עתה ויותר טוב לפרש מפני שהשתחוו לצלם המן באותו הדור. ה' כי מה שהקשו להם וכי משא פנים יש בדבי'

שלמה זכו לנס ובתשובת' ג"כ נופלת הקושיא שאם עון הנא' הסעוד' היה כ"כ חמור עד שנתחייבו כלייה א"כ למה זכו וכי משא פנים יש בדבר. והלא ידעו אם לא שמעו מה שהרבה לחטא מנשה כמש"ה (מלכים ב כא טז) וגם דם נקי שפך וכו' ועכ"ז כשחזר בתשובה כתי' (דברי הימים ב לג יג) ויחתר לו ה' ואם ליחיד ולחבוש בעצמו כך מכ"ש לרבים כמש"ה (איוב לו ה) הן אל כביר לא ימאס וכו' ועוד הלא ידעו בדברי הצומו' וזעקתם ובכל מקום אשר דבר המלך מגיע אבל גדול וצום ושק ואפר יוצע לרבי' וידוע הוא כמה גדול כח התשובה שאפילו לאומות מועילה כמבואר באנשי ננוה.

הביאור כי השלמים האלו כבר ידעו שעון הצלם עדיין היה תלוי ועומד וגם כן עון הנאת הסעודה הואיל ואין אונס והבחירי' ורצון היתה בידי' כמ"ש א"כ בודאי שהיה עון פלילי וע"ז דייקו בשאלתם ששאלו מפני מה כלו' בשביל איזה משניהם נתחייבו מפני שהיל"ל למה נתחייבו וכו' וכפי דבריהם באמרם שבאותו הדור וכו' נראה שדעתם היה לתלות בשביל שנהנו וכו' שאם לא כן שבאותו הדור למה ישאו עון אבותם ולזה כוונו בשאלתם שכבר הבינו וידעו שעון הצלם עדין תלוי ועומד והוא גדול מנשא אבל היה קשה להם שבאותו הדור למה יומתו אבו' על בנים. ורשב"י ז"ל דייק עוד בשאלתם באמרם לשון חי כי ידעו שלא היה גזירה ח"ו ופסק דין חתוך כי כיון שנגזר גזירה אחור לא תשוב ריקם כמש"ה ואת אשר נגזר עליה וכו' אם כן במלת נתחייבו שאמרו יובן שאינה אלא לפני' אבל אחר החיוב יתכן לפוטרם ולזה אמר להם אמרו אתם כלומר דבר פשוט הוא לכם כי כבר הטרחתם עצמכם להבין פשר דבר זה והם כשראו שהשיב אמרו אתם אמרו ודאי כי דעתו מסכמת עמנו ולזה אמר אמרו אתם כי כבר אתם יודעים ואינכם צריכים לאמרתי והשיבו מפני שנהנו וכו' ובסעודה ההיא היו כל שרי ישראל שבכל מדינה ומדינה כדאיתא במדרש חזית שקרא לכל שרי המדינות של קכ"ז מדינה והפרתמים ושרי המדינו' לפניו ומישראל היו שם השרים מכל המדינות אם כן בעבור זה עשה ה' לחייב כלייה לכל אותו הדור לפי שנהנו שרי ישראל אם כן כולם נהנו מסעודתו של אותו רשע כמש"ה (ויקרא ד כב) אשר נשיא יחטא לאשמת העם כי אחר שכל גדולי הדור וגדולי כל עיר ועיר ומדינה ומדינ' כאילו נהנו כולם וזהו שרמזו באמר' מפני שנהנו סתם כוללים לכל ישר' בהנא' ההיא שאל"כ היל"ל מפני שנהנו אנשי שושן מסעודתו וכו' אלא באומרם סתם כלל לכל ישראל כמו ששאלו הם ישראל שבאותו הדור וכו' ורשב"י ע"ז נתן הפרש וא"ל שבשלמא כשהנשיא יחטא והוא בארצו ואנשי עירו לא ימחו בידו אשם תלוי על העם היושב בקרבה אבל אם הנשיא ילך בדרך רחוקה ושם יחטא או אם יעשה בסתר ואנשי עירו לא ידעו למה יהיה האשם עליהם מה עשו ולז"א

להם שהם טועים בדבר הזה באומרו שבשושן יהרגו וכו' ר"ל כל הנמצאים בשושן אפי' לא יהיו משושן יהרגו בדין וגמולם ישוב בראשם אבל שבכל העולם כולו אין עליהם חיוב הריגה כלל כ"ש כי מה בידם לעשות ולא עשו. ונוכל לתרץ עוד שהשיבו שודאי עון הצלם היה במאזנים והיה צריך מעט להכריע הכף חובה וכשנהנו מהסעודה האחרון הכביד והכריע הכף חובה ועל זה השיבו מפני שנהנו מסעודתו כ"ש סתם. ורשב"י ע"ה השיב להם של שושן שהוסיפו על חטאת' פשע יהרגו אבל שבכל העולם שלא הוסיפו על חטאתם והם הרוב אל יהרגו כי לא שלם עונם עדין וכשראו התלמידים שלא הבינו כלל אמרו אמור לנו אתה יחזור הדבר לאיתנו ורשב"י ע"ז השיב מפני שהשתחוו לצלם ירצה צלם נבוכד נאצר כשפי' רש"י ז"ל שאם הוא לצלם המן הרי לא השתחוו לו בלתי היושבים בשער המלך ומרדכי לא יכרע וכו' וימלא המן חמה לפי שמרדכי גם כן היה מיושבי שער המלך והיה הציווי גם כן נופל עליו ולפי שכשהשתחוו לצלם נכובדנצר לא השתחוו מלב ומנפש אלא לפנים לכך לא היתה גזירה אלא חיוב לפנים כמו שאמרנו שהרי לא עברו ע"ז אלא בהשתחויה בלבד לפני'. והם לא דייקו בדבריו שאמר מפני שהשתחוו בלבד אלא חשבו שעבדו ע"ז כי המשתחוה לה כאילו עבדה ולזה הקשו וכי משא פנים יש בדבר והיאך זכו לנס ואפילו שעשו תשובה אין כחה להציל למי שעבד ע"ז שהרי כפר באלהים חיים לכך השיב להם כי ודאי שאם היו עובדים ע"ז ודאי שלא היה להם תקנה ח"ו אבל השתחוו לה לפנים מפני אימת מלכות שגזר אומ' ומאן דלא יפל ויסגוד וכו' יתרמא לגו אתון נורא יקידתא (דניאל ג ו) אבל לבם היה נכון עם השי"ת ואפילו שהוא אחד מהדברים שיהרג ואל יעבור עכ"ז הואיל ולבם נכון עמו האריך להם ולא ויתר כשרז"ל (בבא קמא נ.) כל האומר הקב"ה ותרן וכו' אלא מאריך אפיה וגבי דיליה וכו' ואם כן עדין קשה כי אחר שרשב"י ע"ה סובר גם כן שהכרעת הכף חובה היתה מעון הנאת הסעודה אם כן שבכל העולם כולו אל יהרגו כי לא שלם עד הנה עוונם כמ"ש לזה השיב כי לעולם לא אלו שבשושן ולא אותם שבכל העולם נתחייבו גזירה ח"ו אלא חיוב בלבד לפנים הואיל ולבם היה שלם עם ה' לכך רצה הקב"ה להאריך להם עד עתה כי הקב"ה אינו מקפח שכר שום בריה עקב היתה רוח אחרת עמם ובדברים כאלו פוקד עון אבות על בנים כשהבנים מעוררים לעשות איזה עון אשר חטא ומחזיקים עון אבותיהם בידיהם וכש"ה (ויקרא כו לט) ואף בעונות אבותם אתם ימקו ירי' כשיהיו וימצאו עונו' אבות' אתם ימקו והשי"ת פורע להם ביסורין או איזה צער לכפי' על עוונם ועון אביהם כש"ה אבותינו חטאו ואינם וכו' אבל כשיהיה ח"ו בלב הקב"ה פורע מיד מהם בעצמ' כש"ה (ישעיהו כט יג) יען אשר העם הזה בפיו ובשפתיו כבדוני ולבו רחק

ממני לכך וכו' עתה יגלו וכו' מיד משלם להם העונש ואינו מאריך להם כי רחמנא ליבא בעי והוא יראה ללבב ועתה הסעודה הזאת היתה עת פקודתם לכפר על מעלם הא' באותו הצער אשר הגיע אליהם והנה כל גדולי ישראל מכל המדינות היו שם ובכל מדינה ומדינה כבר קבלו עליהם הצער הגדול ההוא ולכך הועילו להם דברי הצומות וזעקתם כ"ש זהו שאמר רשב"י ע"ה תדע למה ניצולו ומי יאמר לנו שבלבם לא היתה טינא ח"ו הפסוק אומרו בפי' (איכה ג לג) כי לא ענה מלבו ויגה בני איש ירצה תדע לך ראיה גדולה כי ההשתחויה ההיא לא היתה אלא לפנים ולא בלב בראותינו כי השי"ת הגה בני איש שאלו ח"ו היה בלבם שום טינא אפי' שהקב"ה האריך להם אפו כי אולי איזה זכות גרם להם להיות תלוי העון עם כל זה בעת פקודתם כשבא גם כן עון הנאת הסעודה ח"ו לא היה שום תקומה למפלתם שש"י אבל בראותינו ההפך כי ויגה בני איש ר"ל שבני איש אנשי הדור ההוא בני אותם שהשתחוו לצלם נתן להם כבוד וגאות והרים אותם א"כ ודאי מכאן ראיה שלא השתחוו אלא לפני וז"ש רשב"י ע"ז והיינו דכתיב כי לא ענה מלבו וכו' להביא ראיה על כל מה שאמר שההשתחויה לא היתה אלא לפנים מהכתוב שמעיד על ככה:

וראיתי כתוב טעם אחר מהפסוקים אחרים והם (תהלים מד כא) אם שכחנו שם אלהינו וכו' הלא אלהים יחקר זאת וכו' ירצה אם שכחנו שם אלהינו ונפרוש כפינו לאל זר אשר היא העבודה הנאהבת אצל השי"ת להוריד השפע ולקש' הטהר' והקדוש' הלא אלהי' יחקור זאת כי הוא היודע ועד כי לא לבנו הלך אבל היה נעלם ונסתר מהפועל המגונה ההוא והוא אומרו תעלומות לב עכ"ל ולי נראה שפי' הפסוקים הוא כך תדע שאמת ונכון הוא שח"ו שכשהשתחוו לצלם לא היה לבם נוטה אחרי ההבל כש"ה אם שכחנו שם אלהינו מלכינו כשפירשנו כפינו לאל אחר בודאי שהיה הדבר זר לנו וראוי שיגזור השי"ת ח"ו גזירה וא"ת מנין נדע כי לא השתחוו לצלם בלב שלם ובנפש חפצה או לפחות בעת ההשתחויה אולי שכחו אל מושיעם לז"א אם כך היה הלא אלהים יחקר זאת על המחשבה כלומר לא יש מי שיוכל לחקור מחשבות אדם ותחבולותיו כי אם היודע תעלומות לב שהוא אלהים ואם ח"ו היה בנו שום מחשבה רעה היה גוזר ח"ו גזירה כי לא יש דבר שהשי"ת במחשבה בלבד יצרף אותה למעשה בלתי ע"א שנאמר (יחזקאל יד ה) למען תפוס את ישראל בלבם כשרז"ל מחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה זולת מחשבת ע"א ולא תמצא חרון אף אלא בע"א כש"ה השמרו לכם וכו' וחרה אף ה' וכו' אם כן אם ח"ו היה שום צד מחשבה רעה הלא לאלהים שהוא מדת הדין לחקור זאת אם כן בודאי בראותינו שהפך הצרה והיגון לששון ולשמחה שהלב היה

נעלם ונסתר מאותו הפועל המגונה א"כ הרי אלו שתי ראיות לדבר הזה האחד הראיה שהביא רשב"י ע"ז פסוק כי לא ענה מלבו כמ"ש והבי' מהפסוקים הללו ועל פי שנים עדים יקום דבר.

פסוק ט

גם ושתי. ביום השביעי יש לראות איך נסכל אחשרוש להביא את אשת חיקו ערומה כדי להראות העמים והשרים את יפיה ועוד בהיות ביום הז' כטוב לבו ביין נראה דבר מגונה עד מאד שאלו היה ביום הא' או ביום הב' היינו אומרים בשכרותו עשה או בחפזון מבלתי השכלה ועיון אבל בהיות ביום הז' כטוב לבו הוא דומה לש"ו שאמר (בראשית מט ו) וברצונם עקרו שור רוצה לומ' שאם אדם יעש' דבר בחפזון או בעת יחרה אפו שלא כהוגן אין להחזיקו לכסיל כי בעת הכעס הדם ירתח כסיד נפוח והאדים יעלו על המוח ויערבבו אותו אבל כשהאדם בעת רצון אם יעשה שום אולת ודאי שלכסיל יחשב זהו שאמר וברצונם עקרו שור שהוא דבר תימה לעשות דבר סכלות בעת רצונם אחר שהלך הכעס והחימה.

והנראה לתרץ אחר שנקשה עוד באומרו **גם ושתי וכו'** כי כל גם הוא לרבות ופה לא ראינו שעשתה משתה בלתי הז' ימים והמלך מקודם עשה ק"פ יום א"כ גם זה הוא להפך שממעט באומרו ז' ימים לבד וכו' אלא כמו שאמרנו לעיל כי משת' הק"פ יום לא נעשה כי אם לקחת חשבונותיו ויציאותיו ולא היה משת' של שמחה כמ"ש בימי' ההם וכו' אבל עתה שהיה משתה של שמחה היא ג"כ עשתה משתה נשים והרבתה לעשות בעשותה המשת' לנשים **בבית המלכות** כמ"ש רבי אבון רוצה אשה להביט בצורות נאות יותר מלאכל פטומות אם כן הנשים ראו יותר מן האנשים וזהו שאמר **בבית המלכות אשר למלך אחשורש** רוצה לומר מקום מיוחד למלך כמוהו לא יראנו שר ושרים בלתו ובלתה אם כן זהו הריבוי וכונת **בגם** כמו שהוא עשה רצון כל איש ואיש היא גם כן עשתה רצון כל אשה ואשה ביום השביעי וכו' ירצה כי רצה בפרידה להראות להם דבר שתהיה שקולה כנגד כל מה שראו לכך אמר **להביא את ושתי המלכה לפניו וכו' להראות העמים והשרים את יפיה** של הכתר כי הנאה גדולה יש לעינים לראות האבנים הקבועות בכתר ההיא אשר אין מספר לשויים או ירצה שידוע הוא שושתי היתה אחת מהארבעה יפפיות ולזה צוה שתבא בכתר מלכות בראשה אשר ידוע הוא כי אור האבנים היקרות מחשיכות את יופי האשה אפילו שתהיה יפה אבל זה הרשע צוה להביאה **בכתר מלכות להראות העמים והשרים את יפיה** כי אפילו בהיות הכתר על ראשה נראית טובת מראה וזהרה כ"כ מזהרת שמחשכת את אור האבנים הטובות ונראים חשוכים ומכוערים בפני

יפיה כי אשתו היתה יותר טובת מראה מהאבני' והמרגליו' אשר בכתר כי אילו היה כמו שפירשנו לעיל שרצה להראות להם הכתר היה שולח בעד הכתר והיה מראה להם אלא הכוונה שהיה רוצה להראות שאשתו היתה יותר טובת מראה מן הכתר שבראשה ולא חשש המלך לבזיון המלכה שתבא לפני כל העמים והשרי' ערומה לפי שהכל עבדיה וממי יש לה להתבייש זהו שאמר **את ושתי המלכה** כלומר אחר שהיה מלכה ממי יש לה להתבייש והיא גם כן לא מנעה עצמה בשביל הבזיון אלא כמו שנבאר בע"ה.

ובמסכת מגילה (מגילה יב:) אמר רבא יום הז' שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תושבחות אבל אומות העולם היו אוכלים ושותין ואין מתחילין אלא בדברי תפלות וכן בסעודתו של אותו רשע הללו אומרים מדיות נאות והללו אומרים פרסיות נאות אמר להם אחשורש כלי שאני משמש בו אינו מדיי ולא פרסי אלא כשדי רצונכ' לראותה אמרו לו הין ובלבד שתהיה ערומה ומיד ויאמר להביא עכל"ה:

וקשה כי מנין לו לרבא כל אלו הדברים ושאמרו שתבא ערומה כי בפסוק כנראה אין רמז לדרשה הזאת ומה הוקשה לו בפסוק שדרש כל הדרשה הזאת. ב' איך מלאם לבם לומר ובלבד שתבא ערומה ולהוסיף תנאים על המלך: והנראה שהוקשה לרבא מה שהקשו בגמרא אטו עד יום שביעאה לא טב לביה בחמרא לזה אמר רבא שיום השביעי אינו שביעי למשתה אלא שהיה יום שבת שהוא שביעי ועדין קשה כי אם הוא לפי דבריו מה לנו אם אירע הציווי הזה בשבת או ביום אחר לז"א שבא ללמדנו כי השי"ת מודד לאדם מדה כנגד מדה כמו שאז"ל (בראשית רבה ט, יא) מיום שנחרב בית המקדש כל המדות בטלו מדה כנגד מדה לא בטלה וזאת הארורה ביום השבת היתה מפשטת את בנות ישראל והית' מכריחן לעשו' מלאכ' לז"א שביום שישראל אוכלין ושותין ומתחילין בדברי תורה וכו' שיום שבתון הוא יום מחמדים וביו' קדוש כזה הרשעה הזאת היתה עושה שיחללו השבת בעשיית מלאכה לזה ביום השביעי בעצמו שהיו ישראל מטיבים לבם בדברי תורה ובדברי תושבחות בתוך אכילתם ושתייתם לשמחת השבת אירע הדבר הזה וז"ש אבל מ"ה כשאוכלין ושותין בבית משתה ויטב לבם מתחילים בדברי תפלות וכן היה בסעודתו של אותו רשע לומר שאפי' שמן הראוי שבאותה הסעודה שלא יקלו ראשם כדרכם מפני אימת המלך לדבר לפניו דברי תפלות אבל עכ"ז הקב"ה שם בשכלם שיתחילו כדרכם בדברי תפלות אף שהם בפני המלך וזהו שאמר וכן בסעודתו של אותו רשע לסבב הרעה על ושתי הארור' שהמלך יפות' להראו' את אשתו שהיא היתה יפה מכל הנשים ושלא יחסר כל בו שהוא שלם בעושר ובבית מלכות ובאש' נאה ואם

באולי לא יאמינו לו לז"א רצונכי לראות' אמרו לו אין וכו' רצה בזה לתת שוב טעם כי מה שתתרא' יפה יהיה מצד שהיא מלכה ותבא מלובשת בבגדי מלכות ואפי' שתהיה היותר עכור' בלובש' בגדי חמודו' תתראה יפה מה שהוא להפך שהיותר יפה כשתהיה ערומה תתכער בעיני העולם וז"ש ובלבד שתהיה ערומה לומר שאם אז תראה יפה בודאי שכדברו כן הוא והו' הודה להם על ככה כי מה היתה זאת לה כי מה שעשתה היתה סיבה לאשר נגזר עליה א"כ לזה בא ללמדנו שאירע המעשה הזה ביום השביעי שהוא שבת ללמדך שהקב"ה מודד מדה כנגד מדה ורבא הוציא הדרשא שדרש שאמרו ובלבד שתהיה ערומה מיתור הפסוק שאומר **לפני המלך** כי פשיטא כי אחר שצוה להביאה להראות העמים והשרים וכו' שיביאוה לפניו כי כל השרים היו אוכלים לפניו כש"ה שרי המדינות לפניו כי להמון העם עשה המשתה בחצר גינת ביתן אלא רוצה לומר שצוה שתבא עתה כמו בעת אשר דרכה לבא לפני המלך לשכב עמו ערומה כך תבא עתה וכ"כ למה **להראות את העמים והשרים את יפיה** כי אמת יהגה חכו ושהיא יותר נאה מכולן וכדבריו כך הוא.

פסוק יב

ותמאן הנה מענין מיאונ' ראינו כי פריצתא היתה כשרז"ל (סוטה י.) איהו בי קרי ואיהי בי בוציני כי כונתה היתה לבא לפני המלך ערומה ולא היתה חוששת כלל כי כל השרים כאין נגדה ורוזנים משחק לה אלא המיאון היה בשביל שתי סיבות אח' **בדבר המלך** כלומר שהוא עשאה פחותה באומרו את ושתי המלכה לפני המלך והיא משעבדת אליו והמלכות שיש לה הוא בהיותה אשת המלך כמו שאמר ושתי המלכה לפני המלך וזהו שאמר **ותמאן המלכה ושתי** תדע למה מיאנה שאינה ושתי המלכה אלא אדרבא היא **המלכה ושתי** והמלכות שיש לו היא ממנה ולא רצתה לבא בדבר המלך ועוד בשביל שרצונה שהמלך ישלח אחריה שרים רבים ונכבדי' היותר גדולי' הואיל והי[א] מלכה ובזה תבא אל המלך בכבוד גדול אבל כיון שראתה שדבר המלך היה ע"ד פחיתות וגנאי **ביד הסריסים** תמיד בלי שינוי כלל והמלך החזיק בדבריו ושלח אחריה עוד פעמי' רבות ודאי כי כל לשון מיאון הוא שמסרבין בו הרבה וממאן לכן **ויקצוף המלך מאד** על שלא באה **וחמתו בערה בו** בעבור שהטיחה דברי' כנגדו כ"ש ששלחה לומר המלכה ושתי כי המלכות הוא ממנה והוא היה קודם פחות אחד נבזה וחדל אישים.

ובמסכת מגילה (מגילה יב:) ז"ל ויקצוף המלך מאד וחמתו בערה בו אמאי דלקא ביה כולי האי אמ' רבא שלח ליה בר אהורייריה דאבא אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוי וההוא גברא אשתטי בחמריה מיד וחמתו בערה בו עד כאן.

וראוי להקשות א' למה שאל בעל הגמרא אמאי דלקא ביה כוליה האי וכי נקל הוא הבזיון שעשתה למלך ביום חתונתו וביום שמחת לבו בפני כל העמים והשרים וכ"ש בשלוח אחריה פעם אחר פעם והתרה בה ולא קבלה לבא ב' מהיכן לו לרבא ששלחה לו בר אהורייריה ראבא וכו' כי בפסוק אינו נזכר שום דבר מאלו.

והנראה כי בעל הגמר' הוקש' לו כי אחר שושתי נתני אמתלא' למיאונ' כמש"ה לבא בדבר המלך למה אשר דברו היה ביד הסריסי' ולא ראתה בשום פעם שום שינוי ולא שלח שרים רבים ונכבדים מאלה א"כ נראה שרצונו לעשות פחיתות ובזיון ממנה ולזה מיאנה ואם באולי יוסיף לשלוח שרים נכבדים אחריה היתה באה א"כ הואיל והיא באה בכח טענה אשר אינה רחוקה מן השכל לא די שיקצוף מעט אלא מאד כמש"ה **ויקצוף המלך מאד** אלא אחר כך ג"כ **וחמתו בערה בו וכו'** זהו שאמר בעל הגמרא אמאי דלקא ביה כולי האי כלומ' כבר יצא מן ההקש ומן הראוי לקצוף על דבר כזה לזה בא רבא ותרץ ונתן טוב טעם לקצפו העצום ואמ' שהבנת הפסוק אינו כנותן טעם למאונה כי אם היה כפי מה שעלה בדעתו ודאי שלא היה מקום לקצוף כ"כ אלא ע"כ צ"ל שכל הפסוק הזה הוא תשובת השלוחים אשר באו בעדה ולמה שישלח להביא את ושתי המלכה ר"ל שהיא פחותה אליו ולכן על כרחה ימשול בה שתעשה היא ככל אשר יצוה עליה ולא תשנה את תפקידו לזה חרה אפו ושלחה לו בר אהורייריה דאבא ר"ל שומרי אורוות הסוסי' וכו' ודייק רבא במה שהיה די שיאמר הפסוק ותמאן ושתי המלכה לבא ובודאי שהמיאון הוא על דבר המלך ועוד אשר ביד הסריסים מיותר כי נודע הוא כי הם הבאים אחריה לזה אמ' לרבא תדע למה מיאנה אחר שהיא מלכה ושתי כאומרו ותמאן המלכה ושתי ובת מלך היא והמלכות לא באה לאחשורוש כי אם ממנה כנודע כי היא אם המלוכה כולה א"כ ודאי מה ששלח אחריה דרך פחיתות כמש"ה להביא את ושתי המלכה וכו' כי הוא נשתטה ביינו ועוד שאפילו הוא מלך כעת לא רצתה לבא בדברו למה שהמלך הזה היה משועבד ביד הסריסים בזמן מלכות אביה והיה עבד לסריס' אביה והם שומרי הסוסים א"כ כדאי בזיון וקצף למלך כמותו המושל בכל הכיפה וכולי האי ואולי כי הם דברים זרים עד מאוד ובפרט בפני כל העמים והשרים לז"א ויקצף המלך רוצה לומר על ענין הנוגע למלכות ששלחה לו קצף עד מאד וחמתו בערה בו מענין אשר עשהו שוטה וגרוע שנשתטה ביינו:

פסוק יג

ויאמר המלך. **והקרוב**. **כדת מה לעשות** הנה בא ללמדנו כי כיון שראה החימה והכעס הגדול הנכנס בקרבו אפי שקרחא בביתא וכו' ומלך לא דן ולא דנים אותו כ"ש בעת

חרון אפו כי חמת מלך מלאכי מות עכ"ז אמר **לחכמים יודעי העתים** ירצה כי היה לו חכמים מזומני' שבעת אשר יכעוס שהם ידונו איתו הדין כי ידע שהוא לא יוכל לשפט משפט ישר בשביל הרתיחה המושלת עליו ויטה המשפט מאשורו לנפתל ועקש ועוד שהוא היה נוגע בדבר ולא רצה הוא לדון דינו כי אין אדם רואה חובה לעצמו ויש בזה תועלת לעומדים בפניו יקבלו תוכחת מוסר שאפילו שהוא מולך בכל הכיפה ומי יאמ' אליו מה יעשה וכ"ש בעת חרון אפו עכ"ז כבש את כעסו ואמר לחכמי' וכו' שיוציאו דין זה לאורה וז"ש טעם אמירתו לחכמים **כי כן** ר"ל כדי שיהיה דבר המלך אמת ומלת **כן** יהיה לפי' זה מלשון כנים אנחנו וזה יהיה **לפני כל יודעי דת ודין** כלל כל יודעי דת ודין אשר בכל מלכותו שכולם יראו שכל דבריו בקו היושר ולא אחד בהם שיוכל לומר שדברו נפתל ועקש.

ואמר אח"כ מי היו החכמים ההם ליחסם שמקודם ממנו היו מובחרים מכל החכמים לראות פני המלך ר"ל זעם המלך כמו פני ילכו כו' (שמות לג יד) ולכך ג"כ הוא קרב אליו ז"ש **והקרוב אליו כרשנ' וכו' רוא' פני המלך** ר"ל שאלו היו תמי' רואים העת אשר יחר אף המלך ולזה קראו' החכמים יודעי העתים ואמר היושבי' ראשונה במלכות לרמוז לכל מה שאמרנו. ואמר להם **כדת מה לעשות** יר' כי הואיל שושתי לא היתה שם והדין לא יפסק אם לא יהיו ב' הכיתות לכך המלך החמיר על עצמו וטען כל טענותיה ולכן אמר עתה **במלכה ושתי** כמו שאמרה היא **ותמאן המלכה ושתי** שהמלכות היתה לה בשביל שבת מלך היא ולא מצדו ולזה מיאנה לבא. ועוד טענה אחרת במה שהמלך הזה היה קודם משועבד **ביד הסריסים** כמו שאמרנו. ועתה תראו מה תגזרו אומר על זאת:

ובמסכת מגילה (מגילה יב:) איתא **ויאמר המלך לחכמים** מאן חכמי' רבנן **יודעי העתים** שיודעים לעבר שנים ולקבוע חדשים. **כדת מה לעשות במלכה ושתי** אמר להם דיינוה ניהלי אמרו היכי נעביד אי לימא ליה קטלא למחר פקע ליה חמרי' ומדכר לה. ובעי לה מינן אי נימא ליה שבקי' קא מזלזלינן במלכותא מוטב ליסלק נפשן אמרי ליה מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצינו ניטלה ממנו עצה ואין אנו יודעים לדון דיני נפשות אלא זיל גבי עמון ומואב דיתבי בדוכתיהו כחמרא אדורדייה לטעמא ואמרי לך דכתיב (ירמיהו מח יא) שאנן מואב מנעוריו ושקט הוא על שמריו לא הורק מכלי אל כלי מיד והקרוב אליו עכל"ה. וקשה מנין לבעל הגמרא שהיו רבנן ושהיו יודעים לעבר השנים ולמה לא יהיה כמו שפירשנו לעיל ועוד יקשה על החכמי' עצמם כי אין ראוי להם לימנע מלדון דין זה אחר שהמלך כבדם על כל החכמים והם התנצלו בטענות רעועות כמ"ש ועוד שהרי מצינו שגדל המלך את המן אחר שאהב את אסתר כי חשב שעצתו

היתה סיבה לקיחת אסתר ועוד דמה להם להלשין את בני עמון ומואב ועוד הלא ידעו שאם המלך היה רוצה לעמון ומואב היה שולח אחריהם א"כ היה להם לומר תשובתם שאמרו ודי:

והנכון כי הוקשה לבעל הגמרא בפסוק כי אחר שאמ' לחכמים מה לנו לידע אם היו יודעי העתים אם לא לזה אמר שרצונו לומר תדע איזה חכמים היו אותם שיודעים העתים שהם רבנן כמש"ה (דברי הימים א יב לג) ומבני ישששכר יודעי בינה לעתים ואמר להם כדת מה לעשות וכו' ר"ל תדינו אותה בפני בדינכם. והחכמים האלו הבינו כי רצון המלך להצדיקה בדין בשני דברים האחד כי ראו כי בתוקף קצפו וחמתו הבוערה כלפיד אש שלח בעדה א"כ יראה שבשביל אהבתו אותה סלק עצמו מן הדין הזה שאם לא כן מיד היה מצוה לעשות נקמה בה ומי הוא אשר ידרוש דמה מידו והחכמים דרשו סמוכין ויקצוף וכו' וחמתו בערה בו ויאמר המלך לחכמי' סלק עצמו מלדונ' בעת חרון אפו מפחדו שלא יחייב אותה הריגה מצד הכעס והרתיחה והב' מטענותיה שטען עליה שהיו כולם מהפכים בזכותה כמ"ש לעיל ע"ד ועתה הניחה לי כי מי היה מעכב בידו ית' אלא הרצון שיתפלל על ישׂ' וכו' לז"א אם נדון אותה להריגה כמו ששורת הדין נותנת לא יעבור זמן רב אשר המלך מרוב חיבתה יזכרנה אלא למחר פקע ליה חמריה ומדכר לה ובעי לה מינן לומר למה מהרתם לדון אותה. ועוד שראיתם שהייתי בעת הרוגז והכעס והיה לכם להמתין כמש"ה (אבות א א) הוו מתונים בדין כ"ש דיני נפשות או מי יודע שכך עשיתם והרי היא שמורה בידכם א"כ תנו נא אותה לי ז"ש ובעי לה מינן בכח טענה ואם עתה נימא ליה שבקא אולי מרוב הכעס אשר בו כעת יאמ' קא מזלזליתו במלכותא ויחייב את ראשינו להריגה למלך א"כ ודאי בזאת אנחנו נלכדים כי אין דרך לנטות ימין ושמאל אם כן מוטב ליסלק נפשן כי לעולם לא ישב אדם במקום סכנה ויסמוך על הנס שמא לא יעשו לו ואמרו לו שמיום שחרב בית המקדש וכו' ועשו בחכמה כמו שהמשילו רז"ל לשועל וכן החכמים האלו ולפי שאין מדרך המוסר שיסלקו עצמם ולא יתנו לו דרך שתושג בקשתו או אם באולי יאמר להם אני מרוצה בכם אפי' שתהיו ערומים מדע' והשכל מה להם להשיב לכך אמרו שיש יודעים יותר מהם במה שלא נסו ללכת בגולה והם עמון ומואב אשר על כן עמד טעמם בם וכו' והם יגידו לו הדין ההוא כי הם שגלו נטרד שכלם ואין לאל ידם לדון ובשביל סכנת נפשות יוכלו להפך הרעה על א"ה כמו שיש מדרש שאומר שטרדן ויש שאומר שהרגן א"כ עשו כמש"ה (משלי כב ג) ערום ראה רעה ונסתר וכו':

פסוק טז

ויאמר ממוכן. מסכת מגילה (מגילה יב:). ויאמר ממוכן. א"ר אבא בר כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש ע"כ. כי היה מן הראוי שישמור לפיו מחסום אחר שהוא הצעיר מכולם במדרגה שהוא הנמנ' בפסוק אחרון. א"כ אחר שהוא האחרון ונמנה בסוף כולם ככתוב והיה לו להחריש והוא מהר להשיב קודם כולם מכאן שהדיוט וכו' ואמר **לפני המלך והשרים** יר' כי דבר כזה אין צורך לשישאו ויתנו בדבר קודם שישיבו לו תשובה כי אפי' שהוא ההדיוט מכולם ישיב מיד על ככה וז"ש **לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה** שאפי' שהי' בת מלכים גדולים והמלכות בא לך מצדה עכ"ז האשה משועבדת לאיש יהיה מי שיהיה כמ"ש כי קרחא בביתא וכו' וכ"ש למלך גדול כמוהו ומה שקוראים לה מלכה אינו בשביל שהיא בת מלכים אלא בשבילו שהיא אשת המלך ולכן דייק באומרו **עותה ושתי המלכ'** כמו שפירשנו לעיל ואמר כי העוות ההו' לא היה למלך לבדו כדי שיוכל לכפר עליה אם ירצה אבל העיוות הוא ג"כ **על כל השרים אשר בכל מדינות מלכותו** וצריך למהר לתקן המעוות והפרצה הגדולה כ"ש בע"ה:

ובמדרש. ויאמר ממוכן ממוכן הוא דניאל והיה נשוי לשרית שהיתה גדולה ממנו שלא היה יכול לכופה לדבר בלשונו יעץ לעשות כן כך כתבו התוספות ע"כ:

ויש להקשות במדרש הזה כי איך יתכן כי אחרי שבני ישכר לא רצו ליכנס בתגר זה וסלקו עצמם כש"ל על ראותם כי אם ידברו רעה נגד פניהם מכל צד ועשו כמעשה השועל א"כ היאך איש חמודות מבין כל סתום נבהל להשיב וכשרז"ל מכאן שהדיוט קופץ בראש וחלילה לו ללמוד ממנו לימוד להדיוטות. ב' כי מדרך בעל שכל בראותו כוונת המלך לדבר דבריו באופן שיסייע לכונת המלך ולא די זה אלא שהגדיל החטא אחרי ראותו שהמלך בטענותיו מהפך בזכותה:

הביאור לפי מדרש זה נשיב כי הוא רצה להראות חכמתו די רוח אלהין קדישין ביה ונהירו וסוכלתנו ומנדעא יתירא הוספת ליה (דניאל ה יא) על כל חכמי ישכר להשיב דבר שלא יחייב עליו מיתה ושתהרג ושתי שכך היה כוונת החכמים על רשעתה ועל מה שהיתה עושה בבנות ישראל כמ"ש אלא שפחדו בעצמם ופתח פיהו בחכמה ואמר למלך אתת למה לא תדין אותה אפי' שמלך אתה דאיהי בר פלוגתיה דידך ופסול אתה לדין דינך ולזה תרצה שידונו דין זה חכמים אחרי' שאינם נוגעים בדבר לז"א **לא על המלך וכו'** יר' העיוות הזה אינו למלך לבד שתאמר לחכמים שידונו דין זה כי העוות הוא **לכל העמים ולכל השרים** ולא לבד לעומדים לפניך אלא **אשר בכל מדינות מלכותך** א"כ אפי' מהמדינות הרחוקות לא תוכל להביא דיינים לדון דין זה כי כולם נוגעים בדבר

ונתן טוב טעם לאשר כולם נוגעים בדבר באומרו **כי יצא דבר המלכה וכו' באמרם המלך אחשורוש** שמלך בכל הכיפה **אמר להביא את ושתי וכו'** ולא קבלה לבא כי אמרה שהיא מלכה ושתי ושמלכותה אינה מפני שהיא אשת המלך אלא בשביל שהיא בת מלך ואפי' שתעבור קול שלא ידברו עוד בדבר הזה זה לא יתכן **כי היום הזה תאמרנה שרות פרס ומדי לכל שרי המלך** א"כ דבר גדול ופרצה גדולה כזאת טוב עשית שהכעסת כ"כ ז"ש **וכדאי בזיון וקצף** יר' כדאי הוא הבזיון שעשתה לך לקצף הגדול הזה אשר קצפת שאלמלא לא (היתה) [הייתי] כועס כ"כ לא היה ניכר גודל החטא והיו מליצים בעדה כ"ש שהיא מלכ' ודבר המלך אשר היה ביד הסריסים תמיד כש"ל אבל אחרי שכעסת והתפעלת כ"כ אם לא תנקום כעסך יהיה בזיון הרבה או נוכל לומר **וכדאי ביזיון וקצף** כלומר לפסוק המשך הבזיון והקצף הזה ודי שלא ימשך דור אחר דור ובמה תוכל להפסיקם **אם על המלך** יר' עתה הואיל וכולנו שוים בדין זה כקטון כגדול א"כ לא נוכל לפסוק דין זה כי כולנו נוגעים בדבר א"כ אחר שכולנו שוים חוזר הדבר לראש לחתוך הדין הזה על ידך שאתה הוא מלכינו לז"א **אם על המלך טוב** הבחירה בידך נתונה עתה שאת' הוא הראש ואם יטב בעיניך לעשות הדבר הזה והוא **שיצא דבר מלכו' מלפניו** שהוא אמר המלכה ושתי וכו' לז"א שבפניו לא תזכר שם מלכות כלל אפי' שתהי' בת מלכים וכו' **ויכתב בדתי פרס ומדי** למה כדי **שלא יעבור** החוק הזה וישב לדור דור עד עולם ועונשה הוא **אשר לא תבא ושתי לפני המלך** כי אולי בביאתה יכמרו רחמיו עליה בראות' יפיה אלא תהרג במקומה או נוכל לומר שלא תעבור ושתי על דבר המלך אשר צוה להביאה ולא רצתה לבא אלא תבא ואח"כ **מלכותה יתן המלך וכו'** וכל זה אני אומ' לך אם יטב בעיניך כש"ה **אם על המלך טוב** תעשה ואם לא הבחירי' בידך ובזה לא נשאר שום אשם תלוי עליו ונשלמה עצתו כמש"ה **וייטב הדבר בעיני המלך וכו' ויעש המלך כדבר ממוכן** זהו הנכון לפרש לישב המדרש הזה:

פסוק יז

כי יצא נחזור לענינינו לפי' שממוכן הוא המן אף כי למדרש שממוכן הוא דניאל יובן ג"כ בטוב הנה שנתן טוב טעם איך העיוות לא היה למלך בלבד אלא **לכל העמים והשרים** ואמר שכל אנשי נשי ההמון **יבזו בעליהן בעיניהן** וז"ש **כי יצא דבר המלכה על כל הנשים וכו'** כמ"ש ואמר עוד **באמרם** כי הי"ל באומרן אם חוזר לנשים אלא שחוזר האמירה בזאת לבעלים והוא שכשיבזו אותם כשהם בעיניהן ע"כ שלא בטובתם להיות' שומעים חרפתם ואין להשיב כי ישאו ק"ו בעצמם כשיבזום נשיהם ויאמרו אם **המלך אחשורוש** שמולך בכל הכיפה **אמר להביא את ושתי וכו'** ולא רצתה לקיים דברו וכי

אנחנו יותר טובים מן המלך זהו הק"ו שיעשו המוני העם וג"כ **לכל שרי המלך** אפי' שהם לא יספרו הדבר הזה לנשיה' הנה יפתחו את פיהם ויאמרו מבלי שיגיד להן שכבר **שמעו דבר המלכ'** ובכן **כדאי בזיון וקצף** להמון העם והשרים כמ"ש א"כ אפי' שרצונך לעבור על פשעה אין ראוי לתיקון העולם. או נאמר **וכדאי בזיון וקצף** כדאי הוא הקצף הזה אל הבזיון הזה ועשית הטוב והישר ומעתה דרך ארץ לשכך חמת המלך מכל צד:

פסוק יט

אם על המלך יר' דבר כזה צריך שיצא מיד לכרוז מלפניך לפרסם הדבר ואח"כ **שיכתב בדתי פרס ומדי** שישאר לזכרון להורות כי דת לפרס ומדי וכו' (דניאל ו טז) וצריך ליכתב כדי **שלא תעבור** הדבר וישכח כמת מלב באורך הימים והזמן וז"ש **ויכתבו בדתי פ"ו ולא יעבור** כמ"ש ומה הוא אשר יכתב **אשר לא תבא ושתי וכו' ומלכות' וכו'** יר' כי המלך צוה שהואיל ולא באה כדברו שלא תבא לפניו עוד כש"ל ועגש' **ומלכות' יתן המלך לרעותה הטובה ממנה** ואמר **הטובה** ולא היפה כי הרי אסתר היתה מארבע' יפיות כמשרז"ל שרה רחב אביגיל אסתר לפי שאסתר ירקרקת היתי' ולכן מונין את ושתי במקומה כמ"ש בגמרא ולכך א"ה **לרעותה הטובה** במעשי' כי למלך ראוי לו שלא יחזור כ"כ על היופי אלא על כשרות מעשיה ומה שלא חשבו חוה עם היפיפיות מפני שהיא היתה מעשה ידיו של הקב"ה כן כתבו התוספות:

פסוק כ

ונשמע פתגם המלך וכו' יר' אתה המלך צריך כדי שג"כ ישמע הדבר בכל מדינות מלכותך לשלוח ספרים כדי שיודע הדבר אשר יעשה בכל מלכותך אינה קטנה שידעו איש מפי איש **כי רבה היא** אם לא על ידי הספרים שתשלח וכשישמעו מה שגזרת אומר יפול על הנשים אימת מות **וכל הנשים יתנו יקר לבעליהן למקטון ועד גדול** ירצה אפילו שהגדולה והשררה תבא מצדה לבעל עכ"ז בהיות היא אשה הוא ימשל בה והנה בראות המלך והשרים את העצה שיעץ לתיקון כל העולם ישר בעיני המלך וכל השרים ואחור לא שב ריקם עצתו **ויעש המלך כדבר ממוכן** הואיל ודבריו טובים ונכוחים הנה שכוונתו נעשה ושהמלך הוא העושה כדברו ולא הוא כי הוא אמר לו אם על המלך טוב ובזה לא נשאר עליו שום עון אשר חטא:

פסוק כב

וישלח ספרים וכו' להיות כל איש שורר בביתו וכו' כ"ש שאפי' יהיה מי שיהי' ימשול באשתו בשרר' ולית דימחה בידיה וז"ש **כל איש וכו'** שאפי' שתהי' אשתו גדולה ממנו במדרגה והוא נבזה עכ"ז יהיה **שורר בביתו**. או יתכן שצוה שאם אשתו לא תחפוץ

לשרתו ולעשות חפצו ורצונו שהוא יהיה שליט ברוחו ליסרה ולכופה ואין צורך שילך לשרים או לשופטים כי קרחה בביתה פרדשכא הוי ז"ש שהוא יהיה השר בביתו ושורר באשתו:

ובמדרש **ומדבר כלשון עמו** שאם יהיה אדם פרסי ואשתו מדיית יהא מדבר עמה בלשון פרסי ע"כ. ויש לראות כי מה הועיל בתקנתו שידבר והאשה לא תבין אם כן על כרחו שידבר עמה כלשונה. ויש לומר שרצונו שאם הוא פרסי וכו' שיכוף את אשתו שתלמד לשון עמו כדי שיהא מדבר עמה כשירצה בלשונו ולא יטרח עצמו ללמד לשונה וכן לפי רש"י זכרונו לברכה שאמר שיהא כופה את אשתו ללמד את לשונו אם היא בת לשון אחר ע"כ. ועדין קשה כי מנין לו לבעל המאמ' לדרוש הדרשא הזאת אלא כנראה דדריש סמוכין **להיות כל איש שורר בביתו** ומה תהיה השררה אשר תכוף אותי' ללמד לשונו כדי שיהא הוא **מדבר בלשון עמו** כדי שלא יכבד עליו להפוך לשונו ומכאן עזר למדרש שממוכן הוא דניאל כי שינוי ההרגל דבר קשה וכבד וזה לפי שהיה נשוי לשרית ולא היה יכול לכופה לדבר בלשונו יעץ כן כמ"ש שאם היה המן מה לו שידברו בלשונם או בלשון נשיהם:

פרק ב

פסוק א

אחר הדברים האלה. ירי' כי תכף ומיד ניחם על הרעה כי ידוע הוא כי כל אחר הוא סמוך וכל אחרי מופלג כשוך חמתו בישוב דעתו **זכר את ושתי ואת אשר עשתה** וראה כי לא היתה חייבת מיתה כי מה שלא באה על **ואת אשר נגזר עליה** היה דבר יוצא מן ההקש לבא ערומה לעין כל ושתגלה ערותה וחרפתה בקהל רב ולזה מיאנ' כי המית' היתה יותר טוב' מהחרפה ההיא:

או ירי' אחר שנקשה כי אחר שידוע הוא כי כל אחר סמוך א"כ מה זכירה שייך בדבר סמוך כי זכירה היתה בדבר הנשכח מלב לאורך הזמן אשר עבר. אלא כנראה כי **זכר את ושתי** ר"ל מאיזה זרע באה כי הקב"ה גזר על נבוכד נאצר והכרתי לבבל שם ושאר ונין ונכד וזאת היא נשארת משארית הפליטה וזכר כי באה עת פקודתה עתה למה כי ראה **את אשר עשת'** שלא היה כדאי להורג' כי יסיר אותה מגבירי' אלא ההריגה היתה בשביל זאת אשר נגזר עליה מן השמים כי כפי הדין לא היתה חייבת מיתה התחת זאת אלא שהיתה נסיבה להקים ה' את הגזירה אשר גזר עליה ולכן לא הרג את החכמים אלא טרדן כמשרז"ל בשביל שהם היו גרמ' בנזקי' ומגלגלין חוב' על ידי חייב וז"ש דוד

(שמואל א כד יג) מרשעים יצא רשע ולכן ודאי שידי אל תהי בך כדי שלא אהי' נחשב לחייב כשרז"ל מגלגלין חוב' וכו' ולכן האדם הטוב לא יעשה רע לעולם:
ובמסכת מגילה (מגילה יב:) איתא **ואת אשר עשתה ואת אשר נגזר עליה** כשם שעשתה כך נגזר עליה הנה כי הוקשה לו הכפל שבכלל הגזרה היא העשיי' שאם לא עשת' שום דבר לא היה נגזר עליה ההריג' אלא שתרצו כשם שעשת וכו' ר"ל מדה כנגד מדה זכר את ושתי ואת אשר היתה עושה בבנות ישראל ביום השביעי ואת אשר נגזר עליה מן השמים ג"כ ביום השביעי זהו שאמ' כשם שעשתה כך באותו היום גם כן נגזר עליה:

פסוק ב

ויאמרו. ויפקד יר' כיון שראו נעריו שהיו משרתיו את צערו כמו שאמ' רבי יוחנן שכל אותם השנים משעה שנהרגה ושתי עד שעה שנכנסה אסתר למלכות לא שככה חמתו של אחשורוש התיבון והכתיב כשוך בשוך אין כתיב שכיכ' שאינה שכיכ' כי אמרו לו אל תדאג על מה שעבר שכבר חלף הלך לו אלא מעתה התיקון הוא **שיבקשו למלך נערות בתולות וכו'** ואם באולי תמצא נער' אשר תיטב בעיניך שתהי' ראויה למלוך תחת ושתי ובזה תשכח את ושתי:

פסוק ה

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי וכו' יר' כי ידוע הוא כי האדם השוכן ויושב את רשעים שלומד ממעשיהם כמש"ה (תהלים קו לה) ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם לזה הפסוק מספר בשבחו שעם היות שהוא לבדו היה בשושן הבירה שהוא ארמון המלך ואיש אין בכל הארמון בלתו עכ"ז **ושמו מרדכי** ככוחו אז ככוחו עתה וכמו שפירש הראב"ע ז"ל שבשער המלך היה קודם אסתר ועל כן היה דר בארמון עכ"ל.
או יאמר כי אפי' שכל אנשי עירו הנמצאים בשושן נהנו מסעודתו של אחשורוש ואפי' שהוא היה שוער המלך והי' מן הראוי לשמוח בשמחת מלכו עכ"ז לא נגרר אחריה' ואדרבא הי' מזהיר אותם כשרז"ל זהו שאמר **ושמו מרדכי** לא נשתנ' שמו ולזה יחסו כמ"ש **בן יאיר בן שמעי בן קיש וכו'**. וקשה למה לא הזכיר את שאול אחר שהזכיר את קיש אביו כי משיח ה' הוא אלא הנרא' כי אחר שהוא היה נסבה לצער הגדול הזה שבא על כל ישראל שאילו היה מקי' דבר שמואל כמש"א לו (שמואל א טו ג) לך והכית והחרמת וכו' ולא היה משאיר מהם משתין בקיר לא הי' הצער הזה ועכ"ז מקים דבר עבדו שאמר והמתה מאיש עד אשה מעולל ועד יונק וכו' אפי' שהוא לא עשה והשאיר את אגג אשר אגג השאיר אחריו קללה את המן הרע הזה כשרז"ל הקים השי"ת בן בנו

של שאול שהוא מרדכי שנעשי על ידו נקמ' בשארית עמלק ובהמן ורוב בניו כשרז"ל כמנין רוב ובשביל זה לא זכר את שאול פה:

ובמסכת מגילה (מגילה יג.) קרי ליה יהודי אלמא מיהודה קאתי וקרי ליה ימיני אלמא מבנימן קאתי וכו' ר' יוחנן אמר לעולם מבנימן קאתי ואמאי קרי ליה יהודי על שם שכפר בע"א שכל הכופר בע"א נקרא יהודי כדכתיב אית גוברין יהודאין. ע"כ. וקשה דמדבריו משמע שדניאל חמ"ו לא היו משבט יהודה והלא פסוק מלא הוא (דניאל א ו) ויהי בהם מבני יהוד' דניאל חמ"ו אם כן הדר' קושיא לדוכתיה קרי ליה יהודי וקרי ליה ימיני.

והנכון לתרץ קושיא זו ולישב המאמר כולו כי זהו מחלוקת במסכת סנהדרין בפרק חלק (סנהדרין צג:) ויהי בהם מבני יהודה אמר רבי אלעזר כולם משבט אחד רבי שמואל בר נחמני אמר דניאל משבט יהודה חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו. וקשה כי בשלמא לר' אלעזר ניחא דהא בפירוש אתמר אלא לרבי שמואל בר נחמני מנין לו שחולק על ר' אלעזר כי הלא ארבעתם נכללי' יחד בתוך הפסוק. ונראה שר' שמואל הוקשה לו בפסוק שאם בא להגיד לנו על דניאל חמ"ו שהיו משבט יהודה לבד הי"ל כדרך המוסיפין על דבר ויהי וכו' דניאל וחנניה ומישאל ועזריה א"כ אחר שהפסיק בין כל אחד ואחד ודאי בא ללמדנו שכל א' ואחד היה משבטו כמו שאמר חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו ודניאל הואיל והוא סמוך לבני יהודה דרשינן סמוכים והוא לבד משבט יהודה ופירוש הפסוק כך ויהי בהם מבני יהודה דניאל חנניה מישאל ועזריה משאר שבטים היו כמ"ש אח"כ רבי יוחנן אזדא לטעמיה דר' שמואל בר נחמני וסובר כמותו ולזה אמר על שם שכפרו בע"א וכו' כדכתיב (דניאל ג יב) איתי גוברין יהודאין הרי שאפילו שלא היו כולם משבט יהודה בלתי דניאל לבדו על שם שכפרו בע"א נקראו יהודאין וכמ"ש רש"י ז"ל וסופיה דקרא לאלהך לא איתנא פלחין כלומר תדע למה נקראו ונכללו כולם בשם יהודאין על שם שאמרו לאלהך וכו' וכפרו בע"א זהו הנראה לע"ד לישב השני מאמרים.

ורש"י ז"ל תרץ באופן אחר והוא נכון גם ואמר שלעולם מבנימין קאתי כאומרו איש ימיני ומ"ש איש יהודי על שגלה עם גלות יהוד' שכל אותן שגלו עם מלכי יהודה היו קרויים יהודים בין האומות ואפי' שמשבט אחר הם עכ"ל:

פסוק 1

אשר הגלה ירי כי זה הפסוק דבוק עם מה שאמר איש ימיני סמיך ליה אשר הוגלה מירושלים לומר שלעול' מבנימין קאתי ומה שקראתי אותו קודם איש יהודי הוא על

אשר הוגלה מירושלים עם הגולה וכו' ולפי שהגולה היתה מיהודה היו קוראים אותו איש יהודי באומות וזה מסכים לפירוש רש"י:

ובמסכת מגילה (מגילה יג.) אשר הגלה אמ' רבא שגל' מעצמו. וקשה כי מה לי אם גלה מעצמו או גלו אותו בעל כרחו ועוד מנין לו שגלה מעצמו אלא שרבא הוקשא לו בפסוק דלאו רישי' סיפיה ולאו סיפיה רישיה שאם בא ללמדנו שלא נטעה באומרו קודם איש יהודי היה בשושן וכו' שהיה מקודם הגולה הי"ל אשר הגלה נבוכד נאצר מלך בבל מירושלים עם הגולה וכו' ועוד אשר הוגל' מיותר אחר שקודם ג"כ אמר אשר הגלה. לזה תרץ שבאומרו אשר הגלה מירושלי' ללמדנו שגלה מעצמו ומ"ש לעיל היה בשושן שנר' מקודם הגולה כך הוא כשרז"ל במדרש למה שני פעמים אשר הגלה גלה עם גלות יכניה מלך יהודה ואח"כ חזר לירושלים והגלה אותו שנית נבוכד נאצר עם גלות אחרונה ע"כ. הנה כי מ"ש קודם אשר הגלה נבוכד נאצר וכו' הוא שהגלה אותו עם גלות אחרונה ולא גלה בעצמו ובא ללמדנו חסידותו שעם הגולה הא' גלה מעצמו לשתף עצמו בצרתם של ישראל ורש"י ז"ל פירש דרריש לה מדלא כתיב אשר היה מן הגולה וכו' וכתיב אשר הגלה עם הגולה משמע שלא היה כשאר ישראל שגלו בעל כרחם והוא גלה מעצמו כמו שעשה ירמיה שגלה מעצמו עד שאמר לו הקב"ה לחזור עכ"ל:

פסוק ז

ויהי אומן יר' כי ידוע הוא כי מדרך הגולים שלא יוכלו לעשות רצון קונם שלבם בל עמם אבל מרדכי עם אשר הגלה והיה גולה לא הניח מלעסוק בתורה ובגמילות חסדים ז"ש **ויהי אומן את הדסה** ונקראת הדסה כשרז"ל והוא עומד בין ההדסים ומה שנמשלו הצדיקים להדס הוא כי כמו שההדס קיץ וחורף עלהו לא יבול והיה עליהו רענן כן הצדיקים יש להם חלק בעה"ז ויש להם חלק בעה"ב ג"כ וז"ש שאסתר אפי' שהי' יתומה **ואין לה אב ואם** שידריכו אותה עכ"ז מעצמ' היתה צדקת ויתכן שאומר **והנערה י"ת ויפת מראה וכו'** להורות על חסידות מרדכי שאפי' שלא היה לה אב ואם והיא י"ת וטובת מרא' עכ"ז מרדכי אסרה על עצמו כבתו ז"ש **לו לבת** להשוותה לבתו כאלו היתה בתו:

ובמ' מגילה (ראה בראשית רבה ל, ח) ויהי אומן א"ר יודן שפעם אחת חזר על כל המניקו' ולא מצא לאסתר מנקת והוא היה מניקה. וכשדרשה ר' אבהו בציבורא גחיך צבורא. אמר להו ולאו מתניתא היא (מכשירין ו ז) חלב הזכר טהור ע"כ הנה לפי דבריהם ויהי אומן יבא בעצם שהוא היה מניקה שאל"כ הי"ל ויהי מגדל את הדסה או באופן אחר:

ובמדרש מגילה (ילקוט שמעוני על אסתר תתרנג) כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי אמר רב אחא עברתה מת אביה ילדתה מתה אמה: לו לבת תאנא משום ר' מאיר

אל תקרי לבת אלא לבית וכן הוא אומר ולרש אין כל כי אם כבשה א' ותהי לו כבת עכל"ה: וראוי לתת לב א' שנראה שהוקשה לבעל הגמרא הכפל כמ"ש כי אין לה אב ואם ובמות אביה ואמה למה לי א"כ יראה איזה משתיהן מיותר' ויקשה חלוקה זו למה לי שכן דרך הגמרא וא"ת שהוקשה לו גם שניהם יחד זה לא יתכן כי הלא היה צריך לומר באיזה זמן לקחה ולמה הוא היה אומן אותה. ב' לתשובת רב אחא עדיין הקושיא במקומה עומדת דאי לא אתא הפסוק אלא לאשמועינן דבר זה א"כ ובמות אביה ואמא למה לי. ג' מנין לו לרבי מאיר שלקחה לו לבית אימור כפשוטו כמ"ש לעיל מה בת אסורה וכו' זאת ועוד אחרת לדברי ר' מאיר אם כן איך נלקחה למלך אם היתה בעולת בעל כי אחשורוש לא גזר אומר אלא על הבתולות כאומרו ויקבצו את כל נערה בתולה: **והנראה** לתרץ שבעל המאמ' ראה שכי אין לה אב ואם הוצרך לתת טעם לויהי אומן וכו' ובמות אביה ואמה הוצרך לומר על הזמן אשר לקחה מרדכי א"כ לכאורה נראה ששתיהן הוצרכו לזה הקשה כי למה הביא שתיהן שבאחת מהן יובן כל הצורך שהיתה יתומה ובמות אביה ואמה לקחה מרדכי וכו' לזה בא רב אחא והשיב שמה שאמר ובמות אביה ואמ' הוא על הזמן אשר לקחה כאומרו ובמות אביה ואמה לקחה וכו' וגם יובן שאחר שמתו אבי' ואמה כי אין לה אב ואם אם כן מה שאמ' כי אין לה אב ואם לא בא ללמדנו שהיתה יתומ' מאב ומאם כי ממשמעות ובמות אביה ואמה ילפינן לה שהיתה יתומ' אלא בא ללמדנו שלא היה לא מעולם מציאו' אב ואם הא כיצד עברתה מת אביה ילדת' מתה אמה ז"ש כי אין לה וכו' ולכך מרדכי לקחה לו לבת בראותו העגמת נפש הזה. ור' מאיר הוקשה לו כי מלת לו הוא מיותר כי אחר שיאמר לקחה מרדכי לבת ודאי שהוא הלוקח ולא אחר אלא ודאי שמרדכי לקחה לו לעצמו שמלת לקחה הוא לשון קדושין כש"ה (דברים כד ה) כי יקח איש אשה ז"ש רבי מאיר אל תקרי לבת שתחשוב כמו שפי' לעיל מה הבת אסורה וכו' אלא לבית.

ועדין קשה כי הפסוק אומר בפי' לבת ולמה הוציא הפסוק מהבנתו בשביל יתור מלת לו וכו' לזה הביא ראיה כי לבת גם יקרא אשה ז"ש וכן הוא אומר ולרש אין כל כי אם כבשה אחת ותהי לו כבת וידוע הוא שהכוני' היה על אוריה ובת שבע ולמה שהקשינו שאם היתה בעולת בעל כמ"ש ר' מאיר א"כ איך נלקחה נוכל לומר שהמלך צוה לקבץ נערות בתולות ועל הרוב הנערות שלא הגיעו להיותם בוגרות הם הבתולות ועל זה סמכו הפקידים כמש"ה ובהקבץ נערות רבות וכו' ואינו אומר ובהקבץ בתולות כי מנין ידע אם הם בתולות או בעלות אבל סמכו על הרוב כמ"ש ולפי שאסתר היתה עדין נערה נלקחה בין הנערות ולא חששו להביא כל הנערות אולי יהיו בתולות כי המלך כשישכב עמם

אם היא בתולה ימליכה לו ועדין בע"ה במקומו נפרשהו בטוב איך לאחשורוש ישרה אחר היותה בעולה וכו':

פסוק ח

ויהי. ותיטב. לא הגידה. הנה יבאר כי אף שהמלך צוה לקבץ נערות בתולות בזמן הלקיחי' לקחו על הסת' הנערות כי איך ידעו הפקידים הבתולות או הבעולות לזה אמר **ובהקבץ נערות רבות** ולא אמר נערות בתולות כי היה נעלם מהם אלא שסתם נערה היא בתול' אחר שלא בגרה ולכן **ותלקח אסתר** כי ראו אותה שהיה נער' גם כן וזש"ה קודם **ויהי בהשמע דבר המלך ודתו** והוא ש**יקבצו את כל נערה בתול'** אבל הפקידים בזמן האסיפה קבצו את כל נערה ז"ש **ובהקבץ נערות רבות ותלקח וכו'.**

ותיטב וכו' יר' שהגי שיער בלבו בכל הנערות הנקבצות שאסתר היתה יותר ראויה והגונה למלכות מכולן וודאי שהמלך יבחר בה ולזה **וישנה ואת נערותי' לטוב וכו'** יר' שהוא עשה שינוי לטוב אפי' לנערותיה למה כי ידע' שהיה תהי' **בית הנשים** כלומר שהמלך יעשה בית ממנה מכל הנשים ולמען אשר אחר שתמלוך תגמלהו אסתר חסד.

פסוק י

לא הגיד' אסתר וכו' יר' כי מרדכי כשראה שלקחו את אסתר פקידי המלך צוה עליה **אשר לא תגיד וכו'** למה שאם תגיד שהיא יהודית כל הנערות אשר שם ובפרט בנות מלכים ושרים ילעגו עלי' ובזה ירע לבב' ולא תאכל ולא תשת' ותשאר כחושה ורזה ובהגיע תור הליכת' למלך ודאי שימאסנה המלך ותשאר לשפחה למלכ' אשר תמלוך לכן מרדכי בחר ברע במיעוטו שיותר טוב שתמלוך היא ולא תשאר לשפחה נחרפת לאיש זאת הית' כונתו באומרו **כי מרדכי צוה עליה וכו'** ר"ל בשבילה לטובתה והשי"ת שם בלב מרדכי הציווי הזה להיות תשועה צפוני' לישראל שאלו היה המן יודע שהמלכ' יהודית קודם כל דבריו היה יועץ תחבולו' להורג' כמו ושתי וגם השי"ת בחסדו היה מדמה לכל אחד ואחד כאילו היא הית' מאומתו כשרז"ל ולזה לא שאל שום אומה מהאומות מאיזה עם היתה המלכה:

פסוק יא

ובכל יום ויום. ובהגיע תור הנה מגיד לנו הכתוב גודל חריצותו בה ש**בכל יום ויום** היה **מתהלך לפני חצר בית הנשים** אולי תתקוטטני' עמה הנשים על שתיקתה ועל מיאונה לומר אי מזה עם היא ומולדת' ז"ש **לדעת את שלום אסתר** כי היה מפחד פן תקח דאגה בשביל שהיתה בעול' כמו שפי' לעיל ואם באולי ג"כ משמן בשרה תוכחש ודאי שלא

יחפוץ בה המלך אבל בהיותה בשלו' ובשמח' היא בספק אם יקחנה בשביל יפיה ולא יחוש בשביל שתהיה בעולה.

או יתכן על דרך טוב אחרית דבר מראשיתו רוצה לומר תרצה לדעת אם יהי' טוב אחרית הדבר אשר תרצה לדעתו תרא' ראשיתו ומהראשית תדע האחרית אם טוב ואם הפכו לכן **בכל יום ויום מרדכי מתהלך וכו' לדעת את שלום אסתר** ובזה ידע מה יעשה בה באחריתה זש"ה **לדעת את שלום אסתר וכו'** ולראות אם היא בשלום עם כל הנערות ומה יעשה בה מהכבוד שאם יכבדו אותה ולא יקנאו בה ודאי שאחריתה להיות מלכ' כמ"ש:

פסוק יב

ובהגיע תור נערה וכו' אחר היות לה כדת הנשים י"ב חודש ומה היא הדת **ששה חדשי' בשמן המור וששה חדשי' בבשמים ובתמרוקי הנשים**:

פסוק יג

ובזה. **בערב**. יר' תדע למה עשה זה הדת לנשים כדי שתבאנה ברצונן אל המלך אחר היות לה וכו' **ובזה הנער' בא' אל המלך** מרצונ' באלו הפתויי' וכולי האי ואולי כי כולן יודעות כי לא ימליך בלתי לנער' אשר תיטב בעיניו והנשארות תשארנ' לחרפ' וקלס לזה הקדי' לעשות הדת ההיא וגם **כל אשר תאמר ינתן לה וכו'**. יר' אם תצוה להביא כל איש יודע לנגן בנבל וכינור וכל מיני זמרא לשמחה ינתן לה וכו' ותדע למה כל אשר תאמר ינתן לה בשביל ש**בערב היא באה ובבקר היא שבה** ובכן דמה כבוד' לחציר גגות ומנוחתה לצל עובר ובביאת' תבא בדאגה על כרחה שלא בטובתה ולזה להפיג צערה צוה שכל אשר תאמר ינתן לה וכו':

ובמסכת מגילה (מגילה יג.) איתא א"ר יוחנן מגנותו של אותו רשע למדנו שבחו שלא היה משמש מטתו ביום ע"כ הוקשה לו כי מה בא להודיענו זמן ביאת' ושובה ומה תועלת ספור בכך. אלא בא ללמדנו מתוך גנותו ומה הוא גנותו שהיה בועל נשים ומשלחן כמ"ש רש"י ז"ל שבחו שלא היה משמש מטתו ביום הנה בפי' שגנות ואיסור יש למי שמשמש מ"ב שאפי' הרשע היה נזהר בכך:

פסוק טו

ובהגיע. **ותלקח** הנה למה שציווי המלך היה לתת לה ככל אשר תאמר כדי שתבא ברצונ' אל המלך לכן אסתר **לא בקשה דבר** שאם הית' מבקשת ש"ד היה נרא' שמדעת' הולכת ליבעל לגוי אלא בלתי **אשר יאמ' הגי סריס המלך** שהוא היה אונס אותה ועל כרח' הית' הולכת לו ועל כרח' הית' נבעלת כשרז"ל כדי שמרדכי יוכל לשכב עמה שאשת איש שנאנס לארמי מותר לבעל כ"ש בע"ה. ועכ"ז קשט' עצמה כדת הנשי' כראוי חן וכבוד

יתן ה' **ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל רואיה** ומכאן ג"כ ראיה שאסתר ברוח הקדש נאמרה כשרז"ל בגמרא ותלקח וכו':

פסוק טז

במסכת מגילה (מגילה יג.) אמר רב חסדא ירח שהגוף נהנה מן הגוף ע"כ הנה שהוקשה לו כי אחר שאמר **בחודש העשירי** מאי אתא לאשמועינן שהוא **חדש טבת** דזיל קרי בי רב הוא. אלא בא ללמדנו שמן השמי' כוונו שאסתר תלקח בחדש העשירי למה בשביל שהוא חדש טבת ויש טובה והנא' בירח זה במה שהגוף נהנה מן הגוף בו והוא לסיבה שבכל החדשים האחרי' ישתנו מזגי וטבעי האנשים כי יש אנשים שטבעם חם או קר ולא יהנו מן הגוף ההפכי לו אדרבא יצרו צעדי אונם אבל בירח הזה אפי' שיהיו גופים הפכיים ונגדיים זה לזה נהנים זה מזה כ"ש ירח שהגוף נהנה מן הגוף ירי' איזה גוף שיהיה:

פסוק יז

ויאהב המלך. ויעש המלך משתה. במסכת מגילה (מגילה יג.) אמר רבא בקש לטעום טעם בתולה טועם טעם בעולה טועם ע"כ. וי"ל מנין לו לרבא לדרוש הדרשה הזאת מן הפסוקים. אלא שקשה כי אחר שאמר הפסוק קודם **ויאהב המלך וגו'** איך אמר א"כ **ותשא חן וחסד לפניו מכל הבתולות** כי החן והחסד לא יתכן בלתי בתול' קודם שתבעל כי הוא משתוקק אליה בכל עת למלא' חפצו ורצונו ומרוב התשוק' החקוק' בתוך קרבו תש' חן וחסד בעינו של אדם עד שיקחנה וכשתבא לידו עושה חפצו ורצונו ויאהב אותה אחר כך א"כ אחר שאמר **ויאה' וכו'** שהאהבי' היא בין איש לאשתו כמ"ש ביצחק (בראשית כד סז) ותהי לו לאשה ויאהבי' וכן אמר דהע"ה (שמואל ב א כו) נפלאה אהבתך לי מאהבת נשים א"כ אחר האהבי' איך יתכן לישא חן וחסד לזה אמר רבא כי אחר שלקחה היה משתוקק אליה ונושאת חן וחסד לפניו בשביל שאם היה מבקש לטעום טעם בתולה טועם וכן האהבה בשביל שאם היה מבקש לטעום טעם בעולה טועם וכמו שאמרו ז"ל על אילת השחר (עירובין נד:) מה אילה זו רחמה צר וכו' ולזה בראותו הסגולה הזאת אשר היתה בה לא איחר מלשים כתר מלכות בראשה ולא המתין שישאל לה מאיזה עם היא כי הכל עבדיו תהי' מי שתהיה ולזה מיד **וישם כתר מלכות בראש'** ואפי' שאסתר הוציאוה ממנין הד' יפפיות לפי שהית' ירקרוקת כשרז"ל עכ"ז המליכ' תחת ושתי ר"ל במקום ושתי שהית' נחשבת בעיניו כ"כ כמו ושתי או יאמר שאפי' שאסתר היתה בעולה כמ"ש אחר שראה בה הסגול' ההיא לא הקפיד להמליכ' על היותה נבעלת לאיש אחר בשביל שהיא באה תחת ושתי ר"ל במקום ושתי שהיתה

בעולה ולא בתולי וספר עוד שעכ"ז שמצא' בעולי לשמחתו בה עשה **משתה גדול** וקרא אותו המשתה **משתה אסתר והנח' למדינות וכו' ויתן משאת וכו'** והכל להראות שמחתו ששמח עליה אפי' בהיותה בעולה כמ"ש.

ובמסכת מגילה (מגילה יג.) ויעש המלך וגו' עבד משתיא ולא גליא ליה דלי כרגא ולא גלייה ליה שדר פרדשכי ולא גלייא ליה ובהקבץ בתולות שנית וגו' אזיל שקיל עצה ממרדכי אמר אין אשה מתקנא אלא בירך חברתה ואפי' הכי לא גליא ליה דכתיב אין אסתר מגדת מולדתה וכו': וקשה א' כי מנין לו שעשיית המשתה היה בשביל שתגלה אליו עמה ומולדתה אימור כמו שפירש לעיל בשביל לשמח את אסתר ולהראות לה שהוא אהבה יותר מכל הנשים והבתולות. ב' כי אחר שהמליכה מה לו לדעת עמה ומולדתה אחר שהוא לא הקפיד תהיה מי שתהיה כי הכל עבדיו ומה לו בכך. ג' אחר שמרדכי צוה עליה אשר לא תגיד איך מייעץ למלך ואמר שאין אשה מתקנא' אלא בירך חברתה ואולי אחרת יקח לו בעצתו ולא טובה היא העצה אשר יעץ מרדכי בפעם הזאת: אבל נראה לתרץ שהוקשה לבעל המאמר כי **את משתה אסתר** מיותר לגמרי כי אחר שאמר **ויעש המלך משתה גדול** סמוך למולכו כש"ה קודם **וישם כתר וגו' וימליכה תחת ושתי** וסמיך ליה המשתה א"כ **את משת' אסתר** למה לי מלתא דפשיטא היא ועוד מ"ש ובהקבץ בתולות שנית ומרדכי יושב בשער המלך מה קשר והתחברות יש בין קבוץ הבתולו' עם ישיבת מרדכי בשער המלך ועוד שכבר ידענו זה מפסוק דלעיל שאמר איש יהודי היה בשושן הבירי' שהיה דר בארמון כמו שאמר לעיל ומאי אתא לאשמועינן לזה נרא' כי המלך מרוב אהבתו אותה רצה לידע מאיזה עם היא אולי תהיה מזרע המלכים כדי שיוכל לדבר עמה כמו שראינו שפירשו חז"ל על פסוק ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה שהיה מדבר עמה על ידי תורגמן כפי חק המלכות לא שהוא היה מקפיד עליה תהיה מי שתהיה כי הכל עבדיו אלא לתכלי' שאמרנו וזהו שאמ' **ויעש המלך משת' גדול את משת' אסתר וכו'** ירצ' כי המלך עשה תחבולי' לידע מולדת' בעשותו המשת' הגדול ההוא וקראו משתה אסתר אולי היא תצוה שיקראו לאיזה שר או לאיזה אדם ואח"כ יעשה חקיר' מאותו אדם ויתגלה לו האמת וכשלא גלת' הערים עוד לעשות הנחה למדינות כי אמר אולי אינ' משושן ולכן לא קרא' שום אדם אל המשת' כי אין לה מכיר זהו שאמר דלי כרגא כי מי יודע שיאמר שלאיש פלוני בעבורי תניחהו מכל וכל וכן במשאות אולי תאמ' לפלוני תרבה משאותו ובכן יחקור וידע ולא גלייא ליה **ובהקבץ וכו'** ירצה כי אחר שעש' כל זה ההשתדלות ולא גלייא ליה קבץ בתולו' שני' אולי תפחד ויגלה לה וכשלא יכול לה בשום צד אזל שקיל עצה ממרדכי זהו שאמר

ומרדכי יושב בשער המלך. יר' בעצת המלך כי שם שער הוא עצה כש"ה ויאמרו כל העם אשר בשער וכו' ואמר **יושב** ירצה שהי' מיעץ למלך שישב בעצתו כי אחר שלא גל' לו עם הקבץ הבתולות בודאי שלא תגלה עוד ז"ש אין אישה מתקנאי אלא בירך חברתה ועם כל זה שעשית לא גלייא אם כן למה תטריח עצמך עוד בדבר הזה ובודאי שמה' היה השתיקה הזאת כמו שפירשנו לעיל:

פסוק יט

ובהקבץ. **אין אסתר** יר' כי אחר שהמליכ' קבץ בתולות שנית לתת לה לפילגשים שישרתו אותה כדרך המלכות וכו'.

פסוק כא

ומרדכי יושב וכו' יר' אפי' שעלת' למלוכ' לא רצה מרדכי לבקש ממנה שתעש' שהמלך יעל' אותו למעלה יותר גדולה ומרדכי יושב בשער המלך כמו שהיה מקודם שאילו תאמר שיתנו למרדכי איזה מעלה מיד יבין המלך שהיא קרובתו ויודע הדבר לכל זש"ה **ומרדכי יושב בשער המלך** ואסתר ג"כ לא רצתה מעצמה לגלות יען שמרדכי לא נתן לה רשות זש"ה **אין אסתר וכו' כאשר צוה עליה** ולא רצתה לצאת מציוויו אפי' אחר שעלתה למלוכה ז"ש **ואת מאמר מרדכי אסתר עושה כאשר היתי באמנה אתו** שהיתה שפלה שהיתה תחת ידו כי אין לה אב ואם כך עתה ג"כ וכו'.

ובמסכת מגילה (מגילה יג:) אמר רבה בר לימא משמיה דרב שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וטובלת ויושבת בחיקו של מרדכי עכל"ה. הנה כי הוקשה לו כי אחר שאמר שאין אסתר מגדת וכו' כאשר צוה עליה מרדכי ובודאי אחר שלא היתה מגדת עם היות שמרדכי היה יושב בשער המלך עדין ולא נעשה עמו גדולה אחרת יותר לא גלתה כמ"ש הואיל ולא שמעה מפי מרדכי רשות להגדה א"כ ואת מאמר מרדכי וכו' למה לי לזה בא לומר כי ואת מאמר אינו ציווי אלא לשון שכיבה כשרז"ל עשה בה מאמר מקודשת וכו' שאע"פ שלקחה אחשורוש עכ"ז לא עזבה למרדכי אישה אלא כאשר היתה באמנה אתו כן עתה גם כן ר"ל בעניני הנידות והטבילה שהיתה זהירה כקודם כשרז"ל שהיתה מראה דם למרדכי וכו' וטובלת וכו' והטבילה שהיתה טובלת אינו בשביל שהיתה צריכה לכך שהרי קרקע עולם היתה אלא כשרש"י ז"ל מחמת נקיות כדי שלא תהיה מאוסה לצדיק משכיבתו של גוי. והתוספות הקשו והלא לא היתה שם הבחנת ג' חדשים שהרי בכל יום היה אותו רשע מצוי אצלה ותרצו שהיתה משמשת במוך עכ"ל:

בימים ההם. י"ל מה קשור והתחברות יש בענין זה עם מה שלמעלה באומרו בימים ההם ועוד כי הי"ל קצפו בגתנא ותרש אחרי שהם שנים ועוד אחר שאמר **בגתנא ותרש**

למה חזר ואמר **שני סריסי וכו'** וכי איני יודע שא' וא' הם שנים ודי שיאמר בגתנא ותרש סריסי המלך וכו' ועוד אמאי דלקה בהו כולי האי עד שבקשו לשלוח יד במלך:
והנראה שבא ללמדנו שאין אדם נוקף אצבעו למטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה לפי שנראה דבר זר כי אחר שמה שצוה עליה מרדכי אשר לא תגיד היה כדי שלא תדאג שם בבית הגי כש"ל והנה הפחד ההוא חלף הלך לו וכבר עלתה למלוכה ומרדכי יושב בשער המלך והיה ראוי למרדכי לתת לה רשו' שמההגד' ודאי יבא יקר וגדולה למרדכי על זה הואיל ואסתר לא רצתה לגלות אפילו שידעה שכבר היא בטוחה מהדבר אשר בעבורו צוה עליה מרדכי אשר לא תגיד בהיות שלא שמע מפי מרדכי ההפך והיתה שומרת את דברו עדין אלא ודאי שמיי' יצא הדבר וסגר פיהו ומחשבתו כי היה תשועה צפונה לישראל ישיבתו בשער המלך במה ש**בימים ההם וכו'** שאם היה הוא במקום אחר מהיכן ישמע דברי בגתנא ותרש שהיתה התחלת הרפואה כמ"ש הפיטן תשועה זו צפונה לדור אחרון וכו'. ומה שאמר **קצף** בלשון יחיד אחר היותם שנים ירצה כי מעקרא קצף בגתנא ואחר כך נשתתף עמו תרש זהו שאמ' **קצף בגתנא** קודם **ותרש** גם כן נשתתף עמו וזהו שאמ' **שני סריסי וכו'** כי עתה נעשו שנים במחשבה לא בשביל אהבת בגתנא נועדו לב יחדיו **ויבקשו וכו'**. ובמדרש רבי מאיר אומר בגתנא ותרש ממשפחת ושתי היו ורבא אמר שבאו עמה מבית אחיה ע"כ. וקשה כי מה איכא בינייהו ומה לי אם היו ממשפחת ושתי או אם באו עמה. ונראה שהוקשה להם על מה ועל מה עלתה חמתם באפם לשלוח יד במלך אחשורוש בימים ההם וכו' רבי מאיר שבירר כי טעם קביעתם בימי' ההם על כי הם היו ממתינים כי אחר שהרג את ושתי אולי יקח אחרת שתהיה קרובה אליהם כמו שהיתה ושתי ועתה שלקח את זאת קצף וכו' בשביל שלא נשאר להם תקומה שתחזור הממלכה לאיזה ממשפחתם ולזה קצף כי אמרו ודאי כי אחרי מותו הואיל ובן אין לו שתשוב המלוכה ליושנה ובשביל שהקצף היה על ענין אחר אמר כי כל אחד ואחד קצף לבדו ואחר כך ויבקשו וכו' ורבא סבר שהקצף היה על שושתי היתה מזהרת תמיד להקל עולם מעליהם על שבאו עמה מבית אביה וכו' ואחר מיתת' סר צילה מעליהם והוכבד העבודה עליהם במאד מאד כשרז"ל שאמרו מיום שנכנסה זאת למלכות לא ראינו שינה וכו' ירצה על מנוחתם שכמו שהשינה מנוחת הגוף כך ההשקט מנוחת האדם וז"ש לא ראינו שינה בעינינו ר"ל על המנוחה:

פסוק כב

ויודע. **ויבוקש** הנה לסברת רבי מאיר יתיישבו אלו הפסוקים היטיב כי יען שראה מרדכי שעיקר עצתם להרוג המלך היה על שתשוב המלוכה אל אחד ממשפחתם הגיד לאסתר

המלכה שהדבר נוגע אליה ובזה יתורץ קושיית חז"ל משה"ה לא תכרות ברית וכו' כי הוא לא אמר למלך אלא לאסתר בשביל שהיא היתה מבנות ישראל הכשרות והחסידות כמ"ש והיא אמרה למלך בשם מרדכי כי מרדכי הקפיד על הריגתו ובשביל שיהיה לו מן המלך הגמול ויתרון עשתה שיכתב הדבר ההוא **בספר דברי הימים** ואמר **לפני המלך** שמיד יכתבו הדבר בשמו בפני המלך כי חששה שאולי אח"כ הסופרים לא יכתבו אותו. או נוכל לומר שהיה למלך שני ספרי ד"ה אחד שהוא תמיד לפני המלך ובו דברים שהמלך צריך אליהם לזכרם בכל רגע ועונה ויש ספר ד"ה אחר שהוא מחוקי המלוכה ומנימוסיה לזכרון לדור דור וזה אינו בפני המלך ואסתר צותה שדבר מרדכי יכתב בדברי הימים **אשר לפני המלך** כדי שיזכור אותו תמיד אשר הציל אותו מן המות ולכן יגמלהו גמול טוב:

ובפסיקתא איתא **ויודע הדבר וכו'** אין כתיב לא תכרות ברית וכו' ד"א שלא יאמרו כל הימים שהיה נשוי גויה היה שמור ועכשיו שנשא בת ישראל מת. ד"א שלא יאמרו כל הימים שהיו גוים משמרין אותו היה שמור ועכשיו ששמרו מרדכי מת. לכך נאמר **ויגד לאסתר המלכה** ולזה אמרה למלך בשם מרדכי אמרה יודעת אני שהוא צדיק ואפילו שהוא היה מבקש הדבר מן הקב"ה והוא עושה לכך נאמר **ויבוקש הדבר וימצא** וי"א שמעו בגתנא ותרש שנאמר למלך והעבירו הנחש מן הקיתון וברא הקב"ה נחש בתוך הקיתון בשביל מרדכי לכך נאמר ויבוקש הדבר וימצא אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא כענין שנאמר או מצא אבידה עכ"ל. הנה כי הוקשה להם למה היתה ההגדה לאסתר ואיך יתברר הדבר שהם דברו בלשון טורסי והם יכחשו אותו וטובים השנים מן האחד ואיך יתכן למצא הדבר ההוא אלא שהקב"ה ברא נחש בתוך הקיתון כי הם הוציאו אותו כדי להכחיש דברי מרדכי אלא שעל ידי נס נמצא וכו' וכן תרצו על לא תכרות ברית וכו' אבל עדין קשה כי למה לא הגיד למלך הוא בעצמו ולא על ידי נשים: אלא נ"ל שמה שלא הגיד למלך הוא משום דכתיב (דברים ז ב) לא תכרות ברית ובודאי שאלמלא לא היה מגיע הרע ההוא ג"כ לאסתר שהיה מחריש ולכן לא רצה להגיד למלך משום לא תכרות וכו' ואפילו ההגדה שהגיד היה בשביל מה שנוגע לאסתר וז"ש ויגד לאסתר המלכה ר"ל בשביל הרעה הבאה לאסתר על ככה הגיד לה:

פרק ג

פסוק א

אחר הדברים האלה הנה בא ללמדנו כי מיד **אחר הדברים האלה גדל וכו'** כי עד עתה לא היה יכולת בידו של אחשורוש לגדלו ואמר **הדברים האלה** כי לא היה בלתי דבר בגתנא ותרש ומאי דברים אחרים איכא אחרי שכל אחר הוא סמוך כנודע: אלא כי גלוי וידוע לפני כל יודעי דעת ומביני מדע כי מקרים רבים לתכלית אחת יורו על כי נכון הדבר וממהר האלהים לעשותו ואפילו בענין החלומות כמ"ש רבי יוחנן חלום שנשנה שנאמר ועל השנות החלום וכו' ואם בסעיפים בחזיונות לילה כך כ"ש בבא מקרים רבי' בהקיץ ולא יבואו מקרים רבים לתכלית אלא לנס גדול כנדון דידן כמה מקרים באו זה אחר זה מיום אשר מלך אחשורוש ושלח אחרי השרים והפרתמים ועשה להם אותו המשתה ושם בלב המלך לשלוח אחרי ושתי והיא מיאנה לבא בדברו עד שהרגו אותם כש"ל כי מבלעדי אלו המקרים איך יתכן שהמלך אחשורוש יקח מבנות ישראל לו לאשה וימליכה תחת ושתי לשתהיה סיבה להצלת ישראל וזהו שרמז באומרו אחר הדברים האלה לומר אחר כל הדברים שאמרנו כי כולם היו מקרים רבים לתכלית אחת וכולם דברים צריכים ובנקל יבין האדם כי לא יש דבר בכל המגילה הזאת שלא יהיה מהענין ולכך צוו רז"ל לקרותה כולה כי כולה ברוח הקדש נאמרה ומגיד אחרית מראשית וכן ענין בגתנא ותרש היתה סיבה לתחלת מפלת המן כמ"ש לו חכמיו אשר החילות לנפול לפניו וכו' בהגידו לאסתר כ"ש שאם לא היה בשביל אסתר יהיה כמחריש וכמו פתן חרש יאטם אזנו וכש"ה (משלי יא י) ובאבוד רשעים רנה א"כ ז"ש **אחר הדברים האלה וכו'** כי כל הדברים האלו היו רפואות צפונות למכתן של ישראל כמ"ש בע"ה.

ואמר **בן המדתא האגגי** כי מה לנו ביחסו אלא להראות שישראל היו רפויים מן המצות וכמו שהוא מסורת בידינו כאשר יניח ידו וגבר עמלק ובשביל כך גדל המלך את המן למה כי הוא **בן המדתא האגגי** שהוא מזרע עמלק.

ואמר **וינשאהו מעל כל השרים וכו'** ירצה כי המלך בראותו ענין תשועת נפשו מיד בגתנא ותרש על ידי אסתר שהגידה למלך ראה מעשה וזכר מה שיעץ המן להרוג את ושתי אשר בזה היתה נסבה לקחת את אסתר אשר הצילה אותו מלמות בלא עתו הוא שהיה יודע העתידות ובשביל זה יעץ מה שיעץ ודי רוח אלהין ביה לזה אחר הדברים האלה מיד גדל המלך אותו **וינשאהו וכו'** שהושיבו למעלה על המלכים אשר היו תחת ידו וז"ש **והשרים אשר אתו** יר' כי הם היו מלכי' אבל בהיותם לפניו נקראי' שרים כי הוא המולך על כולם לכ"א והשרים אשר אתו לומר שאף שהיו מלכי' בהיות' אתו

נקראים שרים ולהורות סכלות אחשורוש שחשב שהמן היה יודע העתידות וי"א שהיה עבדו וכו':

ובמ' מגילה (מגילה יג:) איתא **אחר הדברים וכו'** מאי אחר אמר רבא אחר שברא הקב"ה רפואה למכה דאמר ריש לקיש אין הקב"ה מכה את ישראל אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה שנאמר כרפאי לישראל ונגלה עון אפרים אבל אומות העולם אינו כן אלא מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפא גדל המלך וכו' עד היכן גדלו א"ר עקיבא עד עץ של חמשים אמה עכל"ה. וקשה א' מאי הוקשה לו לבעל הגמרא שמקשה מאי אחר. ב'. כי מאחר שהרפואה תבא אחר המכה ורפא ירפא מה לי אם תהיה הרפואה נבראת קודם המכה או לאחריה. ג' מה מקשה עד היכן גדלו הרי מבואר בפסוק שנשאו על כל השרים ועוד מנין לרבי עקיבא לדרוש הדרשה הזאת כי ודאי שכוונת המלך בעת אשר גדלו לא היתה לכך:

והנראה כי ידוע הוא כי כל אחר הוא סמוך ומה שהוקשה לו כי מה סמיכות יש בין גדולת המן לתליית בגתנא ותרש ז"ש מאי אחר לזה השיב רבא כי הסמיכות שיש לגדולת המן עם ענין בגתנא ותרש הוא שעון בגתנא ותרש שנכתב על ספר הזכרון בשם מרדכי הוא הרפואה וגדולת המן הוא המכה א"כ ז"ש אחר ר"ל אחר שברא הקב"ה רפואה למכה כמ"ש והביא ראיה לדבריו מריש לקיש כי מנין לנו שהקב"ה בורא הרפואה קודם המכה וכי הקצור קצרה ידו מהושיע או ח"ו בשעת המכה יבצר ממנו מזימה להושיע על ידי מלאך או על ידו לזה הביא חיזוק לדבריו ממה שאמר ריש לקיש עם ראייתו מהפסוק שאמר כרפאי לישראל וכו' שהיל"ל ברפאי מאי כרפאי וכו' אלא משמעו כשבראתי הרפואה לישראל אח"כ ונגלה עון אפרים וכו' וז"ש ר"ל אין הקב"ה מכה וכו' אלא אם כן בורא להם רפואה תחילה כי לכאורה מלת תחילה כו' מיותרת אלא לומר שקודם מכה ציץ רפואה פרח כי הוא המכה והוא המרפא ולא אחר יען כי ידוע הוא שאין כח ביד שום מזל להכות את ישראל כי חלק ה' עמו והוא אלהינו אם כן יחוייב מזה כי הוא יכאיב ויחבש ימחץ וידיו תרפינה ירי' בעת אשר הוא מוחץ כבר ידיו שהם כינוי אל המכה תרפינה אבל א"ה אינו כן וכו' ירי' ללמדנו ההבדל העצום אשר בין ישראל לא"ה שהקב"ה מכה לא"ה והרפואה תבא להם אחר כך כו' אם יהיו ראוים להצלה ואם לאו ימקו בעונם על כל חטאתם אשר חטאו מימי קדם אחרי נפלם וכמ"ש נפל תורא חדדו סכינא ולאחר שיקבלו ענשם על כל דבר פשע אשר עשו ולא ישאר שום שטר חוב עליהם בורא להם רפואה וז"ש אבל לא"ה אינו כן וכו' כי הם משולים לאדם שהיה עליו חובות הרבה ואחד מהבעלי חובות חבש אותו בבית האסורים ואחר כך באו כולם אל השופט

וכל אחד ואחד תבע את חובו הרי שלא יכול לצאת אם לא יפרע לכולם כן א"ה כיון שנשלחו ביד פשעם עד שלא יגבו כל השטרי חובות שיש עליהם לא יברא להם הש"י רפואה כמש"ה ונגף וכו' אבל ישראל בשובו בתשובה מיד יגאל ואין הש"י מניחם בידי המקטרגים כמש"ה (ישעיהו נד ח) בשצף קצף הסתרתי פני רגע ממך וברחמים גדולים אקבצך ירי' כי בהיות שישראל חבל נחלתו של הקב"ה וכל העולם כולו ומלואו לא נברא אלא בשביל שיעסקו ישראל בתורה כמש"ה (ירמיהו לג כה) אם אין בריתי וכו' הרי שישראל נבראו לעשות רצון קונם לשרתו ולעבדו תמיד יומם ולילה לא ישבותו וכשח"ו יעזבו את ה' וילכו אחרי ההבל ואחרי רעיונו' יונות ויהבלו גם הם שהקב"ה מסתיר פניו מהם וישארו למקרה ופגע כמטרה לחץ תחת מערכות השמים וכסיליהם בהיותם חוצה מהם כמש"ה (בראשית טו ה) ויוצא אותו החוצה א"כ הם דאפסידו אנפשייהו ברחקם מאת ה' לכן צריך להנצל כצבי מיד ולשוב אל ה' כי מיד בשוב האדם בתשובה יחול עליו ההשגחה האלהית ובמקום אשר תחול ההשגחה לא ישלוט הכליון וכמש"ה (ישעיהו ו י) ושב ורפא לו מיד יען אשר נדבקה ההשגחה האלהית עליו וכל עוולה תקפוץ פיה כי כבר הרפואה נבראה מקודם ואין צורך לבראת עתה רפואה אבל א"ה אם לא יקבלו ענשם ויפרעו כל שטרי חובותם אין כח ביד מערכות השמים להצילם מרעתם כאשר דבר מלך שלטון וישלחם ביד פשעם ואחר שפרעו כל שטרי חובותם אח"כ בורא להם רפואה וז"ש אבל א"ה אינו כן ללמדנו ההבדל הנמרץ אשר בין ישראל לעמים ונחזור לענינו כי ר' עקיבא הוקשה לו בפסוק שהיל"ל נשא המלך את המן או בלשון אחר כי לשון זה לשון גדול הוא וכמו שרז"ל המגדל יתום בתוך ביתו ור"ל שמגדל אותו מעט מעט א"כ אחר שאמר אח"כ וינשאהו על כל השרים וכו' אם כן מה לו לעלות יותר רק הכסא והמלוכה ומה גידול צריך לו לזה אמר עד היכן גדלו והשיב עד עץ של חמשים אמה לומר שבכל יום ויום היה מוסיף לתת לו ממשלה ולגדלו עד שהגיע לעץ של חמשים אמה:

או ירי' כי אחר שידוע הוא כי גדולת ב"ו הבל ואין בם מועיל ובאומרו גדל המלך וכו' הוקשה לרבי עקיבא עד היכן גדלו כי מה יכול האדם לגדל וז"ש תדע גדולת הבאה מצד ב"ו עד היכן מגעת עד עץ של חמשים אמה כי מעלתו זאת היא הנותנת שפלותו כי ידוע הוא שגלגל הוא שחוזר בעולם עליונים למטה ותחתונים למעלה לשום שפלים למרום כי כן דרכו בהיותו סובב סובב במרץ בלי ליאות ויגיעה א"כ יחוייב מזה כי כל איש אשר לא תשיג ידו לבקש אוכל להשיב נפשו שהוא קרוב אל העליה ולעלותו ברום המעלות יותר ממי שהוא רם על כל במעלה היותר עליונה שיחוייב לו הירידה

כי הגלגל סובב כ"ש וזש"ה (דברים כח מג) הגוי אשר בקרבך יעלה עליך מעלה מעלה ואתה תרד מטה מטה וכו' כי כנראה היא קללה נמרצת אלא על דרך שאמרתי הוא ברכה לישראל מצד אחד וקללה מצד אחר והוא כי מי שיהיה למעלה בגלגל במקום שאין יותר מדרגה ומעלה אחרת למעלה ממנה לעלות יחוייב לו הירידה ומי שיהיה מטה מטה ר"ל במדרגה התחתונה כי אין למטה ממנה שום מדרגה אחרת יחוייב לו העליה יען וביען שהגלגל כרגע יתהפך על מסיבותיו וישח וישפל רום אנשים ומי שהוא בעפר ובאשפות ירום ויתנשא א"כ ברכה היא להם מזה הצד שאמרנו וקללה מצד אחר לפי שהם קבועים בגלגל תחת מערכות השמים וכסיליהם והם למקרה ופגע במעלם אשר מעלו לעזב את ה' וג"כ השי"ת הסתיר פניו מהם וקבעם בגלגל ויוכל ח"ו הכליון לשלוט בהם מה שאין כן בצדיק כי כיון שהו' דבק בהשגחה האלהית הוא ימשל על הגלגל לכל אשר יחפוץ יטנו כמש"ה (שמואל ב כג ג) צדיק מושל ביראי אלהים וז"ש רבי עקיבא המעלה הגדולה הזאת אשר אין למעלה ממנה כאמרו וינשאהו מעל כל השרים היא הנותנת שמיד נפילתו תהיה במהרה קל יבא וכמו (שהנפילה) [שהעלייה] היתה שלא במדרגה כן יחייב שנפילתו תהיה שלא במדרגה ועד היכן עד עץ וכו':

פסוק ב

וכל עבדי המלך הנה מספר תכלית עליית גדולתו עד ש**כל עבדי המלך אשר בשער המלך** ר"ל מלכים ושרים אשר בהיותם בשער המלך נקראים עבדים כולם היו **כורעים ומשתחוים להמן כי כן צוה לו המלך** ירי' כי כן צוה בשבילו לכרוע ולהשתחוות לו בחשבו כי הוא אלוה מן האלוהות וכמו שפי' רש"י ז"ל שעשה עצמו אלוה ומפני זה **ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה**:

ובמדרש (ילקוט שמעוני על אסתר תתרנד) למה היו משתחוים לו י"א אלוהיו נתן בכליו וכך היה הולך ומהרהר בלבו אם מרדכי ישתחוה לי נמצא עובד ע"א לכך ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה עכל"ה: וקשה כי מה שואל למה היו משתחוים לו והלא הפסוק אומר שגזרת המלך היה באומרו כי כן צוה לו המלך ומי הוא אשר יעבר על מצות המלך וגזרתו ויחייב את ראשו למלך: ונראה שהוקשה לבעל המאמר שהיל"ל כי כן צוה להם המלך אלא באומרו לו לרמוז לצלם אחשורוש שהיה אלוהו וז"ש למה היו משתחוים לו כי המלך לא צוה אלא להשתחוות לאלוהו לכך השיב כי נתן אלוהיו בכליו וכל עבדי המלך כו' על שהיה הצלם בכליו או כי כן צוה לו המלך ר"ל לצלם וכל זה עשה כדי שיכרע מרדכי ומרדכי לא יכרע וכו' על שנתן אלוהיו וכו' וסכן את עצמו ואל כל ישראל

יען כי הם מהדברים שיהרג ואל יעבר ובשביל שהשתחוו לו על הע"א שהיה בכליו א"כ הרי הוא נעבד לשם ע"א ושויה אנפשיה חתיכה דאסורא ואפילו הידור לא רצה להדרו:

פסוק ג

ויאמרו. ויהי. וירא המן יר' כי כיון שכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחוים להמן וראו למרדכי שלא היה כורע ומשתחוה אמרו לו **מדוע אתה עובר את מצות המלך** כי המלך צוה לכרוע לצלמו בכל מקום שיהיה והם לא ידעו שהמלך כבר ידע שמרדכי הוא איש יהודי ולא יכרע לע"א כי הוא אסור גדול ושקודם יהרג ואל יעבור ולכן המלך צוה לכל עבדי המלך שיכרעו וישתחוו ובכלל הציווי ההוא צוה שמרדכי **לא יכרע ולא ישתחוה** יען כי הוא כופר בע"א והוא יהודי כמ"ש וזש"ה **כי כן צוה לו המלך** ר"ל שכולם יכרעו וישתחוו לו חוץ ממרדכי ז"ש **ומרדכי לא יכרע וכו'** שזהו בכלל הציווי והנה עבדי המלך לא שמעו הציווי הזה ולזה אמרו לו **מדוע אתה עובר את מצות המלך** באיזו סיבה אתה פוטר את עצמך.

פסוק ד

ויהי כאמרם אליו יום ויום וכו' יר' כי קודם הפצירו בו עד בוש אולי ישמע אליהם ואחר שראו שמרדכי כמו פתן חרש יאטם אזנו כדי שלא לשמוע דברי כסילים באומרו **ולא שמע אליהם ויגידו להמן לראות וכו' כי הגיד להם אשר הוא יהודי** והוא נקרא ככה על שהוא כופר בע"א ובאלהים אחרים והוא מודה באחדות האל ושהוא אינו תחת מערכות השמים ושאפילו כולם יכרעו וישתחוו לצלם הוא אינו בכלל החיוב יען וביען רוח אחרת עמו כי כל מערכות השמי' כולם נבראים כמוהו ואין בידם יכולת להרע או להטיב מבלי רצון קוניהם ולאל אשר יצר כל היצורים הוא עובד ובו יבטח כי הוא יצילהו מכל מאורעות קשות ורעות כי הוא יהודי.

פסוק ה

וירא המן וכו' יר' כי המן לא כעס על מרדכי על אשר לא היה כורע ומשתחוה לו בהיות הע"א והצלם על כליו כי כבר יודע שהוא יהודי והוא מהדברים אשר יהרג ואל יעבור אלא מה שכעס על שנגע בכבודו כי ראה אפילו שהעביר מעליו הצלם ועבר בפניו ולא קם ולא זע ממנו **וימלא המן** על מרדכי **חימה** יען כי לא היה שום דבר מונע למרדכי כפי דת משה ישראל וז"ש וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה **לו** לבדו מבלי הצלם ועל זה **וימלא וכו'** ומרדכי מה שלא זע ולא קם ולא רצה להדרו לפי שהוא נעבד לשם ע"א: **ובמדרש** עבר ולא זז מרדכי ממקומו ולא שאל בשלומו בא לו המן ועשה עצמו כאלו שואל בשלומו של מרדכי אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים עכ"ל. הנה כי

הוקשה לב"ה וכי עד עתה לא היה רואה המן שאין מרדכי כורע ומשתחוה לו ועוד למה נמלא חימה על מרדכי והלא לא היה יודע כי הוא יהודי ולא יכול לכרוע ולהשתחות לאלהים אחרים לז"א כי הוא בעצמו עבר אחר שהסיר הצלם מכליו ולא שאל בשלומו ולאחר שהוא שאל בשלום מרדכי השיבו אותה התשובה אם כן וכדאי בזיון וקצף כי לא היה מניעת ההשתחויה מפני הצלם אלא להכעיס ולא ידע כי מרדכי היה מחמיר על עצמו כי אמר שהשתחוו לו בהיות הצלם בכליו כאילו הוא הע"א בעצמו ז"ש כי הגיד להם אשר הוא יהודי וכי עד עתה לא ידעו אשר הוא יהודי והכתיב איש יהודי וכו' אלא הגיד להם כי הוא כופר בע"א ובעובדיה וכי הוא מאותם דכתיב בהו איתי גוברין יהודאין וכו' ולאלהך לא איתנא פלחין וכו' כי כל הכופר בע"א נקרא יהודי כמש"ל:

פסוק ו

ויבז בעיניו יר' כיון שראה שהיה מחמיר מרדכי על עצמו כ"כ שהואיל ועבדוהו לשם ע"א לא רצה לכרוע ולהשתחות לו חשב להשמיד קודם את כל הפרושים **עם מרדכי** המחמירים ואוסרי' על עצמם כ"כ כמ"ש ואח"כ עלה במחשבתו שמן היהודים הנשארים יצאו אח"כ גם כן פרושים אם כן אין לדבר סוף בלתי להשמיד את כולם למה בשביל שלא יצאו מהם עם מרדכי זש"ה **ויבקש להשמיד את כל היהודים עם מרדכי** כי מה בא ללמדנו וכי לא ידענו שהיהודים עם מרדכי ושמרדכי יהודי אלא במה שאמרנו מתורץ:

ובמ' מגילה (מגילה יג:) אמר רבא בתחילה במרדכי לבדו ולבסוף בעם מרדכי ומנו רבנן ולבסוף בכל היהודים הנה כי הוקשה לו כי אחר שהמן נמלא חימה על מרדכי על שלא חשבו לכלום ולא רצה להדרו אפילו אחר שהסיר הצלם מכליו כמש"ל אם כן היהודים למה יומתו מה עשו וכי טוביה חטא וזיגוד מנגד נגיד לזה אמר כי ודאי בתחילה במרדכי לבדו כמש"ה **וימלא המן על מרדכי חימה** ואחר שהגידו לו כי כל עם מרדכי גם כן הם אוסרין ומחמירין כמו מרדכי בעצמו ומנו רבנן בז לשלוח יד במרדכי לבדו **כי הגידו לו את עם מרדכי** שגם הם לא יכרעו לו ומחמירים בדינם כ"כ ואחר כך בכל היהודים למה שלא יצאו מהם עם מרדכי כמש"ל:

פסוק ז

בחדש הראשון הנה כי בהיות כ"כ בטוח במלך שאמר לא תשוב ריקם שאלתו מיד **הפיל פור וכו'** ללא חשש לדבר עם המלך קודם וליקח ממנו רשות והראיה כי אחר שדבר דבריו עם המלך לא המתין עד שישיב לו המלך אלא קפץ ואמר **אם על המלך טוב וכו'**.

והנה בענין הגורלות הללו אעיר זה כמה ספקות. הספק הא' הלא ידע אם לא שמע המן מה שקרה לפרעה ולסיסרא ולכל מי שקם על היהודים לעשות עמם רעה ומה גם עתה כי על משפחתו עבר כוס תרעלה בזמן משה ויחלוש יהושע את עמלק וכו' וכן לזקנו וישסף שמואל את אגג ואיך מלאו לבו לב כסיל להלחם בישראל ברשותו כי ה' נלחם להם בכל הקמים עליהם. ב' כי אחר שמלאו לבו לקרב לגשת למלחמה עם ישראל מה לו בגורלות ועוד כי ה' סכל עצתו בהמתינו עד מלאת שנה תמימה כמ"ש מיום ליום וכו' כי כל דבר שלא יעשה האדם בחומו אחר כך בהמשך הזמן ובהארכו מי יודע שיבא איזה מקרה ויבטל גזרתו אם כן למה לא צוה לכתוב בעידנא די תחזון כתביא האלין ח"ו וכו'. ג' כי אחר שהפיל פור בחודש הראשון שהוא חדש ניסן שנים עשר חדש אם כן הוא חדש אדר למה לי כי זיל קרי בירב הוא:

והנראה שהמן ועמלק כולם ידעו שאל מושיעם ממצרים שומר אותם ולוחם את לוחמיהם ולזה לא בא עמלק להלחם בישראל רק כאשר ידע בחכמת האצטוגניא שלו שישראל חטאו במה שהיו מספקים בהשגחה האלהית אם היתה בקרבם אם לא כאמרם היש ה' בקרבנו אם אין וסמיך ליה ויבא עמלק בראותו כי ישראל עיף ויגע ולא ירא אלהים כשרז"ל שכוונו השעה וכו' וכשישראל עוברים על רצון ה' הנה השי"ת יסתיר פניו מהם ויניחם תחת מערכות השמים וכסיליהם למקרה ופגע תחת המקרי' ולזה מה עשה המלך הביא עמו אנשים שידעו באצטגנינות שלא יוכלו למות באותה שנה ולישראל לא היה להם זכות לשדד המערכה ולבטלה לכך נתיירא משה מאד ואמר ליהושע בחר לנו אנשים ר"ל צדיקים ואפילו שיהיו מועטים כי אין מעצור לה' להושיע בין רב למעט וצא הלחם בעמלק עם האנשים אשר תבחר ומחר אני נצב על ראש הגבעה ומטה האלהים בידי להלחם בשרו של עמלק במטה האלהים ולהפילו לארץ ועכ"ז לא היה יכול לו בשביל עונותם של ישראל כמש"ה (שמות יז יב) וידי משה כבדים וכו' עד שאהרן וחור תמכו בידיו מזה אחד ומזה אחד לרמוז לג' האבות שזכותם יגן בעדם בעת צרתם ועוד דזכות רבים עדיף טפי ועכ"ז לא העביר אותו מן העולם אלא החליש כחו לבד וכן בנדון דידן המן נין עמלק ראה שישראל נהנו מסעודתו שא"ר ושהיו רקנים מן המצות כמ"ש ישנו מן המצות וכו' ושהקב"ה ודאי הניח אותם למקרה ופגע וגם בעת צרתם לא יושיעם כי אין הקב"ה משדד המערכה בשביל עוברי רצונו ועכ"ז נתירא לעשות הדבר מיד כי זכר את עמלק כי אפילו שישראל חטאו ומיד ויבא עמלק עכ"ז לקה שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק וכו' לזה התחכם בגורלות לראות אם יעלה לו שמיד יצוה להשמידם אם לא וכשראה שעלה בידו חדש אדר שמח כי ידע שלא יקראהו אסון

הואיל והשי״י עזבם לארך ימים ובהמשך הזמן יראה אם ה׳ אלהיהם ירחמם בשמעו את רינתם וזעקתם ויוציאם מחשך וצלמות או אם יניחם למקרה ופגע וגם כי ירבו תפילה לא ישמע אליהם ח״ו ובכן יהיה הוא בטוח ועוד עשה שהפיל פור גם כן מיום ליום לראות באיזה יום עשו איזה עבירה וחטא וגם כן באיזה חדש עברו ברית הפרו חוק על כל דבר פשע כדי שהיום והחדש יהיה גם כן סיבה לגבות שטר חובם מהם כי במקום אשר לא תחול ההשגחה ישלוט הכליון וכשרז״ל שבכל הימים מצא להם זכות וכן בחדשים בניסן טלה לפסח באייר ירד המן בסיון נתנה התורה וכו׳ וכשנפל לו בחדש אדר ביום שמת מרע״ה שמח שהרי יש חסרון גדול באותו היום וכן החדש שהוא אדר במזל דגים מיד אמר תפושים הם בידי כהדין נונא וז״ש הוא חדש אדר שמזלו דגים ולא מצא להם זכות ומצא חסרון שבו מת אבי התעודה ולא זכר כי הוא עת הלידה:

ובמדרש **הפיל פור הוא הגורל**. אמר רבי חמא בר חנינא אתה הוא גורלן של בני הפיל גורלות ולא עלתה בידו והפיל מזלות ועלתה בידו מזל דגים אמר תפושים הם בידי כהדין נונא א״ל רשע הם אינם בידך אתה הוא בידם מה הדג הזה פעם בולע פעם נבלע כך אתה נבלע בידיהם עכל״ה.

וקשה לו לרבי חמא בר חנינא דפליג מדידיה אדידיה דהוא אמר שהפיל מזלות ועלתה בידו מ״ד אם כן איך אמר שהפיל גורלות ולא עלתה בידו והרי המזלות אינם הגורלות ועלתה בידו מ״ד ועוד מהגי״ש שהביא יש לימוד להפך כי הוא אמר מה הדג הזה פעם בולע פעם נבלע כך אתה נבלע וכו׳ ואם הדג פעם בפתח תקוה ופעם בעמק עכור אם כן איך יחוייב מזה שיהיה הנבלע המן בידם של ישראל: ונראה שהוקשה לו בפסוק כי אחר שאמר הפיל פור וכי לא ידענו שפור הוא גורל ומה בא ללמדנו שהוא הגורל ועוד אומרו לפני המן כי ודאי שלא יהיה לפני מרדכי או אחר כי הוא המפיל ועוד מש״ה אח״כ הוא חדש אדר דממילא משמע כש״ל לזה השיב רבי חמא בר חנינא כי הוא הגורל הם דברי השי״ת שה׳ ישחק לו שמפיל פור על ישראל ולא ידע כי בנפשו הוא שהוא הגורל לפניו שגולל אבן אליו תשוב ואמר שהפיל גורלות בימים ולא עלתה בידו כש״ל שבכולן מצא זכות לישראל וכשהפיל בחדשים דהיינו המזלות כיון שעלה בידו חדש אדר שהוא מזל דגים אמר תפושים הם וכו׳ כי ראה שישראל הם כולם בידו ותחת ממשלתו ולא יש גוי וממלכה שיוכלו לברוח שם כי אחשורוש מלך בכל הכיפה כמ״ש שנמשלו ליונה שעומדת על פי השובך וכו׳ לכ״א אם כן תפושים הם בידי כהדין נונא אחר שמזל דגים עלה בידי לרמוז למ״ש לז״א לו הש״י רשע הם אינם בידך ירי׳ כי אתה האיש ההמוני תחשוב במיעוט שכלך כי ישראל הפזורים בכל פאות הם בידך יען כי הם תחת ממשלת

אדוניך על שקר אתה בוטח שאלמלא ישראל לא נבראו שמים וארץ אם כן אתה הוא בידם שאלמלא ישראל העולם כולו יתהפך לתוהו ובוהו וגם אתה כאחד מהם אם כן אתה בידם וא"ע מה הדג וכו' להראות לו חסרון ידיעתו כי אדרבה בעליית מזל דגים בידו הוא להזהירו שהוא הגורל לפניו ושהוא הנבלע בידיהם כי הוא היה בטוח שהם תפושים בידו כדג אשר יתפש ביד כי לא יוכל לברוח וזהו להפך כי אפילו שיהיו מאיזה אומה אחרת הקבועה בגלגל כמותו הואיל ועלתה בידו מזל דגים הי"ל מה הדג פעם בולע פעם נבלע כי לא יהיה בטוח הדג הגדול בבולעו הדגים הקטנים שיתמיד לבלוע כי יבא פעם אחד דג יותר גדול ממנו ויבלע אותו אם כן הוא גם כן מזומן למקרה ופגע כי אפי' שבולע ג"כ יבלעו אותו ואמר כך אתה נבלע וכו' לומר כי כל מי שהוא קבוע במזל הוא מעותד ומזומן לתלאות המקרה והפגע אבל מי שהוא חוצה להם לא ירא ולא יחת מאותות השמים כמש"ה (ירמיהו י ב) ומאותות השמים אל תחתו וכו' אם כן אחר שזדון לבך השיאך להלחם בישראל אשר הוא מושל על המזל בעצמו והוא למעלה ממנו אם כן אתה הוא העומד תחת המזל אשר ישראל שולטין בו בכל זמן ואפילו שיהיו רקנים מן המצות לא הניח לאיש לעשקם וינחם כרוב חסדיו מיד בשובם אליו ית' וממצוקותיהם יושיעם ויוציאם כמש"ל וכמ"ש רז"ל אני בקשתי להשמידם ולא עלה בידי כמש"ה (תהלים קו כג) ויאמר להשמידם וכו' אם כן ודאי שאתה הוא הנבלע בידיהם יען כי הם שולטין על כל המזלות:

פסוק ח

ויאמר המן. יר' כי המן חשב ויעץ תחבולות להציל את נפשו ולהפיל לאחשורש במכמורות בל יקום והתחיל ללמד קטיגוריא לפני המלך על ישראל אולי המלך יעלה חמתו באפו ובקנאתו באש עברתו יצוה להרוג ששי"י ובכן יעשה חפצו ורצונו ויהיה לו התנצלות באומרו מה כחי ועוצם ידי המלך אמר להשמיד וכו' וחמת מלך מלאכי מות ואפיל שאני עזרתי לרעה והייתי סיבה בדברי לשון הרע מהם לא יש שום אשם תלוי עלי כי אחר שהמלך לא יאבה ולא ישמע למילי הלא עזרתי ללא דבר כי אם המלך לא יגזור מי הוא אשר יוכל להרשיע את ישראל ואמר למלך יודע לך שיש **עם אחד** ר"ל שהם מודים באחדותו ית' וכופרים בע"א ואילו היו במקום אחד כולם לא היה כ"כ בזיון וקצף למשתחוים אל אל לא יושיע אלא הם מפוזרים ומפורדים **בכל מדינות מלכותך** ועושים לעג וקלס ממנו ויטו את האנשי' אחרי אלהיהם בשביל ש**דתיהם שונות מכל עם** ואפילו **דתי המלך אינם עושים וכו'** אם כן **ולמלך** ר"ל בשביל הבזיון המגיע לך מהם **אין שוה להניחם**:

ובמ' מגילה (מגילה יג:) **ויאמר המן למלך אחשורש ישנו עם א'**. אמר רבא ליכא איניש דידע לישנא בישא כהמן א"ל תא נכלינהו אמר ליה מסתפינא מאלההון דלא לעבד בי כדעבד בקמאי א"ל ישנו מן המצות א"ל אית בהו רבנן א"ל עם אחד שמא תאמר קרחא אני עושה במלכותי מפוזרים הם בכל העמים שמא תאמר שיש לך הנאה מהם ומפורד כפרדה הזו שאינה עושה פירות שמא תאמר איכא חדא מדינתא מניהו ת"ל בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם דלא אכלי ולא שתי מינן ואת דתי המלך אינם עושים דנפקי לשתא בשהי פהי ולמלך אין שוה להניחם דאכלי ושתו ורוו ונפקי ומבזו למלכא עכלי"ה: וראוי לתת לב. א'. כי מה ידיעה גדולה ראה בזמן שאמר ליכא איניש וכו' ומניין לרבא כל אלו הדברים שהיה אומר המן ושהיה המלך משיב כמ"ש. ב' כי המן נדרש ללא שאלו באמרו שמא תאמר שמא תאמר וכו' שאחר שהמלך שתק ולא ענהו עוד ולא שאל ממנו מה לו בהארכת דברים וקול כסיל ברוב דברים. ג' מאי טענה היא בשביל דלא אכלי ושתי וכו' כי אחר שבטענות הראשונות שהיו יותר חזקות נאלם דומיה כ"ש בטענות רעועות כאלו: והנראה כי רבא הוקשה לו שאם כונת המן לשאול מהמלך שישמיד ויחריב לששי"י והוא כבר מובטח מן המלך שאמר לא ישיב ריקם שאלתו מה לו בהארכת דברים יאמר מיד למלך אם על המלך טוב ואם מצאתי חן בעיניו יכתב לאבד ח"ו את כל היהודים ומה לו לומר שהיו מפוזרים וכו' לז"א רבא כי ליכא איניש וכו' כי הוא בטח בידיעתו לספר לשון הרע כי עשה יעשה באופן שהמלך יעשה מעצמו בלב שלם ובנפש חפצה כל מה שבלבו מבלתי שיצטרך לשאול שאלה מאדוניו ובזה לא יהיה עליו אשם מענין זה כאשר דבר מלך שלטון וכו' ועוד שיעשה חפצו ורצונו מאליו מבלי שישאל חסד מהמלך לתת את שאלתו ותחלת דברי פיהו סכלות ואמר למלך תא נכלינהו ר"ל כי המן ידע שבלבו של אחשורש היתה שומה וברצונו להשמידם וכשרז"ל משל לבעל החריץ ולבעל התל וכו' אבל כאשר לב מלכים לאין חקר רעדה אחזתהו כי ידע מעשה פרעה וסיסרא ובכל איש אשר נדב לבו אותו לגשת למלחמה עם ישראל ולכן פחד ורעד מפני אלהים לז"א לו המן אני יודע שברצונך וחפצך לכלות קוצים מן הכרם אבל אתה ירא וחרד מלפני אלהי ישראל וכדי להפיק רצונך לכה אני ואתה כי יודע אני כי בזאת המה נלכדים ואהיה עמך בחברתך בדבר הזה כי ודאי שספר לו הגורלות שהפיל יען כי ידע שבלב המלך לעשות רעה עם ששי"י וז"ש רבא ליכא איניש וכו' במה שאמר תא ונכלינהו כי נראה שבשביל אהבתו ולהפיק רצון המלך גם הוא יכנס בתגר זה ולא משנאתו בישראל ולזה נכנס בלשון שלילה כדי להראות למלך שלהפיק רצונו לפנים יכנס בחברתו ולעשות הישר והטוב בעיניו לא כן אם יאמר או

ישאל מהמלך בפתע פתאום להשמיד וכו' כי היה נראה שגם הוא שונא לישראל ובזה לא ישית המלך לבו לכל דבריו לזה עשה כאלו משא ונותן בדבר עד שיביאהו כשור אל טבח יובל להלחם בישראל. והמלך הבין והשיב כחכם ואמר אפילו שאתה תכנס בחברתי מה בצע בדמי ברדתי אל שחת כי כל העונש והאשם תלוי עלי כי אני מלך ובידי למחות וכל מי שבידו למחות ואינו מוחה לסוף נענש כ"ש אם אני אעשה הדבר הזה וז"ש מסתפינא מאלההון דלא לעבד בי וכו' כי אחר שהיו שני' כמ"ש תא ונכלינהו הי"ל דלא לעבד דינא וכו' אלא רמז לו כי העון תלוי עליו כולו והמן ינצל כצבי מיד וכשראה המן כך השיב כי אפילו שהוא לבדו יעשה הדבר ההוא מציאות הפחד ליכא יען כי הם מלוכלכים בעבירות וישנו מן המצות אם כן ימקו בעונם וישלוט הכליון ח"ו בם כש"ל ובעבור שידע זאת נכנס בחברתו ולא שהוא חפץ בנזק המלך והמלך חזר להשיב לו כי אפילו שכולם יהיו רשעים בזכותם של הצדיקים ינצלו האחרים כמש"ה (משלי י כה) וצדיק יסוד עולם וכ"ש אם יהיו רבים ז"ש אית בהו רבנן וזכותם מגין על בני דורם כמ"ש סר צלם מעליהם וכו' שהיה איוב שמת כי קודם שמת לא היו יכולים לעלות כמו כן וכשראה המלך שאמר עם אחד כלומר שלא יש שום צדיק ולא אחד בהם מיד הבין שרצון המן להפילו ושגם הוא שונא לישראל ומשנאתו אותם היה מדבר ולכן המלך שתק ולא ענהו עוד לראות מה ידבר והנה כשראה שהמלך שתק חשב שכבר לכד אותו בטענותיו כי לא יכול להשיבו דבר וכל רוחו הוציא כסיל ואמר שמא תאמר וכו' והכריע רבא שמה שאמ' מפוזר ומפורד שלא היה תשובה למלך יען כי עד עתה היו מדברים בדברים סתומים וחתומים והמלך משיב להמן כענין אבל הדברים הללו הם דברים ברורים וידועים לכל שישראל מפוזרים ומפורדים וכו' ואיהו דמותיב לה ואיהו דמפרק לה כמ"ש ורש"י ז"ל כתב שמתשובת המן אנו למדים שכך היה אחשורש משיבו עכ"ל ובודאי כי מדברי הפסוק הוציא רבא הדרשא הזאת וז"ש שמא תאמר קרחא אני עושה במלכותך ר"ל שיש מלכות מהם ובהריגתם ישאר קרחה במלכותך זה אינו שהרי הוא גלוי וידוע לפניך שכשלקחת חשבון כל מלוכה וממלכה שאין שום ממלכה מהם אלא זעיר שם זעיר שם ושמא תאמר יש לך הנאה מהם כבר אתה יודע שהם כפרדה שאינ' עושה לעולם פירות שמא תאמר איכא חדא קטנתא מנייהו לז"א בכל מדינות מלכותך ודתיהם שונות מכל עם לומר שלא יעלה בדעתך שמא יש להם אוהבים מלכים ושרים בכל מקום מושבותיהם וירע להם ואולי ימרדו בך על זאת לז"א כי ידוע הוא שהאהבה לא תבא בלתי מצד ההרגלות לאכל ולשתות עם מלכים ויועצי ארץ או מצד קורבה שיתחתנו בם לז"א כי זה אינו שדתיהם שונות מכל עם שלא יש שום עם שיסכימו

עמו לדעת אחד כמ"ש דלא אכלי מינן ולא שתי מינן ולא נסבי מינן ולא מנסבי לן אם כן לא יש מקום שיחייב שום צד אהבה לשום עם ואת דתי המלך אינם עושים וכו' הנה דייק רבא שכנר' הוא מיותר כי אחר שאמר ודתיהם שונות מכל עם פשיטא שדתי המלך בכלל ועוד שהיל"ל ואת דת המלך כי כמה דתות היה לו למלך ורש"י ז"ל פי שאנגריות וגולגוליות ומסים וארנונות אינם נותנים ולדבריו קשה שא"כ למה אמר הפסוק ואת דתי המלך אינם עושים היל"ל אינם נותנים והנכון כי כל המוטל עליו לעשות שום דבר צריך לעשות אותו או להשכיר במקומו פועל אחר שיעש' מעשהו תחתיו וז"ש רבא דנפקי' לכולא שתא בשהי פהי וכשיבא שום אנגרייא או גולגולת למי שעוסקים במלאכת המלך לא יוכלו ליקח מהם למה כי כפי דתם לא יוכלו לעשות מלאכה בשבת וכן בחגים ובמועדים וז"ש רש"י ז"ל כי הכריע הדבר מעצמו כי כיון שאינם עושים שאסור לעשות מלאכה אם כן לא יפול שום צד חיוב עליהם ואיך יפרעו דמים באופן שאחר שאפילו ששום סיוע ועזר לא יש לך מהם כגון אנגרייא שהוא לפי שעה ויש לך נזק גדול מהם במה דאכלי ורוו ומבזו למלכא אם כן לכבודך אין ראוי להניחם וכדי בזיון וקצף שמבזים אותך והאחרון הכביד ז"ש ולמלך אין שוה להניחם:

פסוק ט

אם על המלך טוב הנה עתה בחושבו ששתיקת המלך היה שנכנסו דבריו באזניו ומיד בחומן של דברים אמר ועוד תראה שאני ידעתי נאמנה שהדבר אשר דברנו אני ואתה יבא לפועל כחפצינו שאני מהוני אתן לך **עשרת אלפים ככר כסף** לבטחון לדברי שאם לא יבא הדבר לפועל אני אפסיד הי' אלפים ככר כסף:

ובמדרש א"ל קולמוס אתה כותב ועשרת אלפים ככרי כסף אתה נוטל עכ"ל. הנה כי הוקשה לו שאחר שמדבריו אין שוה למלך להניחם כמ"ש מה לו בנתינת הכסף אלא שרצון המן להפיל למלך ורצה שימכרם לו ממכרת עבד לפחות אם לא ירצה לאבדם הוא ז"ש יכתב לאבדם וכו' לומר שבשביל אותו הקולמוס שכותב נוטלי' אלפים ככר כסף והכל לסבב הרעה למלך:

פסוק י

ויסר המלך. ויאמר. הנה המלך בחכמתו השיב מחשבתו בראשו ומיד לחזק הענין סר את טבעתו ונתנו להמן וא"ל **הכסף נתון לך** אפילו שכבר זכיתי בו אחר שיצא מפיך דבר עכ"ז כדי שהעם יהיה מוכן **לעשות בו כטוב בעיניך** ולא בעיני הרי הרשות בידך נתונה והכסף נתון לך כי לא אהנה עצמי מחוט ועד שרוך נעל בענין הזה והחכ' השלם כמה"ר יום טוב צהלון נר"ו קרובי פי' פי' נכון ואמר הכסף נתון לך י"ל כדי הכסף אני

אתן לך משלי במתנה על מנת שהעם לעשות בו כטוב בעיניך עכ"ל ושפתים ישק. הנה שגם הוא מסכים שהמלך סלק עצמו מכל וכל ולא רצה לקבל מתנות אדרבה אמר לתת במתנה כדי הכסף על מנת שהעם לעשות בו כטוב בעיניו והמן ברשתו אשר טמן על המלך נלכד והמלך רצה לישב מנגד והניח את המן שיתקוטט עם היהודים לידע מה יהיה באחריתו ואיך יפול דבר והוא ישחק וילעג ויעמד מרחוק כי כן דרך המשכילים לברוח מן המחלוקת כמ"ש שלמה ערום ראה רעה ונסתר וכו':

ובמ' מגילה (מגילה יד.) טובה הסרת טבעת ממ"ח נביאים וכו' יר' כי הנביאים מכריחים לישראל לשוב בתשובה באזהרות שמזהירם ומפחידם שהש"י דמה עליהם ח"ו רעה ולכן תשובתם אינה כ"כ הגונה שבשביל יראת אלהים שלא יביא עליה' את אשר דבר ביד עבדיו הנביאי' הם שבים אבל עתה שבו מאיליהם ומעצמ' אם כן ודאי שיותר טוב השב מעצמו מבלי מוכיח לשב על ידי נביא ומוכיח:

פסוק יב

ויקראו. ונשלוח הנה כיון שראה המן את עצמו בתוך פח המוקש ולא היה יודע מה לעשות שהמלך מיד צוה ושלח בעד סופריו שיכתבו ככל אשר יצוה המן בשמו נכתב ונחתם בטבעת המלך אשר היה ביד המן ולא פירש עדין מה היה הגזירה אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך והמן מה עשה כיון שראה עצמו שנפל בתוך פח המוקש הוסיף לעשות רע וכתב ספרים משמו ונתן ביד הרצים משולחים ז"ש **ונשלוח ספרים ביד הרצים להשמיד להרוג ולאבד וכו'** הם הספרים אשר בדא מלבו כי רצה להנקם פעם א' ולא יוסיף:

פסוק יד

פתשגן. הנה כי טופס כתב המלך היה כך כמ"ש **פתשגן הכתב להנתן דת וכו' גלוי לכל העמים להיות עתידים ליום הזה** והיה כונתו לאבדם וליטול ממונם ולהשתעבדם אבל לא להורגם כלל וכמו שהמן גם כן שאל **יכתב לאבדם** לבד ולא אמר להורגם והמן כתב כתבים אחרים לפרש כתב המלך שהיתה סוגרת ומסוגרת שמלת **עתידים** הוא **להשמיד ולהרוג וכו'** ואולי יתכן כי המן היה רוצה שיכתב המלך לאבדם כמ"ש והמלך פחד וכשכתב וחתם כתבו לא הזכיר אפילו לאבדם אלא סתם וכשראה המן כך פירש הכתבים כחפצו וצוה שמיד **הרצי' יצאו דחופים בדבר המלך** שנתן להם והערים לעשות עוד במה שנתן הדת בשושן כמו שכתב המלך ככתבו ז"ש **והדת וכו'**:

פסוק טו

הרצים הנה שאחר שנתן הספרים ביד הרצים צוה המלך שמיד יצאו ולא יעכבו כלל עצמם ז"ש **הרצים וכו' בדבר המלך והדת נתנה בשושן** סתומה כמו מכתב בכתבים **והמלך והמן ישבו לשתות** כי שניהם היו שמחים ויותר ויותר המלך במה שהפיל את המן כמ"ש ולכן ישב לשתות עמו כי ישתה וישכח אנחתו **והעיר שושן נבוכה** ירי כי כולם היו בפחד כי לא ידעו מי יהיה אשר יגיע אליו הרעה על שהדת נתנה סתומה ובודאי כי מאת ה' היתה זאת ותשועה זו צפונה לדור אחרון כמו שנבאר בע"ה במקומו:

פרק ד

פסוק א

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה וכו' ירי כי יושבי שושן לא ידעו בלתי הדת ההיא אשר נתנה בשושן כמ"ש ומרדכי ידע את כל אשר נעשה מענין הספרים אשר שלח המן בהחבא להשמיד להרוג ולאבד וכו' אשר לא צוה המלך ואליהו הגיד לו כמ"ש רז"ל או כמ"ש התרגום שבעל החלומות הגיד לו איך שיהיה כיון שידע מרדכי כך נתאמץ בתפילה מיד ובצעקה ע"ד התרפית ביום צרה וכו' וז"ש **ויצעק צעקה גדולה ומרה** אלא שהרים קולו כי השי"ת מאזין בלחישות כש"ה (שמואל א א יג) וחנה היא מדברת על לבה וכו' רק שהתפלל תפילה גדולה בלב מר.

ויצא בתוך העיר כדי שידעו כל היהודים אשר בשושן הגזירה ויחזרו בתשובה ויתפללו גם הם בלב מר ובשק ואפר כי הן אל כביר לא ימאס ואחר כך בא בלבוש **שק ואפר** עד **שער המלך** בשביל שהיושבים שם יגידו למלך ובזה יגיע השמועה לאסתר על ידו:

פסוק ג

ובכל. ירי כי בשושן כיון שנתן הדת בספר החתום לא נתפעלו כ"כ אף כי יאמר אליהם מרדכי אולי יאמרו דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין עד שידעו הדבר בבירור אבל **בכל מדינה ומדינה מקום אשר דבר המלך וכו' אבל גדול ליהודים וכו'** כי שם היה גזרת מות ולכן נתפעל הרבה:

ובמדרש רבות (אסתר רבה ח, ב) איתא וכי יש אבל גדול ואבל קטן אלא בנוהג שבעולם כל האבלים אבלן הולך ומתמעט אינו דומה תקפו של יום א' ליום שני וכן עד יום הז' וכל שהוא הולך הוא תש אבל זה דהמן כל מה שהוא הולך מתגבר שבכל יום שהוא הולך ויוצא היו אומרים עבר יצא יום אחד מחיינו ולכן נקרא אבל גדול שבכל יום ויום הולך ומתגבר עכ"ל:

פסוק ד

ותבאנה. הנה כי בלכתו עד שער המלך בלבוש שק ראו אותו נערות אסתר ותבאנה ותגדנה לה **ותתחלחל המלכה מאד** כי ידעה שמרדכי בצער גדול אחרי בואו עד שער המלך בלבוש שק ואפר ולזה לא שלחה לו בגדים חמודים בגדי מלכות כי אם בגדים שיהיה נכנע בהם והכוונה לא היתה רק להסיר שקו מעליו ז"ש **בגדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו** ואפי' הכי **לא קבל**:

פסוק ה

ותקרא. הנה אסתר בטוב שכלה הבינה שהצער הזה אשר היה הולך וסוער עליו לא היה בשבילו כי אין מדרך הצדיקים להתפעל כ"כ ולהיותם בועטים ביסורים אדרבה מצינו שהיו אומרים (בבא מציעא פד:) בואו אחי בואו ריעי וכן הלל כששמע קול צוחה בעיר אמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי (ברכות ס.) וכונתו שהוא היה יודע בבני ביתו שאינם מתפעלים על היסורים כ"כ לעשות זעקה גדולה ומרה וזהו הבטחון שהיה לו וכיון שראתה אסתר שלא רצה להסיר שקו וללבוש את הבגדים אשר שלחה לו ולא קבל תנחומין ידעה שהוא מצטער על צרת ישראל ושהיו בצער גדול ולפי שעדין לא הגידה עמה ומולדתה שלחה דברים ברמז ביד התך למרדכי ז"ש **ותצוהו על מרדכי לדעת מה זה ועל מה זה** ר"ל מה היה להם לישראל עד שנצטער כ"כ עליהם וכעת על מה הם ואיך מצבם ויהיה מלת **זה** הבאה ב' פעמים לרמוז לישראל שהם י"ב שבטים כמניין זה ז"ש **על מה זה וכו'**:

ובמדרש (אסתר רבה ח, ה) ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו ברמז היו מדברים זה לזה שאמר לו שעמד אחד מגזע עמלק על ישראל שאין קרהו אלא עמלק שנאמר אשר קרך בדרך ע"כ. הנה כי הוקשה לו כי הי"ל ויגד לו מרדכי את כל אשר קרה ליהודים כי לו מה קרהו שאמר את כל אשר קרהו לזה השיב כי ודאי שברמז היו מדברים זה עם זה ומלת קרהו היא רמז על אחד שעמד מגזע עמלק על ישראל שאין קרהו אלא עמלק שנאמר אשר קרך בדרך ונ"ל שרמז לה באומרו את כל אשר קרהו לומר שידוע הוא שדרך הוא לשון צר כמו שאמר שלמה המלך ע"ה בכל דרכיך דעהו והוא בא בעת דוחקם וכוונו השעה שאמרו ישראל היש ה' בקרבנו וכו' וסמיך ליה ויבא עמלק כן זה כשראה שנהנו ישראל מסעודתו של אותו רשע עמד על ישראל ז"ש את כל אשר קרהו וכו' לומר ככל אשר עשה עמלק שהוא קרהו כן עשה גם הוא כמ"ש ואין קרהו אלא עמלק וכו' הרי שברמז היו משיבים זה לזה כמ"ש כי עד עתה לא הגידה אסתר את עמה ומולדתה ולכך היו הדברים ברמז ואת פתשגן כתב הדת אשר נתן בשושן להיות עתידים לבד והכונה

מה שהוא שאל נתן לו להראות את אסתר ולהגיד לה מה שהמן ברא מלבו וכתב שכונת עתידים הוא שיהיו עתידי להשמיד להרוג ולאבד וכו' ולכן צוה להתך גם כן שיאמר ויצוה לבא אל המלך וכו' ז"ש ולצוות עליה לבא אל המלך להתחנן לו להשיב ספרי האף והחימה אשר ברא המן מלבו:

פסוק י

ותאמר. יר' כי קודם ספרה הדבר להתך שגם הוא היה מיעץ לה שתלך מיד אל המלך ואחר כך שיאמר אותם למרדכי ז"ש **להשיב אל מרדכי** והוא **שכל עבדי המלך אשר בשער המלך יודעים וכו'** וגם כן הוא יודע ואיך מצוה עלי לסכן את עצמי אחר שהגזירה היא עד י"ב חדש וגזירה זו עד חדש ימים לבד:

פסוק יג

ויאמר מרדכי. **כי אם**. הנה מרדכי שנס מתניו להיות מהיר במלאכתו ומיד באותה העת רצה שתלך אסתר למלך כי אחר דבת דינא בטל דינא כי אסתר רצונה להתעכב עד שלשים יום לפי שידוע הוא כי דת לפרס ומדי דלא להשנאה (דניאל ו טז) ותיהרג ואחר כך מי הוא אשר יתחנן אל המלך על ישראל שלא יעכב המן על ידו וישראל עד תקופת השנה היה להם שהות ומרדכי השיב לה כי אין ראוי שתתרשל בעת הזאת באומרה כי עדין יש שהות ביום ותהיה כמחריש עד שיעברו השלשים יום בשביל סכנת נפשה ז"ש **אל תדמי בנפשך** שהוא לשון חרישה מלשון דום לה' וכו' כלומר לא תחרישי בעת הזאת בעבור הצלת נפשך להמלט אותה מלבא עתה אל המלך ותהיה יקרה נפשך מכל היהודים.

כי אם החרש תחרישי בעת הזאת וכו' יר' הדבר הזה צריך בחומו להתחנן למלך שאם יתקרר הענין לא יהיה ח"ו אחר כך תקוה להפוך את ספרי המן אשר שלח כי אפי' שיכתוב המלך שכוונתו לא היה מה שכתב המן לא יקבלו עליהם (דניאל ו טז) כי דת לפרס ומדי וכו' ואחר שהמלך איחר עד עתה ודאי שהואיל ולא מיחה כנר' שהוא צוה להמן לכתוב ככל אשר צוה המן וסבר וקביל לכך נצרך מיד השתדלות נמרץ להפוך הדברים מיד ומה גם עתה במה שהשי"ת הפילו בשחת אשר כרה ותלו אותו ואת בניו על העץ כי כולם יאמינו שעל אשר בדא מלבו דברים אשר לא צוה המלך ולא עלה על לבו הכהו נפש כמ"ש במקומו בע"ה לכן אמר לה אם לא תלכי את בעת הזאת תדעי שהשי"ת ממקום אחר ישלח שלוחיו כי לא כלו רחמיו ואת תקבלי עונש כמש"ה **ואת ובית אביך תאבדו ומי יודע אם לעת כזאת וכו'** ר"ל אם בעבור עת צרה כזאת הקב"ה

זכה אותך למלוכה לשתהיה סיבה שימלט עמו על ידך ואם כן תוכלי ללכת בלי שום פחד כי מי שהרים אותך מן העפר למלוכה הוא ודאי יצילך שלכך המליכוך מן השמים:

פסוק טו

ותאמר הנה הצדקת הזאת כששמעה כך מסרה נפשה למות על ישראל ואמר' למרדכי **לך כנוס וכו' וצומו עלי** יר' שבכלל הצום יבקשו רחמים עליה שיתננה ה' לחן ולחסד בעיני המלך ויושיט לה את שרביט הזהב כי כן היה הדת לבד מאשר יושיט לו המלך את שרביט הזהב וחיה ואמרה שגם היא ונערותיה תצום כן שלשה ימים לילה ויום.

ובכן אבא וכו' יר' אחר זה הצום הארוך וההכנעה הגדולה הזאת אשר יצומו היהודים כולם **אבא אל המלך** אפילו שביאתי תהיה הפך מן הדת כביר לא ימאס ולא יבזה תפילתם ויוציאני מפי אריה בזכותם ואם לא **וכאשר אבדתי** מהיותי בתוך עמי שאני נשואה לאחשורוש **אבדתי** גם כן אם יהרגו אותי על ביאתי אשר לא כדת ואיני' חוששת עוד על חיי וימי במתתי לפחות בשביל הצלת ישראל:

ובמ' מגילה (מגילה טו.) א"ר אבא אשר לא כדת שבכל יום ויום עד עכשיו היה באונס ועכשיו ברצון וכאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אובד ממך עכל"ה. ויש לראות כי מנין לו לר' אבא לדרוש בפסוק הדרשא הזאת אימור כפשטיה דקרא אשר לא כדת ר"ל דת המלך אשר היא אשר לא יקרא ויבא וכו' ועוד אומרו כשם שאבדתי מבית אבא וכו' כי למה תאבד ממרדכי שאם תנצל בחזקתה היא עומדת: ונראה לתרץ שרבי אבא הוקשה לו בפסוק יתור אשר לא כדת כי מהתשובה האי שהשיבה באומרה כל איש ואשה וכו' יובן שביאתה בתוך הל' יום היא שלא כדת ועוד הכפל וכאשר אבדתי אבדתי שני פעמים לזה השיב ואמר כי אסתר אמרה לו שההליכה ההיא היתה אשר לא כדת של תורה כי עד עתה היתה נוהגת כדת של תורה שלא היתה הולכת אליו אלא בעל כרחה כששולח המלך אחריה באונס היתה הולכת אבל עכשיו שאני הולכת אליו מעצמי ברצוני הרי אני נבעלת לו מדעתי ז"ש ובכן אבא אל המלך וכו' יר' ביאתי זאת תהיה אשר לא כדת של תורה וא"ע **וכאשר אבדתי אבדתי** יר' שמעת שלקחה אחשורוש נאבדה מבית אביה כי לא נקרא עוד שם אביה עליה אבל עדין היתה לה תקוה בהיותה נשואה למרדכי כמשרז"ל שהיתה עומדת מחיקו של אחשורוש וכו' כמש"ל אבל עתה כבר אבדה תקותה שכשתבעל לאחשורוש ברצונה נאסרת על מרדכי דאשת ישראל שנאנסה לארמי מותרת לבעלה וברצון נאסרת על בעלה אם כן בהליכתי זאת גם כן אובד ממך אפילו שיארע שאנצל על ידי נס:

והתוספות תרצו שהיתה לה תקנה בשיגרש אותה ואחר כך תהיה מותרת להחזירנה כי כן הדין שגרושה שזנתה מותרת לחזור לבעלה אלא לא רצה בשביל שכל מעשה הגט צריך על פי סופר ועדים והיה ירא פן יתפרסם הדבר למלכות ע"כ: ומה שבטחה אסתר בצומות יותר משאר דברי' שקורעין גזר דינו של אדם הוא כי ענין הצומות והצעקות הם מחזיקים האמונה ומעוררים הכוונה וההתיחדות אל האלהים ועוד טוב טעם בענין הזה ראיתי כתוב משמו של החכם השלם כמה"ר שמריה האיקרטי זלה"ה שתועלת הצום לאדם להתקבל בקשתו לפני השי"ת יותר ממעשים אחרים הוא כי כשיצום האדם ויפנה מלהשתמש בכחותיו הגשמיות וירדימם שלא יפעלו וישלטו בו הנה כחו המדבר גובר עליו והשכל האלהי זורח עליו שכלו האנושי והוא קולטו יותר מעת שהכחות הגשמיות ערות ופועלות בו וחוצצות בין הנזרח ובין הזורח וכיתרון זריחת השכל ומקלטו בו כן יתרון שכינת ה' עליו וכיתרון שכינתו עליו כן יתרון התפשטות השגחתו ית' במה שהוא משגיח ואין ספק שבכל מקום אשר תחול ההשגחה שלא ישלוט הכליון ולכן בקשה אסתר הצדקת שיצומו צום ארוך להרדים הכחו' הגשמיו' להחלט השכל האלהי בהם בזרחו על שכלם האינושי וצותה שישימו כל השגחתם עליה כמש"ה וצומו עלי וכו' בעבור שתתפשט השגחתו ית' עליה ושפתים ישק עכ"ל:

ונראה לי לפי דרך זו שבשביל כך אסתר צותה לכנוס את כל היהודים הנמצאים והיה כצדיק כרשע לשיקבלו הצואות ההם ויעלו לרצון לפני ה' כמ"ש רז"ל וז"ל. אמר רב חנא בר בזנא אר"ש חסידא כל תענית שאין בה מפושעי' ישראל אינו תענית שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סמני הקטרת עכ"ל:

וקשה א'. כי יותר טוב נראה התפילה אשר תהיה מהצדיקים לבד מבלי שיערבו עמם רשעים וחוטאים אשר תפילתם תועבה והאחרון הכביד באומרו שאינו תענית ומביא ראיה מהחלבנה:

והנראה שחז"ל אמרו (תענית יא:) שת"ח אסור להם להתענות תענית שאינם מחוייבים בו שמא יתבטלו מתורתן אם כן התענית שאין בה מפושעי ישראל אינו תענית כמ"ש כי הצדיקים התורה שלומדים מכפרת על עונותיהם וכמ"ש חז"ל ת"ח אין אור של גהינם שולטת בהם ק"ו מסלמנדרא שהסך מדמה וכו' ובעסקותם בתורה מקיימים העולם כמש"ה (ירמיהו לג כה) אם לא בריתי יומם ולילה וכו' וכשהם מתענין יבטלו מתורתם ובכן התענית ההוא לא לרצון יהיה כי מניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה ואסור להם וחייבים עונש על אשר חטא על הנפש שציער עצמו ללא דבר אבל כשיהיו באותו התענית מפושעי ישראל אז מותר להם להתענות כדי שישובו בתשובה הרשעי' כמש"ה

(ירמיהו טו יט) אם תוציא יקר מזולל כפי תהיה וז"ש ישעיה הנביא (ישעיהו נח ו) הלא זה צום אבחרהו פתח חרצובות רשע וכו' ירי' הצום שאבחר אני בו הוא אשר יפתח חרצובות רשע ושיתירו אגודות מוטה בו ואז אבחר אותו ואם באותו הצום לא נפתח חרצובות רשע שלא היו רשעים בתוכו מכלל הין אתה שומע לאו שלא יבחר בו והביא ראיה לדבריו איך חייבים עונש כשיתענו הצדיקים לבדם על אשר חטאו בביטול תורה באומרו אינו תענית מענין החלבנה כי ידוע הוא שאם חסר אחת מכל סמניה שחייב מיתה ואם כן אם לא יהיה בתוך סמני הקטרת החלבנה שריחה רע חייב מיתה שהרי הוא מחוסר סמן וח"ו יראה שאין השי"ת חפץ ברעים כשיחזרו בתשובה ולא כן כי ידו פתוחה לקבל שבים אם כן בנדון דידן גם כן כך הוא שאם לא יהיו פושעי ישראל באותו הצום אין ראוי לצדיקי להתענות ולזה אסתר צותה לכנוס את כל היהודים הנמצאים בשושן ובודאי שרובם היו מפושעי ישראל:

ובמדרש הנמצאים אותם שאכלו הסעודה הם יצומו עכ"ל. הנה כי הוקשה כי אחר שאמר את כל היהודים אשר בשושן ודאי שעל הנמצאים אומר אלא הרצון שהתענית הזה לכפר על הנאת הסעודה של אחשורוש מכ"מ כבולעו כך פולטו כי הם העיקר שיצומו ויליף לה מדכתיב הכא הנמצאים וכתיב התם לכל העם הנמצאים ואמרו חז"ל אין העם האמור כאן אלא ישראל:

פרק ה

פסוק ב

ויעבור. ויהי. הנה מרדכי בראותו את דברי אסתר שכולם נכוחים מיד עבר מהבירה אל העיר שושן ועשה שיצומו כולם ג' ימים לילה ויום **ככל אשר צותה אסתר** והנה השי"ת ריחם כרוב חסדיו **וכראות המלך את אסתר** ונשאה חן בעיניו ויושט לה המלך את שרביט הזהב כי שלוחי מצוה אינם ניזוקין ויושט אסתר את ידה ונגע בראש השרביט והתרגום אמר כי טעם הגי' ימים רמז לגי' האבות וכן גם כן רמז לעקידת יצחק שנאמר **ויהי ביום השלישי וכו'**:

פסוק ג

ויאמר. ירי' בראות המלך את אסתר פניה כחושים ורזים מן הצום ושסכנה בעצמה לבא אל המלך אמר לה **מה לך אסתר המלכה** שאל קודם בשלומה ואחר כך אמר לה **ומה בקשתך** שודאי ביאתך פה בעבור בקשת דבר גדול כי לא לחנם סכנת בעצמך למות ולכן מעתה אל תיראי שאם הבקשה תהיה כ"כ גדולה עולה **עד חצי המלכות וינתן לך**. או

ירי כי תכלית כל פועל אדם הוא לבקשת המועיל או לבריחה מהמזיק לז"א **מה לך וכו'** לאיזה דבר מהמזיק סכנת בעצמך אם לתועלת ולבקשת המועיל **וינתן לך** ואם לבריחה **עד חצי המלכות וכו'**:

פסוק ד

ותאמר אסתר. הנה צריך להבין למה לא שאלה אסתר מיד שאלתה ומה לה לעשות ב' משתאות אחר שדבר מרדכי היה נחוץ וישראל עיניהי' תלויות לאביהם שבשמים ולה אלא שאסתר עשתה בחכמה שאם מיד תאמר למלך רצונה ותגד לו את כל לבה המלך ידחה אותה בקש דרך שחוק ושמחה וישם לאל מלתה באהבתו את המן כנודע שגדלו על כל השרים וכו' ועוד שיחשוב המלך אולי היא שונא להמן ואם באולי המלך ירצה למלאת שאלתה המן יחשב מחשבות מה להשיב למלך על זה והנה מרבה על המלך שרים שישככו חמת המלך בעת כי גם הוא לעת הצורך ישיב להם ולכך קודם כל דבר זמנה את המן אל המשתה לשיראה שהיא אוהבת אותו עד מאד וכמ"ש המן אף לא הביאה אסתר המלכי וכו' ולמחר אני קרוא לה וכו' ובכן ישבח אותה בתכלית השבח בתוך המשתה בראותו הכבוד הגדול שכבדתהו המלכה והודאת בעל דין כמאה עדים דמי ואסתר כיון שבמשתה הא' לא ראתה שום שינוי וחידוש כלל רצתה להאריך למחר אולי תראה איזה חידוש שיחדש השי"ת ובכן תחזק את לבה וכמ"ש הראב"ע ז"ל שאיחרה אסתר לדבר ביום הא' במשתה היין בעבור שלא ראתה שום אות שחדש ה' בעבור תענית ישראל וכאשר ראתה ביום השני גדולת מרדכי חזק לבה עכ"ל ולכן בא היא קודם כל דבריה הזכירה שמו הגדול ובטחה בו שבידו להושיע ולהשפיל הגבוה ולהגביה השפל באומרה **יבא המלך והמן היום** ר"ת שמו הגדול וג"כ אחר שהקב"ה ענה אותה נתנה שבח לו והזכירו בסופי תיבות כמש"ה **כי כלתה** אליו **הרעה** והכונה שהשם יתי' הוא ראשון והוא אחרון והוא ימהר סופו של עמלק להכרית ויהיה סוף וקץ לכל צרות ישראל:

ובגמרא (מגילה טו:) מה ראתה אסתר שזמנה את המן רבי אמר פחים טמנה לו ללכדו וכו' א"א כדי שיחזרו ישראל בתשובה וי"א קנאתו במלך קנאתו בשרים וכו' ובמדרש אשכחיה רבא בר שילא לאליהו א"ל כמאן עבדה אסתר וזמנתיה להמן א"ל ככולהו תנאי וככולהו אמוראי ע"כ הנה כי הוקשה להם כי אחר שהמן בר פלוגתיה דידה איך יעשה לו משתה וכל א' וא' השיב תשובתו ואלו ואלו דברי אלהים חיים:

פסוק ט

ויצא. ויתאפק. ויספר. ויאמר. וכל. ותאמר. יר' כי המן בראותו שגדולתו כ"כ רבתה שהמלכה עשתה משתה לו כמ"ש **אל המשתה אשר עשיתי לו** וכן במשתה השני אמרה **אל המשתה אשר אעשה לו** נשטתה ולא ידע כי ברע הוא וכשראה את מרדכי בצאתו **ומרדכי בשער המלך ולא קם ולא זע** נמלא עליו חימה ורצה לשלוח יד בו אלא שאחר כך נתחזק והתאפק לעמוד על כעסו כמ"ש רש"י ז"ל שלא הרג את מרדכי באותה השעה ונתחזק לעמוד על כעסו כי היה ירא להנקם בלא רשות עכ"ל. והנה בא אל ביתו סר וזעף ויספר לאוהביו ולזרש אשתו שכל מה שיש לו מן הכבוד ומהעושר ורוב בנים וכל אשר גדלו המלך וכו' וגם המלכה מחדש שהביאה אותו אל המשתה וכו' וגם למחר הוא קרוא לה וכו' ובכן ראוי לו לשמוח ולהיותו בלב טוב ועם כל זה בכל מה שספר איננו שוה לו בראותו את מרדכי היהודי יושׁ בשער המלך וכמשרז"ל שבכל עת אשר היה יוצא ונכנס המן היה מרדכי מראה לו שטר המכר שמכר עצמו למרדכי על פת לחם לעבד כשנמנו ראשי גייסות מרדכי והמן במלחמה אחת אם כן כדאי בזיון וקצף לו ובכן אשתו וכל אוהביו יעצוהו לעשות עץ גבוה חמשים לתלות עליו קדש קדשים כדי שיבא אל המשתה שמח ולא ידע כי גזירה עומדת לעומתו וכי קרבה עת פקודתו ובכן עשה העץ:

פרק ו

פסוק א

בלילה ההוא. יר' כי אחר שבצערה קודם כל דבר בטחה באל והזכירה שמו הגדול באומרו יבא המלך והמן היום מיד השם יתׄ הוציאה למרחב ז"ש **בלילה ההוא וכו'** שלא נתארך זמן שמיד באותה הלילה **נדדה שנת המלך** ואמר **להביא את ספר הזכרונות ד"ה ויהיו נקראים לפני המלך** יתכן שעשה כן להביא עליו השינה שכן דרכם של הנודדים שנתם כשיקראו לפניהם דברים שאירעו או סיפורים והגדות תבא השינה עליהם:

ובמדרש אמר רבא נפל מלתא בדעתיה אמר מאי האי דקא זמנתיה אסתר להמן בהדאי דלמא עצתא קא יעצי עליה דההוא גברא למקטליה הדר ואמר אי הכי הוה ליכא איניש דרחים לי ומודע לי אמר דלמא איכא איניש דעביד בי טיבותא ולא פרעתיה מיד ויאמר להביא וכו': וקשה כי מנין ליה לרבא דנפל מלתא בדעתיה ושאחר כך חזר בו ואמר אי הכי הוה וכו' ועוד אומרו שאחר כך אמר דלמא איכא איניש כי בפסוק כנר' לא יש רמז. ב' בדברים עצמן שאמר מאי האי דקא זמנתיה אסתר להמן בהדאי דמלתא דפשיטא הוא שהזימון היה עמו כאומרו יבא המלך והמן וכו' ועוד כי מה שגעון עלה בדעתו של

אחשורוש שאמר אי הכי הוה וכו' וכי אם היה בדעתם להרגו בערמה היו מגלים הדבר לאהובי המלך אם כן אהוביו מנין ידעו כי לא היו נביאים:

ונראה שהוקשה לרבא כי מה סמיכות יש בין עשית העץ לאשר נדדה בלילה ההוא שנת המלך ועוד מה שייכות יש להבאת ספר הזכרונות לנידוד השינה אדרבא היה לו לשתוק עד שתחזור שינתו אליו לזה אמר רבא שנידוד השינה היה על אשר ראה שאסתר סכנה עצמה לבא אל המלך אשר לא כדת ובודאי שמקוצר רוח וצרה קרובה היתה ביאתה ולכן אמר לה מה לך אסתר המלכה ומה בקשתך עד חצי המלכות וינתן לך כי ודאי שאלתך רבה היא וכשראה ששאלה שיבא המלך והמן היום וכו' ואחר שאמר לה במשתה היין גם כן מה שאלתך וכו' ומה בקשתך וכו' אמרה שרצונה שיבא המן והמלך למחר אל המשתה אשר תעשה לו ומחר תעשה כדבר המלך הוסיף להפליא הפלא ופלא לכן בלילה ההוא מה שראה מן הזרות ביום מענין אסתר נפל מלתא בדעתיה לחשוב מחשבות ובזה נדדה שינתו בלילה ההוא והיה נושא ונותן בדבר בשכלו ובדעתו כי בלילה השכל מיושב וישפוט האמת והצדק ולזה אמר מאי האי דקא זמנתיה אסתר להמן בהדאי ירצה אחר שאסתר זמנה להמן לבד בהדאי אל משתה היין דלמא עצתא קא יעצי עליה דההוא גברא למקטליה ויצא עצתם לאורה כי טובים השנים מן האחד ונאספו עלי והכוני נפש יען כי אני רואה שהזימון הוא בהדאי כמ"ש הדר ואמר אי הכי הוה וכו' שכן דרך החושב לחשוב כל הדברים אשר יתכנו ואחר כך לברר הסולת מן הפסולת בשבילו ז"ש אי הכי הוה ר"ל אם הם מתמול שלשום היו שונאים אותי כי לא יתכן הריגה מבלתי שנאה כמש"ה (דברים יט ד) והוא לא שונא לו מתמול שלשום וכו' א"כ בודאי שלשום אהוב מאוהבי נגלה השנאה ועתה בראותו הזימון הזה ששניהם לבדם עלי יפול חשש בלבו ויבא ויגיד לו שלבו נוקפו שהמשתה הזה הוא לרעתי יען כי הוא שונא לי וכו' אם כן ודאי דהא ליתא אלא דלמא איכא איניש דעבד בי טיבותא ולא פרעתיה ואסתר זמנה להמן בהדאי כדי שגם כן המן יסייע לדבר טוב עמי על אודות שאלתה לזה צוה להביא ספר הזכרונות לידע אם ימצא איזה אדם שעשה עמו טובה ונכתב בספר הזכרונות על ידי אסתר ולא גמלתיו גמולו הטוב ובזה אדע שבשביל כך באה אסתר לשאגמול חסד עם האיש אשר עשה עמדי חסד ואמת כמ"ש ומה שסמך ענין הנידוד השינה לעשיית העץ להורות כי רם ה' ושפל יראה ומחשבות האדם המה הבל כי בלילה ההוא שהיה עושה המן העץ למרדכי בלילה ההוא הקב"ה נדד שינת המלך לחשוב מחשבות עד שצוה להביא את ספר הזכרונות וכו' ויהיו נקראים מאליהם וכמשרז"ל ששמשי כשהגיע לענין מרדכי מחק אותו ואליהו כתבו כמש"ה:

פסוק ב

וימצא. **ויאמר**. **ויאמרו**. **ויבא** וימצא כתוב שאין אומרי׳ וימצא אלא לדבר האבוד ונמצא ומיד אמר ל**נערי המלך משרתיו** שהם היודעים כל הדברים הנעשים על ידו **מה נעשה למרדכי יקר וגדולה על זאת** והשיבו ש**לא נעשה עמו דבר** ובכן המן השכים בבוקר לאמר למלך לשיתן לו רשות לתלות את מרדכי ואמר **על העץ אשר הכין לו** ירי׳ כי המן העץ הכין לו שיתלה עליו והיה ברצונו לאמר למלך לתלות את מרדכי במקומו ז״ש **על העץ אשר הכין לו** לו להמן כמ״ש. והנה המלך שאל מי בחצר רצונו לשלוח אחר מרדכי וכשהוגד לו שהמן היה בחצר ממתין למלך שיקום משנתו שכן דרך המלכים לישן עד ג׳ שעות צוה להביא את המן לפניו לקחת עצה ממנו מה יקר יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו וכשראה המן שהמלך אומר לו כך שמח שמחה גדולה שראה שהשעה משחקת לפניו כמו שהיה:

פסוק ז

ויאמר. **יביאו**. **ונתון**. **ויאמר**. **ויקח** הנה צריך לראות למה הוקשה לשאול המן הדברים האלו שהם מטכסיסי מלוכה ולא די לו כל הממשלה והגדולה שהיה לו על כל השרים כמש״ל ועוד לו המלוכה באומרו **יביאו לבוש מלכות וכו׳ וסוס אשר רכב וכו׳** ועוד למה בכתר אמר **ואשר נתן כתר מלכות בראשו** ולא אמר וכתר אשר נתן בראש המלך כ״ש בלבוש ובסוס ועוד למה בחזרתו לומר **ונתון הלבוש והסוס** לא הזכיר הכתר:

ונראה כי המן חשב שהיה אומר המלך בעדו כמ״ש **למי יחפוץ המלך וכו׳** ולא ידע שבלב המלך היה למרדכי שונאו ואפילו שהוא נבא ולא ידע מה נבא באומרו **למי יחפוץ המלך וכו׳** שהילי״ל למי חפץ המלך מהו יחפוץ ועוד באומרו **יותר ממני** מיותר שהילי״ל ממני לבד אלא **למי** ר״ל **למרדכי** [יהודי] כמש״ה איש יהודי (יהודיי ברי״ת) יחפוץ המלך עתה לעשות לו יקר שיהיה יותר חשוב מכל יקר שיש לי וכמו שהיה שבחשבו שהיה המשא עליו אמר בדעתו מה אני חסר מזהב וכסף ומרגליות וממשלה אם כן לא אשאל בלתי טכסיסי מלוכה שרק הם גדולים ממני כי הם המעלה אשר אין למעלה ממנה וכמשרז״ל (ברכות כח.) לשתמיש אינישׁ בכסא דמוקרא יומא חד והדר לתביר לזה הוקשה לשאול טכסיסי מלוכה ואמר **יביאו לבוש מלכות וכו׳ וסוס וכו׳ ואשר נתן כתר מלכות וכו׳** ורצונו היה שיהיו השלשה ענינים גם יחד כמ״ש רז״ל במדרש ששאל שלשתם וכשראה המן שנשתנה פניו של מלך בהזכירו הכתר לא הזכיר הכתר עוד וחזר ואמר ונתון הלבוש והסוס וכו׳ עכל״ה הנה שהוקשה לו למה חזר פעם אחרת להזכיר הלבוש והסוס אחר שכבר הם אמורים בפסוק הא׳ ועוד למה לא הזכיר ותרץ שהוא כוונתו על שלשה שאמר

אבל בראותו שכשהזכיר הכתר נשתנו פניו של מלך כי אין זולתה כי בשלמא ללבוש ולסוס לא חשש כ"כ כי כבר יש לו כמה אלף מלבושים וכמה רבבות אורוות סוסים אבל הכתר אחת היא אם כן הרי ששאל המלוכה כולה בשאלת הכתר לכן חזר ואמר ונתון הלבוש והסוס לתקן המעוות ולא הזכיר הכתר: ועדין קשה כי מה תקנה יש במה ששאל הכתר כבר ועל כרחו של המלך צריך לעשות ככל אשר יצא מפיו ואפילו שלא יזכרנה עוד הכתר צריך לתת לו אחר שנתן הבחירה בידו של המן כמ"ש:

והנראה כי המן בראותו שכשהזכיר הכתר שזיו פניו של המלך נשתנו פחד ואמר שמעולם לא עלה על לבו לשאול הכתר ואפילו הסוס כמ"ש חז"ל (ספרי דברים קנז) אין רוכבים על סוסו ואין יושבים על כסאו וכו' שמי שיעשה דברים אלו הרי הוא כמלך בעצמו אלא מה שאמר **וסוס אשר רכב עליו המלך** אין כוונתו למלך אחשורש כי הוא לא אמר אלא סתם וכמו שפירש אחר כך באומרו תדע איזה מלך אמרתי אחד ממלכי המדינות אשר היה מלך קודם ונתן על ראשו כתר מלכות בהיותו מלך ואחר כך כשכבשם אחשורוש ולקח סוסיהם אם כן זהו שאמרתי שינתן אחד מן אותם הסוסים שאין להם כ"כ מעלה כמו הסוסים אשר רכבת אתה זש"ה **וסוס אשר רכב בו המלך** ואשר המלך הזה מקודם **נתן כתר מלכות בראשו** והנה היה דבר המלך אליו לאמר **מהר קח את הלבוש ואת הסוס** שגם הם מטכסיסי המלוכה ואילו הכתר לא הזכיר שבנתינת הכתר הרי הוא כמו מי שהסיר מלכותו ונתנו לאחר כנודע ואמר **כאשר דברת** ר"ל כמו שדברת בתחילת דבריך שיהיה הלבוש אשר לבשתי בו בעת מלכותי והסוס אשר רכבתי עליו בעת אשר מלכתי שזה היה שאלתו.

פסוק י

ועשה כן למרדכי היהודי היושב בשער המלך וכו' הנה חז"ל אמרו שבאומרו **למרדכי** פרחה נשמתו כי הוא היה בא לאמור למלך לתלותו על העץ וכו' ובכן ביום ההוא אבדו עשתונותיו ואמר מרדכי טובא איכא א"ל **היהודי** א"ל מרדכי יהודי טובא איכא א"ל **היושב בשער המלך** כי אין זולתו עכ"ל.

וא"ל **אל תפל דבר מכל אשר דברת** הרצון שלא ילבשהו הלבוש וירכיבהו על הסוס לבד אלא שיקרא לפניו הוא בעצמו **ככה יעשה לאיש אשר המלך חפץ ביקרו וכו'** או יאמר אל תפל דבר מכל אשר דברת ר"ל תדע למה אני מצוה לך לעשות כל הכבוד הזה למרדכי בשביל שלא יפול ארצה דבריך שדברת בלבך **למי יחפוץ המלך וכו'** כמ"ש שרמז באומרו למי וכו' שלמרדכי יהודי יחפוץ וכו' כמ"ש ברי"ת של למי וכו' לעשו' יקר

יותר ממני וכו' והנה על כרחו שלא בטובתו לקח הלבוש והסוס ועשה למרדכי היהודי ככל אשר דבר בלב נשבר ונדכא ורוח נכאה:

פסוק יב

וישב ויספר. הנה צריך להבין מה שאמר **וישב מרדכי וכו'** כי ודאי שלא ישאר שם ועוד מה שאמר **והמן נדחף** מי הוא אשר דחפו וכו' ועוד כי מאחר שהוא לא ספר אלא לזרש אשתו ולכל אוהביו את כל אשר קרהו כש"ה אם כן איך אומר אחר כך **ויאמרו לו חכמיו** מי הכניס לחכמים בתגר זה כי הוא לא ספר להם ש"ד:

ונראה כי אחר שהמן השכים לחצר המלך לאמר לו לתלות את מרדכי כדי שלא ישב עוד בשער המלך ולא יכעיסו יותר כמש"ל וכשראה מה שנהיה לו מהגדולה והיקר אשר גדלו המלך יותר ממנו כמ"ש ואחר כך **וישב מרדכי אל שער המלך** לזה **והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש** כי ראה שלא נעשתה עצמו ועלה חרס בידו בשובו לש"ה כבתחילה ולאשתו ולא הבין שהיו ממתינים שיביא את מרדכי לתלותו על העץ ספר להם **כל אשר קרהו וכו'**:

וחז"ל (מגילה טז.) אמרו שבת המן כשראתה את מרדכי רוכב והמן קורא לפניו וכו' חשבה שהרוכב הוא אביה ולקחה גרף של רעי והטילה על אביה שהיה קורא בחשבה שהוא מרדכי וכשראתה שהוא אביה הפילה עצמה ומתה ולכן נדחף עצמו אל ביתו בשביל מה שהיו מטילין עליו ז"ש אבל מפני בתו שמתה וחפוי ראש מהגרף של רעי ע"כ וישב מרדכי ששב לשקו ולתעניתו הנה שהוקשה להם מה שהקשינו ותירצו כמו שאמרנו וירי ששקו ותעניתו של מרדכי גרם להמן לשוב אל ביתו אבל וחפוי ראש כמש"ה וישב מרדכי לשקו ולתעניתו וכו' וסמיך ליה והמן נדחף וכו' והנה ספר לכל אוהביו את כל אשר קרהו ובכלל אוהביו היו חכמיו אלא שההגדה האמיתית לא הגידו בלתי החכמים מהם כי הפתיים והסכלים היו מנחמים אותו ומדברים על לבו אבל החכמים שבהם אפילו שהיו גם כן מכלל אוהביו דברו לו האמת כמש"ה אפלטון אוהבינו אבל האמת יותר אהוב ממנו ואמרו בלשון שלילה אם מזרע היהודים וכו' שהרי היו יודעים שהוא יהודי באומרו איש יהודי וכו' אלא כדי שלא להבהילו בבת אחת ואמרו אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו כפלו הנפילות אלו פעם אחר פעם לומר לו שאפילו שהוא כ"כ גבוה בגרם המעלות ואפילו שיקרה לו נפילה תהיה מעט מעט בהדרגה כפי סיבוב הגלגל לאט לו או אפי' שתפול תחזור לעלות פ"א שגלגל הוא שחוזר בעולם ואחר תוכל לו כי לא יתכן למי שהיה ברום הגלגל שבמעט קט יפול תכף ומיד לארץ וזהו שהיו אומרים לו הערומים מדעת מאוהביו לנחמו אבל

חכמיו אמרו לו שאם לא היה מרדכי מזרע היהודים יתכן דבריהם יען כי כל האומות היו קבועים בגלגל כש"ל בארוכה אבל אם מזרע היהודים מרדכי וכו' אשר הם אינם תחת מערכות השמים וכסיליהם כמ"ש חז"ל (שבת קנו:) אין מזל לישראל כי ה' נלחם להם ועושה פעולות בלתי הטבע להפיק רצונם והם שולטין על המזל כמש"ה (שמואל ב כג ג) צדיק מושל ביראת אלהים. אם כן אחר אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו עוד כל ימי עולם ולא תאמר מקרה הוא בלתי טהור וכו' וגלגל הוא שחוזר פעם בולע פעם נבלע ויהיה לך אחרית ותקוה שתוכל לו עוד שעל שקר אתה בוטח כי לא די שלא תוכל לו עוד אלא שתהיה נפילתך כ"כ מהרה שלא בהדרגה עד שמיד נפל תפול לפניו לארץ בהתחלה לבד אשר החילות לנפל למה כי בתחילת נפילתך היא הוראה על שנדבקה ההשגחה האלהית על מרדכי היהודי ואחר שידע הוא שהיהודים גואלם חזק הוא ובהדבקם עם קונם יעלו וישלטו על המזל והראיה מיהושע שאמר שמש בגבעון דום וירח בעמק אילון והמת אשר החיה אליהו וכן אלישע וכאלה רבות שהשם ית' מהפך הטבע בשביל עושי רצונו ולזה אמרו אם מזרע היהודים וכו' יר' אם הוא מאותם היהודים הנקראים יהודים שכופרים בע"א כמ"ש שכל הכופר בע"א נקרא יהודי וכו' לא תוכל לו וכו' שזכות אבות מסייעתם וכו':

ובמ' מגילה (מגילה טז.) כי נפל תפול לפניו. דרש רבי יהודה בר אלעאי שתי נפילות הללו למה אמרו לו אומה זו משולה ככוכבים ומשולה כעפר כשהם יורדים יורדים עד עפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע עכ"ל. וצריך להבין שנראה מקושייתו שהבי' נפילות מיותרות ואינו כן שהרי צריך לאמר לו שהוא יפול שלא די שלא יוכל וכו' שאם לא היה אומר אחר כך כי נפל תפול וכו' הייתי אומר שהמן לא יוכל על מרדכי ולא מרדכי על המן ועוד איך הוציא הדרשא הזאת מיתור השתי נפילות כמ"ש שאמרו לו אומה זו וכו': ונראה שהוקשה לרבי יהודה שאחר שאמר אשר החילות לנפול לפניו לא תוכל לו היה די שיאמ' עוד כי תפול לפניו לבד כי מאשר החילות וכו' אמרו לו שלא יוכל לו אבל אינו מוכרח שיפול הוא במה שא"ל לא תוכל לו אם כן באומרם כי תפול לפניו יובן כי לא די במה שלא יוכל לו אלא שיפול לפניו וזהו שהקשה שתי נפילות הללו אשר חוברות אחת אל אחת למה לי כי באחת מהם שיאמר די והייתי מבין שהמן יפול לפני מרדכי וכו' אם כן ודאי שלא באו על צד הקרי והזדמן אלא לדרשא קא אתו ולזה דרש ואמר שחכמיו אמרו לו שנפול יפול לפניו מבלי איחור יען שאומה זו נמשלים לככבים ומשולה לעפר והכוונה שכשהם יורדים יורדים וכו' וכשהם עולים עולים עד לככבים:

ועדין קשה שאיך יחייב נפילת המן בשביל שהאומה הזאת כשהם יורדים יורדים עד עפר וכשהם עולים עולים עד לכסבים כי מה לתבן את הבר: אלא ידוע הוא שחז"ל על פסוק כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר יניח משה ידו וגבר עמלק שכשזה קם זה נופל ע"כ והנה פה יגיד עליו רעו שכיון שעלה המן ירדו ישראל עד לעפר בלי הדרגה כלל כמש"ה להשמיד להרוג וכו' יען שהם משולים לעפר כמ"ש אם כן אחר אשר התחיל לעלות מרדכי ואתה החילות לנפול לפניו אם כן יתחייב מזה שיעלו עד לכסבים והיא עלייתם הנותנת ירידתן עד עפר כמ"ש כשזה קם זה נופל וכו' כמו שבעת נפילתם אתה עלית למרום והם עד עפר כן עתה הם יעלו עד לכסבים ואתה תרד מטה מטה עד לעפר וכן לעתיד לבא כשהשם ית' ימחה את זכר עמלק מכל וכל יעלו ישראל עלייה שלא יהיה ירידה עוד אחריה והי"ל כמ"ש:

פרק ז

פסוק א

עודם. ויבא. ויאמרו. ותען. כי. הנה שיצא לאורה מיד דברי חכמיו שבעודם מדברים עמו מדברים האלו שאמרנו **מיד וסריסי המלך הגיעו ויבהילו להביא את המן אל המשתה וכו' ויבא המלך והמן אל המשתה וכו'** אשר היה אחרית אכילתו ושתייתו והנה המלך אמר לאסתר **גם ביום השני מה שאלתך וכו' ומה בקשתך וכו'** הנה עתה רצה להוסיף במה שאמר ומה בקשתך וכו' כי אם תשאלי לבריחה מהמזיק **וינתן לך** ואם תבקשי תועלת אפילו שיהיה התועלת כמו **חצי המלכות ותעש** הואיל וסכנת בעצמך וכשראתה אסתר שהמלך חזר להבטיחה גם ביום השני לאמר לה **מה שאלתך וכו'** וגם כן ראתה התחלת נפילת המן כמ"ש פיה פתחה בחכמה ואמרה **אם מצאתי חן בעיניך המלך ואם על המלך טוב** יר' אחר שמצאתי חן בפעם הא' בעיניך וכן ביום הזה על המלך טוב למלאת רצוני כמ"ש **עד חצי המלכות ותעש** אדוני המלך אני איני תובעת ממך מלוכה ולא שום דבר גדול הערך בלתי שתנתן לי נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי שבכלל עמי אני ואם יהרגו כששי"י הגזירה גם כן נופלת עליה ואין לי שאלה יותר גדולה מזאת שתצילני מן המות שאם לא תתננה לי הנה אנכי הולכת למות ותדע למה אני שואלת נפשי **כי נמכרנו אני ועמי וכו'** מבלי ידיעתך שהרי אני בכלל עמי ונמכרנו כולנו **להשמיד להרוג ולאבד וכו'** מה שלא צוית ולא עלתה על לבך בלתי לאבד הממון בלבד ואפילו שהיינו נמכרים ממכרת עבד ושפחה לא הייתי שואלת שום דבר והייתי שותקת בשביל התועלת שהיה מגיע לך או יאמר כמש"ל שהמן צוה שבכל מקום אשר ישמע שנשאר שום עבד

ושפחה מישראל שריהם בחרב יהרוג וכו' וז"ש עתה אסתר אילו היה מניח לנו הצלה פורתא שאחרי נמכר גאולה וישועה מהמות יהיו לו לנמכר בין איש ובין אשה **החרשתי** ולא הייתי מדברת ואפילו שבזה היה בא לי צער אין הצר והמצור שהייתי סובלת שוה לכלום בערך נזקך אבל עתה שלא יש אפילו ההצלה פורתא הזאת ובאו מים עד נפש ואין מקוה וגם אני בכלל הגזירה ולכן באתי לפניך אשר לא כדת כי יותר טוב שאמות על ידך אחרי שהמות היא הכרחית ואין מציל מכל הצדדין אם כן מלאך המות מה לי הכא מה לי התם ומה לי מזמן אם לא רצונך שתצילני מן המות אחר שאתה לא צויתה:

פסוק ה

ויאמר. **ותאמר**. הנה אחשורש מרוב הכעס והדאגה שנתכעס בראותו ששאלת המלכה היא הצל לקוחים למות ומטים להרג מבלתי ידיעתו שינה הדברים פעם אחר פעם כמ"ש **ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה ואיזה הוא וכו'** כי נתחדש לו דברים אשר צוה ולא ידע בם שהוא אפי' לאבדם לא כתב בלתי היתה כוונתו לכך לאבד ממונם אבל ההריגה היתה זיוף המן מבלתי ידיעתו ומה תועלת בכך כמ"ש אסתר אילו היה מצוה למכרם לעבדים ולשפחות הייתי שותקת לטובת המלך ולהנאתו אבל עתה אני רואה שהצר אין חושש בנזק המלך שצוה להשמיד להרוג וכו' והם עבדיו ועבדי עמו ומה בצע להורגם לזה המלך חרד חרדה גדולה עד מאד ואמר **ויאמר ויאמר** כמ"ש וכו':

או יר' שכשראה המלך ששאלת המלכה ובקשתה היא תשועת נפשה מיד שונא כי באו מים עד נפשה שאל קודם מהמן העומד אצלו כי הוא יודע כל ענייני המלוכה וכשהמן הבין וראה **כי כלתה אליו הרעה** לא השיב דבר ויהי כמחריש ומרוב כעס המלך כשראה שהמן כמו פתן חרש אוטם אזנו ולא ענהו מיד **ויאמר לאסתר המלכה מי הוא זה וכו'** והנה אסתר מהרה ואמרה ממרירות נפשה **אצ"ו המן הרע הזה והמן נבעת מלפני המלך והמלכה** שלא היה יודע למי ישיב לפשע אשר עשה למלך במה שזייף הכתבים כמ"ש ואם למרד המלכה במה שעלה על לבו להשמיד להרוג וכו' עמה ומולדתה והנה עתה נגלה תועלת שתיקתה עד עתה מלהגיד עמה ומולדתה לרפואה הזאת שבודאי שאם המן היה יודע שהמלכה מזרע היהודים שלא היה מתקוטט עמם או לא יבצר ממנו מזימה ותחבולה להרוג אסתר קודם כל מעשיו כמ"ש שעשה לושתי:

פסוק ח

והמלך. **והמלך**. **ויאמר**. **ויתלו**. **ביום**. **ויסר**. הנה שהמלך קם בחמתו ממשתה היין וכו' שלא שכך חמתו אלא היתה בוערה כלפיד יבער והמן עומד לבקש על נפשו מאסתר המלכה יען כי לא ראה שאסתר נמלאת חימה ועוד שחשב שמה שקראתם לסוד נכמס

היה כדי לחלות פניו לעבור הזעם ההוא ולמלך לא אמר שום דבר **כי ראה כי כלתה אליו הרעה מאת המלך** בראותו שנמלא חימה עליו **והמלך שב וכו' והמן נופל על המטה** כמשרז"ל שגבריאל דחפו ולכן המלך אמר לו לא די מה שעשית אלא **הגם לכבוש את המלכה עמי בבית**.

הדבר יצא מפי המלך ופני המן חפו בושת וכלימה כי ראה שיגלו שמים עונו וארץ מתקוממה לו.

פסוק ט

ויאמר חרבונה. בירושלמי איתא רב אמר כל ארור המן ארורים בניו. אמר ר' תנחום חרבונה זכור לטוב עכ"ל ויש לראות מה צורך לומר להמן ארור המן ארורים בניו ולחרבונה זכור לטוב וכו' שהוא נכרי וכו' אלא הנראה כדאיתא ביומא על אותן שלא רצו ללמד מעשה הקטורת שמזכירים אותם לגנאי כמ"ש עליהם ושם רשעים ירקב כי על אשר לא רצו לעשות טובה לישראל ללמד מה שהיו יודעים מהקטרת אם כן מכ"ש שלהמן הרשע צ"ל ארור המן וכן בניו ארורים בניו על מה שעשו לישראל מהרעה ובספר החסידים אומר חרבונה ז"ל שכל אדם שמדבר בשבח הצדיקים בין יהודים בין גוים כמו חרבונה שעשה לישראל אותה טובה צ"ל זכור לטוב אם כן ז"ש רבי תנחום חרבונא זכור לטוב כלומר אפילו גוי צ"ל זכור לטוב אחר שעשה טובה עם ישראל בדבריו במה שאמר וגילה לפני המלך שעיקר העץ למרדכי היה על אשר דבר טוב על המלך ולא הניח לעשות רצון בגתנא ותרש להשקות למלך סם המות רועץ אשר גם חרבונה ז"ל בדבריו אלו עזר להוסיף האף והחימה למלך ואמר מיד אחר שהוא חפץ ברעתי כ"כ תלוהו עליו ומיד ויתלו את המן הארור על העץ וחמת המלך שככה אם כן בודאי שצריך לומר לו זכור לטוב מידי זוכרו בכל פעם וכן להמן אחר קריאת המגילה צריך לומר כך ארור המן אשר בקש לאבדי. ברוך מרדכי היהודי. ארורה זרש אשת מפחידי. ברוכה אסתר דברה בעדי. לקיים מה שנאמר זכר צדיק לברכה ושם רשעים ירקב. ונחזור לענייננו **שביום ההוא נתן המלך וכו'**.

פרק ח

פסוק א

ומרדכי בא לפני המלך כי קודם לא היה לו רשות ליכנס אלא עתה **שהגידה אסתר מהו לה** שהוא דודה בת שתי אחים כמש"ה בת דודו וכו'. ולכן מנה אותו על בית המן לפקיד ולא נתנה לו במתנה יען שהיא מתנת המלך כמש"ה **ביום ההוא נתן המלך וכו'** ואין

ראוי למי שיתן לו המלך איזה מתנה שיתננה לאחר שנר' כעושה ביזוי במתנת המלך לז"א **ותשם וכו'** ששמו אדון לבית המן ופקיד:

פסוק ג

ותוסף. ויושט. ותאמ'. ויאמר. ואתם. הנה עתה אסתר השתדלה להתחנן למלך להשיב ספרי האף והחימה שאם לא ח"ו תתקיים הגזירה וקודם שאלה לבד בבכי ותחנוני כמש"ה **להעביר את רעת המן האגגי ואת מחשבתו אשר חשב על היהודי'** והוא ההריגה וההשמדה אשר בדא מלבו כמ"ש ואח' שראתה שהמלך הושיט את שרביט הזהב לה כדי להקימ' מעל רגליו מיד עמדה לפניו וידעה שעת רצון הוא אמרה **אם על המלך טוב ואם מצאתי חן בעיניו וכשר הדבר לפני המלך וטובה אני בעיניו** הרבתה לדבר למלך והוא כדי שישיב כל הספרי' אשר שלח המן אפי' מה שכת' לאבדם ונתנה טוב טעם לתחינתה **כי איככה אוכל וראיתי ברעה אשר ימצא את עמי ואיככה אוכל וכו'** כי הצרה המגעת לעמי ומולדתי כאילו תבא אלי וכל זה **אם כשר הדבר לפניך** והנה המלך בשמעו את רנתה נהפכו רחמיו עליה ועל היהודים ואמר **לאסתר המלכה ולמרדכי היהודי** כי שם היה עדין הנה נשאר לכם פליטה במה שאני לא כתבתי באגרות ראשונות בלתי גלוי לכל העמים להיות עתידים סתם כמש"ל והמן הוא שזייף וכתב דברים אשר לא כן אשר על זה נתתי את ביתו לאסתר המלכה ואותו תלו על העץ אפילו שהיה לו כ"כ ממשלה יען **אשר שלח ידו ביהודים ואתם כתבו על היהודים וכו'** והנה מרדכי ואסתר המציאו הכתב כזה והוא שהמלך גוזר שדברו ומאמרו הא' אחור לא ישוב ריקם (דניאל ו טז) די דת לפרס ומדי וכו' והספרים האלו להודיעם שכוונתו כמו שכתב להיות עתידים לא היה כמו שכתב המן שהעמים יעשו ביהודים כרצונם ח"ו ונהפוך הוא שהיהודים יעשו בעמים כרצונם בעבור רצון המלכה שהיא מזרע היהודים והראיה שהיו הכתבים ששלח המן בלתי ידיעת המלך כי כשידע המלך שהמן פירש כתב המלך הפך גזרתו אפילו שהיה שר וגדול כנודע ותלה אותו ואת בניו על העץ ואת ביתו נתן לאסתר המלכה והכל בשביל שהפך את גזרת המלך והמלך לא חשש לעשות כדבר הזה על שינצלו היהודים מאויביהם שבאופן אחר לא היה הצלה ולזה אמר להם **ואתם כתבו כטוב בעיניכם** ירי' כל מה שיראה לכם טוב שיהיה להצלתכם כי איני חושש להריגת כמה אלפי אנשים כדי שתנצלו אתם והראיה שהרי המן שגדלתיו ורוממתיו על כל השרים על אשר שלח ידו ביהודים צויתי לתלות אותו ואת בניו בעון אביהם המרצח על העץ וביתו נתתי לאסתר המלכה אם כן עאכ"ו שהן גוים כמר מדלי וכאין וכאפס נחשבו לי לעומת הצלתכם:

פסוק ט

ויקראו. **ויכתוב**. **פתשגן**. הנה מיד קראו לסופרי המלך וכתבו ספרים כטופס הראשונים לא פחות ולא יותר רק שביד הרצים נתן ספרים אחרים והם שהיהודים הם אשר נתן להם המלך במתנה להרוג בשונאיהם הצרים אותם בעבור שהמלכה היא מזרעם וממולדתם ובכן ישבו לבטח ואין מחריד לקרובי המלכה ואת כל שרי המדינות צוה שיהיו לעזר ליהודים כדי שהצרים אותם לא יוכלו להרים ידם עליהם וזהו הנס הגדול שכתב המלך פתשגן הכתב האי סתום וחתום באופן שעתה יתפרש בהפך המכוון האי ובאמת כי מהי היתה זאת ובכן כתב מרדכי הזמן באלו הכתבים לאמת הענין וכן גם כן כתב פתשגן הכתב ככתב הראשון ופירשה שמה שכתב קודם להיות עתידים ליום הזה כוונתו שהיהודים הם אשר יהיו **עתידים ליום הזה להנקם מאויביה'** כמש"ל ולכן נותן כתב בתוך הפתשגן דבר מפורש כמ"ש **ולהיות היהודים עתידים ליום הזה וכו'**:

פסוק יד

הרצים. הנה מרדכי צוה לרצים שיצאו במהרה בדבר המלך ר"ל אם ישאלו אותם דבר שיאמרו שהולכים בדבר המלך וזהו שאמי **יצאו מבוהלים ודחופים וכו' והדת נתנה בשושן הבירה** כי שם כל השרים והגדולים שישמעו כולם האמת כמ"ש:

פסוק טו

ומרדכי. ירי כי מרדכי לא עשה כמו המן שאחר נתינת הדת ישב עם המלך כמו מי שעושה דבר רע בהחבא שמסתיר עצמו מעין כל אלא **יצא** מיד אחר נתינת הדת **מלפני המלך** להראות שהוא מנ(ו)צח בדין ושהאמת אתו ויצא **בלבוש מלכות תכלת וחור ועטרת זהב גדולה ותכריך בוץ וארגמן** להטיל אימה על עם הארץ שיראו שהמלך נשא אותו כי הוא דוד המלכה ובכן **והעיר שושן צהלה ושמחה** ירי כי כל בני העיר אפילו הגוים ששים ושמחים ונראים כאוהבים כיון ששמעו שהגזירה לא היתה בלתי על השונאים הצרים אותם לכך היו ששים ושמחי' מגדולת מרדכי להראות שהם רוצים ואוהבים תועלת היהודים:

פסוק טז

ליהודים. הנה צריך לראות כי אחר שאמר והעיר שושן צהלה ושמחה ודאי שמכ"ש שהיהודים יהיו ששים ושמחים וטובי לב ולכן אתי"ל שחוזר על היהודים אשר בכל מדינות המלך הנה כבר כתוב אחר כך ובכל מדינה ומדיני וכו' שמחה וששון ליהודים וכו' אם כן זה הפסוק מכל וכל מיותר ועוד הכפל **אורה ושמחה וששון ויקר**. והנה במדרש איתא (מגילה טז:) אמר רב אורה זו תורה וכן הוא אומר כי נר מצוה ותורה

אור שמחה זה יום טוב וכן הוא אומר ושמחת בחגיך ששון זה מילה וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך ויקר אלו תפילין וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ותניא רבי אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש עכל"ה: וקשה מנין לו לעשות הדרשא הזאת בפסוק ומה ענין שמחת ההצלה לשהיתה להם תורה וכו' ועוד כי הלא ידענו שהיה להם תורה וי"ט ומילה ותפילין כי בלתי אלו לא יקראו בשם יהודים כי מי שלא יש לו אחד מהם לבד בשם ישראל לא יכונה. ב' שלמה הוציא הפסוק ממשמעותו אימור כפשטיה דקרא שכשהיו בצרה אין דומים כמו העם היושבים בחושך וכשניצולו ראו אור גדול אם כן ז"ש אורה שקודם כשהיו בצרה היו בחשיכה וכו' ועוד היה להם שמחה וששון ויקר שהיו העולם יראים מהם באשר דבר המלך היה נחוץ לאמר ולהיות היהודים עתידים וכו' ובכן יהיה הפסוק הזה כענין וכהלכה ודבוק וקשור במה דסליק מיניה: והנכון שלרב הוקשה שאם הפסוק הזה אתא לאשמועינן כמש"ל שעתה היתה להם אורה שקודם היו בחשיכה בהיותם בצרה והעם היושבים בחשך ראו אור גדול וכן היה להם שמחה וששון וגם כן יקר כמו שאמרנו לעיל הוא דבר קשה דבלאו הכי מכלל הין אתה שומע לאו שאחר שמי שהוא בצרה אור חשך בעדו אם כן בצאתו למרחב ודאי שעל כל דרכיו נגה אור וכן מי שהוא בצרה הוא דואג וצוער וכשנחלץ מצרה שישמח וישיש ועוד שכבר אמר והעיר שושן צהלה ושמחה לעיל וכן כמ"ש ויקר כבר אמור ולהיות היהודים עתידים להנקם מאויביהם ומשם מובן שהיו השונאים יראים מהם אם כן הדרא קושיא לדוכתיה שזה הפסוק מיותר כולו ומאי אתא לאשמועינן לזה השיב רב שכונת הפסוק הזה להשמיענו שעתה שהשם יתי ברחמיו הרבים קרע רוע גזר דינם של ישראל כמ"ש חז"ל שהגזירי חתומה בטיט א"כ הרי הש"י נתן להם עתה מחדש אלו מטיבי צעד בבטלו הגזירי ההיא שאם ח"ו לא היה קורע הגזר דין ההוא או אלמלא ח"ו היה חותמה בדם ודאי כי כתב אשר נכתב ונחתם בטבעת המלך מלכו של עולם שאין להשיב ולכן הש"י לא חתמה בדם כמש"ל שהיתה גזירה לפנים וכ"כ המרדכי ז"ל במס' מגילה פ"א דעדיף יומא דפורייא כיום שנתנה התורה עכ"ל הרי שיפה אמר רב שעתה שמרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכו' וכמ"ש חז"ל שמלך על ישראל וכו' והעיר שושן צהלה ושמחה כי בטוב צדיקים תעלוץ קריה אם כן מזה נמשך תועלת גדול עתה במה שליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר דהא בהא תלייא ולחזק דבריו הביא ראיה בכל אחת ואחת כמ"ש אורה זו תורה וכן הוא אומר וכו' וכן בכולם הביא ראיתו להודיע כי כונת הפסוק הזה ללמדנו שמחדש עתה בהצלה זו נתחדש לישראל

תורה וי"ט ומילה ותפילין כמ"ש אם כן ודאי דעדיף יומא דפורייא כ"כ כיום שנתנה התורה כי הוא הגורם שיתקיים התורה והמצות:

ולתרץ הקושיות האמורות למעלה נוכל להשיב באשר לא אטה אשורי מני הדרך אשר אמרנו במאמר הזה והוא שנמשך תועלת גדול ליהודי ורוב גדולתו של מרדכי וראו ולקחו מוסר והבינו שיראת חטאו הביאו למלוכה כמש"ה (משלי כד כא) ירא את ה' בני ומלך וכו' שמנעוריו זרז ושנס מתניו ליראה את ה' ולשמוע בקולו עד יום מותו מה שלא היו עושים כן בני דורו כמבואר שנהנו מסעודתו של אותו רשע וילכו אחרי ההבל ויהבלו והיו רודפים אחרי התשוקות הזמניות לאסוף ולצבור זהב וכסף כעפרות תבל ושוכחים המות והוא אחריתם ובמותם שודד יבואם וכל עמלם ויגיעם בעולם כל ימי חיי הבלם יעלה האוסף עליהם וכמש"ה (תהלים לט ז) יצבור ולא ידע מי אוספם ר"ל כל ימיו של אדם הוא צובר צבורין צבורין של דינרין ולא ידע מי יבא אחרי מותו ויאסוף אותם בבת אחת ז"ש ולא ידע מי אוספם כמ"ש שהתשוקה היא רעה חולה ולא ישבע כל ימיו כמש"ה (קהלת ה ט) אוהב כסף לא ישבע כסף ויען שיש אנשים אשר הם חכמים בעיניהם ואומרים שיודעים שלא ישאו מאומה מעמלם עמם במותם אלא רצונם בהיותם בבחרותם בכחם להרויח לעת הזקנה כדי שישבו לעסוק בתורה יומם ולילה ואין מחריד מהוצאה כי כבר במה שטרחו בבחרותם לעת זקנתם ימצא להם ויאכלו וישתו גם זו חולי רע וכמ"ש ישעיה הנביא הוי משכימי בבקר שכר ירדופו מאחרי בנשף וכו' ירי כי אוי ואבוי לאנשים אשר המה בעיניהם שמשכימים בבקר ר"ל בבחרותם ורודפים בבחרותם אחרי הריוח והשכר כדי שימצא להם לעת הזקנה ולא יצטרכו למתנות בשר ודם ובכן יעסקו בתורה וגמילות חסדים ואז יבזו הכסף והזהב כי עת לאסוף ועת לפזר וליתן לאביונים ז"ש מאחרי בנשף ר"ל כי מה שמשכימים בבקר לרדוף אחרי הריוח והשכר הוא כדי שיהיה שמור ומאוחר לנשף שהוא עת זקנתם וזה דעתם ז"ש הוי להם ואבוי כי צללו במים אדירים וכבר אבדה תקותם כמש"ה (משלי כו יב) ראית איש חכם בעיניו תקוה לכסיל ממנו יען כי ידוע הוא שאוהב כסף לא ישבע כסף ולא יש תכלי' וסוף לתשוקת ותאות הממון מרוב הטירוף והבהלה אשר לאנשים אחריה וכמ"ש חז"ל אין אדם מת וחצי תאותו בידו שגם בלילה לא שכב לבו אם כן ימשוך כל חיי הבלו ולא ישקוט מלרדוף אחרי העושר עד עת מותו אם כן הרי העלו חרס בידיהם במה שחשבו מחשבות הבל והם שכורים ואכן מיין תאותם ז"ש מאחרי בנשף יין תאותם ידליקם תמיד עד יום מותם וישארו קרחים מכאן ומכאן וגם אלו ביין תאותם שגו ובשכר תעו כשה אובד והעיקר הוא לאדם לבקש ולחפש התורה והמצוות מבחרותו כשאחז"ל (אבות ד

כ) שהלומד ילד דומה לדיו כתובה על נייר חדש וכמאמ' החכם (קהלת יב א) וזכור את בוראך בימי בחורותיך וכו' יען שאורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד אם כן הפוך בה דכולא בה ומינה לא תזוז וז"ש גם כן החכם אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה וכו' ירי' אם אתה האיש אשר נולדת בעה"ז לבקש דברים נצחיים לא חצוניים ממך כמו העושר שהוא חיצוני לך לא כן התורה והמצו' אשר היא דבקה בך לעד בעולם הזה ובעולם הבא וכן הוא אומ' בהתהלכך תנחה אותך וכו' כמשרז"ל ולכן אם תבקשנה ככסף כמו אותם שמבקשים הכסף שכל מה שתשיג ידו יוסיף בתשוקתו לצבור עוד בכוסף גדול כן אתה כל מה שתשיג מן התורה והלימוד תוסיף עוד בתשוקתך ותכסוף לידע עוד בחושבך כי לא למדת עדיין שום דבר כי ארוכה מארץ מדה וכו'. ואמר אחר כך וכמטמונים תחפשנה ירי' שעיקר הלימוד הוא על מנת לעשות ז"ש אחר שבקשת ומצאת חפשת במסתוריה לעיין בדבריה ובסודותיה כפי אשר תשיג ידך ושכלך אז תבין יראת ה' ובכן תעשה ויהיה לך מלוכה כמ"ש הכתו' ירא את ה' בני ומלך וזה יהיה לך בעולם השפל ואחרי מותך תטייל בגן עדן עם הצדיקים ותעסוק עמם בתורה ויתגלו לך צפוניה ומסתוריה כפתוריה ופרחיה מה שבחיים חייתך לא היה ביד שכלך כח לדעת ולהבין בהיותו דבוק בחומר העפריי הלז לא יוכל להשיג דברים רוחניים בשביל שהם בלתי מוגבלים ושכלו הוא מוגבל בהיותו דבוק וקשור ועצור בחומר אם כן איך יוכל המוגבל להקיף תכלית דבר שאינו מוגבל אבל כשתפרד הנשמה מהגוף החומרי נשאר צורה פשוטה מחומר כמו המלאכים שהם פשוטים מחומר כי כבר נתפרדה החבילה המטרדת להשיג דברים עליונים ואז ודעת אלהים תמצא ודאי שגם אתה כאחד מהם: או ירצה כי לימוד התורה הוא על שני פנים נגלה ונסתר הלימוד ע"ד הפשט וללמוד גמרא והויות נקרא דרך נגלה. הלימוד ע"ד הקבלה עמוק עמוק מי ימצאנו כענין מעשה בראשי' ומ"מ נקרא דרך נסתר. ובא ללמדנו שצריך האדם בתחילת למודו ללמוד הדרך הנגלה שאם ילמוד הדרך הנסתר קודם הרי הוא כמי שבונה בית בלא יסוד כי נפל תפול לפניו ולשוא עמלו בוניו ז"ש אם אתה קודם תבקש את התורה ככסף שהיא זכה וברה מאירת עינים ואחר כך שמצאת די סיפוקך מהנגלה תחפש בסתר שהוא דבר עמוק כמו המטמונים שצריך יגיעה רבה לחפש אחריהם עד מוצאם אז יעלה בידך כוונת שני דרכים אלו כי כוונת הדרך הנגלה להבין יראת ה' ולידע האיסור וההתר והטומאה והטהרה וכונת הדרך הנסתר להשיג דברים עליונים אלהיים ולשניהם השיב הפסוק ואמר אם תעשה כאשר הורתיך והדרכתיך במעגלי יושר אז תבין יראת ה' מהדרך הא' ודעת אלהים תמצא מהדרך הב' ומכלל הין אתה שומע לאו שאם תעשה להפך הסדר וההנהגה אשר הורתיך

שתעלה חרס בידך ולא זה ולא אותו תלמוד ותפול במבוכה רבה ובכמה דברים אשר רגליהם יורדות מות שאול צעדיהם יתמוכו כאותו שהולך באפילה שלא ידע במה יכשל אם כן צריך לילך במעגלי יושר בהדרגה כנדון דידן שעשו היהודים בהדרגה כשראו שמרדכי על הדבקו בקונו תמיד מה היה לו מהממשלה והמלכות העם ההולכים בחושך התאוו' המביאות לאדם בחשך של גהינם הביטו לראות וראו אור גדול ולקחו מוסר ושבו אל ה' והשתדלו לעסוק בדברים נצחיים והנה התחילו בתחילת לימודם בהדרגה כדת וכשורה ז"ש קודם אורה ושמחה ר"ל שהשתדלו לעסוק בתורה ובמצותיה שאורה היא תורה כמש"ה ותורה אור ושמחה היא המצוה שנאמר פקודי ה' ישרים משמחי לב ואחר כך וששון ויקר שהוא הדרך הנסתר ששש השכל בו ויקר מאד מן השכל:

פרק ט

פסוק ד

ובכל. ובשנים. נקהלו. וכל. כי. ויכו. ובשושן. עשרת. יר' שבשביל שהשרי' היו עוזרים ליהודים לזה **ואיש לא עמד בפניהם** ונתן טוב טעם למה השרים היו עוזרים ומנשאים ליהודים **כי נפל פחד מרדכי עליהם** באמרם אם בארזים נפלה שלהבת מה יעשו אזובי קיר כך אם בהמן שהיה אהובו של המלך עד שגדלו על כל השרים כמש"ה נפלה שלהבת מרדכי עליו ושרפו ובשבילו תלו אותו ואת בניו על העץ א"כ איך נעמוד אנחנו ז"ש תדע למה פחד מרדכי נפל על כל השרים ומכ"ש על כל העמי' **כי גדול מרדכי בבית המלך** וכשאחז"ל שיצא לו מוניטון שק ואפר מכאן ועטרת זהב גדולה מכאן לרמוז שהשק ואפר הביאוהו לעטרת וכו' זש"ה **ושמעו הולך בכל המדינות** שהוא מוניטון שלו עובר לסוחר בכל המדינות לכן **ויכו היהודים בכל אויביהם וכו' ויעשו בשונאיהם כרצונם וכו'** יר' כי ידוע הוא שהאויב אינו בגדר ובסוג השונא כי האויב איבתו שמרה נצח בלבו ובקרבו ישים ארבו לא כן השונא אשר הוא הולך ומתעבר ומשטים משטמות בפיו ובלבו מבית ומחוץ כצפעוני יפריש לזה היהודים לכל אחד פרעו מדה כנגד מדה ל**אויביהם** הכו בהם **מכת חרב והרג ואבדן**. אבל ל**שונאיהם** שהיו אומרים להם יבא הזמן ונסרוק בשרכם במסרקות של ברזל וכן בכמה מתות משונות נדון אתכם בכך ובכך וכו' לכן בבא עתה שנהפוך הוא הזמן גם היהודים **עשו בשונאיהם כרצונם** של השונאים ר"ל כמו שהיה ברצונם של השונאים לעשות ביהודים כמו שהיו מתפארים כן עתה היהודים עשו בהם כמו שהיה ברצונם ז"ש **ויעשו היהודים בשונאיהם כרצונם** כמ"ש.

פסוק ו

ובשושן הבירה וכו' ת"ק איש ואת פרשנדתא וכו' יר' כי עשרת בני המן היה כל אחד מהם שקול ברשעתו כמו התי"ק איש שהרגו ז"ש ת"ק איש ואת פרשנדתא ואת דלפון וכן בכולם:

ובמ' מגילה (מגילה טז:). עשרת בני המן צריך לממרינהו בנשימה חדא מאי טעמא דכלהו בהדי הדדי נפקי נשמתייהו. אמר רבי יוחנן וי"ו דויזתא צריך לממתחי בזקיפא וכו' מאי טעמא דכולהו בחד זקיפא אזדקיפו עכל"ה: וקשה א' כי מנין לו דכולהו בהדי הדדי נפקו נשמתייהו אימור שנהרגו על ידי היהודים כמש"ה **ובשושן הבירה הרגו היהודים ת"ק איש ואת פרשנדתא וגו'** שנראה שגם עליהם עבר חרב היונה על ידי ישראל וכן אנו נוהגים שלא להפסיק בין ת"ק איש לואת פרשנדתא וגו'. ב' דקשו קראי אהדדי דפסוק אחד אומר ותלו אותו ואת בניו על העץ וכו' ומזה הפסוק נר' להפך שנהרגו בחרב כמ"ש **ובשושן הבירה הרגו וכו' ת"ק איש ואת פרשנדתא וגו'** שנראה שגם הם נפלו לפי חרב. ג' צריך להבין מאי הוקשה להם בפסוק דדרשו ליה הכי:

והנראה כי זו קשה להם כי אחרי שהרגו י' בני המן הצוררים לישראל והם הראשים אם כן למה לא הזכירם קודם הזכירו התי"ק איש וכן היה לו לומר ובשושן הבירה הרגו היהודים את פרשנדתא וכו' עשרת בני המן ות"ק איש כי כנפול בני עולה אלו באה הישוע' לישראל לז"א כי היהודי' לא הרגו בלתי התי"ק איש ואלו העשרה איש באחיו הרגו זה לזה ונהרגו כולם כי לא רצו שיד היהודים תהיה בם ז"ש ובשושן וכו' ת"ק איש ואת פרשנדתא ואת דלפון וכו' כולהו בהדי הדדי נפקי נשמתייהו לכן צריך לממרינהו בנשימה א' לעשות זכר שמרוב הפחד נהרגו הם בעצמם איש בחרב אחיו ואחר שמצאום הרוגים תלו אותם על העץ ובזה נתתרצו הבי' פסוקים והטעם שתלו אותם אחר מותם כי מה בצע היא כדי להפחיד את המון העם ולפרסם הענין ושישאו קל וחמר בעצמם ויאמרו אם בארזים נפלה שלהבת וכו' א"כ ז"ש רבי יוחנן דצריך לממתחיה וי"ו דויזתא דכולהו בחד זקיפא אזדקיפו כמ"ש ועדין קשה למנהגינו שנוהגים לאמר חמש מאות איש ואת פרשנדתא וכו' בנשימה אחת שמכאן נראה דצריך הפסקה אחר שלא נהרגו על ידי ישראל בלתי התי"ק איש אם כן איך מחברים אותם לאומרם בנשימה אחת וא"ת שהם נוהגים כן בכל הפסוקים כמו אותם שנוהגים בקריאת המגילה שלא להפסיק בין פסוק לפסוק אלא תכף לסיום פסוק זה מתחיל בנשימה אחת פסוק שלאחריו שהרי קרי אגרת שכן נמצא בשם רב יהודה בר יצחק הא ליתא דהא מהר"ם ורב צמח גאון כתבו שיכולין להפסיק בכל מקום שירצה דהיכא דגילה לנו בגמרא לומר בנשימה אחת

גילה והיכא דלא גילה לא גילה עכ"ל וכו' והדין עמם ומ"מ נהגו לומ' חמש מאות איש ואת פרשנדתא בנשימה א' ופלא הוא שהרי בגמרא מביא טעם לעשרת בני המן משום דכולהו בהדי הדדי וכו' אבל בת"ק איש לא שייך האי טעמא אלא המנהג ללמדנו שכל אחד מעשרת בני המן היה שקול ברשעתו כת"ק איש כמש"ל וזהו כוונת המנהג אבל בין פסוק לפסוק בכל הפסוקים חוץ מזה יכול להפסיק דהכי הוי הלכתא. ובביזה לא שלחו את ידם ירצה שאף על פי שבספרים כתב ושללם לבוז להם לישראל אנשי שושן לא רצו לשלוח ידם בביזה למצא חן בעיני המלך שיראה שכונתם לא היה בשביל חמדת הממון שהרי הוא צוה להם ושללם לבוז והם לא שלחו ידם בשללם:

פסוק יא

ביום. ויאמר. ותאמר. ויאמר. הנה אחר שבא ביום ההוא מספר ההרוגים לא נתפעל כלל המלך אדרבא שאלתה היתה בעיניו דבר מועט לז"א לה לא תחשבי שבעיני שאלתך זאת גדולה ורבה היא שהרי הנני מחדש שאומר לך שעדין שאלתך במקומה עומדת אפילו ש**בשושן הרגו ת"ק איש ובשאר מדינות המלך וכו'** ועכ"ז שידעתי אני אומר ליך מחדש **מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש** כי מה שעשיתי עד עתה הוא חוב מוטל עלי להציל נפשך מיד שונא ואסתר כדי שלא להשיב דבר המלך ריקם אמרה **אם על המלך טוב ינתן ליהודים אשר בשושן וכו'**:

פסוק יד

ויאמר. ויקהלו. ושאר. ביום. והיהודים. על כן. ויכתוב. לקיים. יר' כי היהודים גם כן אחר שהרגו ביום שלשה עשר ביום ארבעה עשר עשו אותו **יום משתה ושמחה** כי כבר ראו שראוי לעשותו יום משתה ושמחה יען אשר נהפך הגזירה ממות לחיים ומרדכי גם כן עשה יום משתה ושמחה בשושן יום י"ד וט"ו וכתב אליהם הדברים האלה ר"ל דבר המגילה ואחר כך **וישלח ספרים לקיים עליהם להיות עושים בכל שנה ושנה תמיד**:

פסוק כב

כימים אשר נחו וכו' ומשלוח מנות וכו' יר' שלא די במה שהאדם ישמח בביתו אלא צריך גם כן לצאת ידי חובתו לשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים וכו' שצריך ליתן שתי מנות לאיש אחד ושתי מתנות לשני בני אדם לצאת ידי חובתו ואחר כך ישמח עם אשתו ובניו והיה מעשה הצדקה שלום שידוע הוא (מגילה ז:) דחייב איניש לבסומי בפורייא עד דלא ידע בין ארור המן וכו' ובשכרות תהיה ערבובין תמיד וכמעשה רבא ורבי זירא דעבוד סעודת פורים קם רבא שחטיה לרבי זירא למחר בעא עליה רחמי ואחייה לשנה

אחרת אמר לו תא ונעביד סעודתא דפורים א"ל לאו בכל שעה ושעה מתרחיש ניסא ע"כ אם כן בזכות הצדקה ינצלו זהו הנראה לכאורה:

אבל הנני עתה אגיד לך מה ואתן את דודי לך דע שמה שכתב מרדכי **לקיים עליהם להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו בכל שנה ושנה** הכונה בעבור שהוא רמז למפלתו של עמלק לימו' משיחנו כפי אמונתנו שאז כשיאבד עמלק יהיה ה' אחד ושמו אחד כי עתה חז"ל אמרו (תנחומא, כי תצא יא) אין הכסא שלם ואין שמו שלם עד שיפרע מעמלק שנאמר כי יד על כס יה ולכן חייבו לבסומא בפורייא עד דלא ידע בין ארור המן וכו' רמז למה שיהיה לעתיד שאז ימחה ה' דמעה מעל כל פנים ובלע המות לנצח ונס יגון ואנחה וזה אי איפשר לעשות דוגמא בגלות בלתי על ידי השכרות שהיין מסיר כל הדאגות ומשכח כל האנחות ומשמח לב האנשים ולכן צוה מרדכי לשלוח מנות איש לרעהו רמז לעתיד שיהיו כל כך הצלחות מרובות שלא יקפיד איש על רעהו כלל כשרז"ל (שבת ל:) עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת ואפילו שיש מן הפתאים שאומרים שאין הדבר כפשוטו ממש והם צללו במים אדירים כי זקני החכם השלם הרב כמהר"ר יצחק קארו ז"לה כתב בחיבורו שחבר תולדות יצחק על התורה בפרשת בהר סיני וז"ל צריך שנשאל אימתי יהיה זה והתשובה לימות משיחנו ומי אמר לנו רז"ל אמרו כן במה שאמרו עתידה ארץ ישראל שתוציא גלוסקאות וכלי מילת שנאמר יהי פסת בר בארץ פיי לחם ממש אפוי בלא טורח וכן כלי מילת ולכן תקנו המוציא לחם מן הארץ ויש להקשות והלא הקב"ה אינו מוציא לחם אפוי מן הארץ שחמשה מנים הם החטה והשעורה וכו' ואלו החמשה מינים כשהם שבלים נקראים תבואה בכל מקום ואחר שדשין וזרין אותם נקראים דגן וכשטוחנין אותם ולשין את קמחן ואופין אותן נקראי' פת וכן כתב הר"מבם בספר אהבה וידוע שפת ולחם הכל אחד ואם כן איך תקנו המוציא לחם מן הארץ שהקב"ה אינו מוציא לחם מן הארץ אלא תבואה והאנשים במלאכות שעושין בשבילם עושים לחם אלא הכונה שתקנו כך בעבור שעיקר חיותינו הוא לימות משיתנו וחיי העולם הזה הלא הבל לכך תקנו המוציא לחם מן הארץ לרמוז לזמן ההוא שיוציא הקב"ה לחם אפוי ממש מן הארץ ולזה רמז השמיטה יען שלא יצטרכו לחרוש ולזרוע ולזה אמר שדך לא תזרע וכרמך לא תזמור שלא יהיה צריך לימות משיחנו זה שהארץ מעצמה תוציא לחם גמור ולכן מי שאינו שובת מכחיש משיח עכ"ל וגם צוה מרדכי ליתן מתנות לאביונים רמז כי אז לא יהיה אביון בקרב הארץ ולרמז המלחמות שנעשו עד הנה בעמלק על ידי בשר ודם באה המנוחה בי"ד באדר לומר כי יד האדם עשה אותה אשר לכן נתן טוב טעם על שהמלחמה היה על ידי ב"ו ולא עלה בידם לכלות הקוצים

מהכרם אבל כשתהיה מלחמה לה' בעמלק אז תהיה השם שלם. וכן כתב ה"ר אלעזר מגרמישא ז"ל והתוס' שעל זה יש בברכה שלאחר המגילה ששה לשונות הרב. הדן. הנוקם. המשלם. הנפרע. וחתימת הברכה האל המושיע. כנגד ששה מישראל שנלחמו בעמלק הא' הוא הרב את ריבינו ע"י יהושע שנאמר ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב. והב' והדן את דינינו על ידי אהוד בן גרא שהרג את עגלון מלך מואב והיו עמו עמלק שנאמר ויאסוף עליו את בני עמון ועמלק וכו' ויקם ה' מושיע את אהוד וכו'. והלשון הג' הוא הנוקם את נקמתינו על ידי גדעון שנאמר וכל שרי מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדיו. והלשון הד' הוא הנפרע לנו מצרינו הוא על ידי שאול שנלחם בעמלק. והלשון הה' והמשלם גמול על ידי דוד בצקלג והחתימה שהיא ברוך אתה ה' הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם כנגד הנס הנעשה למרדכי ואסתר האל המושיע לימות משיחנו במהרה בימינו שהיא הגאולה אשר יעשה ה' בעצמו כמש"ה (שמות יז יד) מחה אמחה את זכר עמלק מתחת השמים וז"ש האל המושיע בע"ה. ונ"ל שלכך חותמין בשניהם כ"ש באח' ואף על גב דאין חותמים בשתים הני שתים שייכי אהדדי דאין תשועה שלימה אלא בשניהן עכ"ל. הרי שלכך אנו עושים פורים בכל שנה ושנה כדי שיהיה לנו לזכרון לגאולה ולתשוע' העתידה לבא בע"ה כמ"ש כי יד על כס יה ירי' תדע למה אין הכסא שלם ואין שמו שלם כי יד וגו' ולכן אסתר ומרדכי כתבו את כל תוקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית אשר היא בט"ו באדר לרמוז לשם י"ה שעולה ט"ו כמש"ה (שמות יז טז) כי י"ד על כס יה מלחמה לה' בעמלק וכו' ולכן הכרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון עושים משתה בט"ו לרמוז מה שאמרתי ושים באזני יהושע כי מחה אמחה את זכר עמלק אני בעצמי ואמר שני פעמים מחה אמחה הא' שיכלם והב' שגם כן ימחה את זכרם מן העולם כמ"ש את זכר עמלק מכל הבריות אשר תחת השמים לדורי דורים או ירי' מחה את עמלק אמחה לשרו כמש"ה מלחמה לה' בעמלק ר"ל בשרו כמש"ה (ישעיהו כד כא) יפקוד ה' על צבא המרום במרום ואחר כך על כל מלכי האדמה באדמ' ולכן רז"ל לא אמרו כרכים המוקפים חומה מימות אחשורוש כי מי הביא פה הכרכים המוקפים חומה מימות יהושע אלא לרמוז למה שאמרנו ולזכרון ושים באזני יהושע וכו' אם כן אחר שכל הרמיזות הללו רמוזים הנה וכולם לימות משיחנו כל מי שלא יקיים אחד מהם כאילו מכחיש משיח ולכן בכל שנה ושנה נזכרים ונעשים הימים האלו ימי משתה ושמחה כמ"ש:

פסוק כג

וקבל. **כי**. ירי כי כל יהודי ויהודי כולם בהסכמה אחת כל א' וא' קבל עליו לעשות בכל שנה ושנה זכר להצלת נפשו מהמות יום משתה ושמחה וז"ש **וקבל** בלשון יחיד **את אשר החלו לעשות** מאליהם היה שוה ומוסכם עם מה שכתב מרדכי אליהם כי כולם לכוונה אחת נתכונו ותדע למה כי ראו הנס הגדול **כי המן בן המדתא** מקודם **חשב על היהודי לאבדם** לבד וכש**הפיל פור הוא הגורל** במזל דגים כמש"ל הוסיף מדעתו על גזירת המלך **להומם ולאבדם** והנה האיגרות אשר בדא מלבו היו לרעתו שחופר גומץ בו יפול כמש"ל:

פסוק כה

ובבואה. הנה כי הפור אשר הפיל והמחשבות אשר חשב הן הם היו בעוכריו וכמ"ש חז"ל (שבת לב.) שבקיה לרוויא דמדידיה קא נפיל שדורש רעה לאחר תבואנו ולו תשוב שהשם יתי שם בלב המן לכתוב הכתבים ההם מדעתו למה שיהיה רפואה לישראל שכשתבא אסתר לפני המלך תמצא מקום להפך הגזירה על אויבי היהודים ושיהיה דבר המלך במקומו ז"ש **אמר עם הספר** שמה שאמר המלך עתה בביאת אסתר היה שוה עם הספר אשר שלח קודם כמש"ל והראיה שהמן זייף הכתבים מדעתו וכתב מה שכתב שהרי **על ככה** השיב המלך מחשבתו בראשו **ותלו אותו ואת בניו על העץ וכו'**:

ובמ' מגילה. ובבואה לפני המלך אמר עם הספר אמרה מבעי ליה א"ר יוחנן אמרה לו יאמר בפה מה שכתב בספר עכ"ל: וקשה דמאי מקשה אמרה מיבעי ליה והרי היא לא אמרה בביאתה שעם הספר ישיב מחשבתו הרעה על ראשו אלא בכתה ותתחנן לו להשיב ספרי האף והחימה והמלך כשראה בכייתה ותחייתה נתמלא רחמים ואמר לה שעם הספר הא' בעצמו יש ליהודים תקנה כמש"ל ואין צורך לכתוב עתה להפך כי ודאי לא יקבלו עליהם כמ"ש (דניאל ו טז) די דת לפרס ומדי דלא להשנאה אם כן הפסוק מבואר טוב שבבואה לפני המלך אמר המלך לה שעם הספר הא' בעצמו יש תקנה במה שמיד גזר אומ' לשישוב מחשבתו וכו' אם כן איך מקשה אמרה מיבעי ליה: אלא נראה כי הוקשה לו כי ידוע הוא כי עד אחר שתלו את המן ואת בניו ואסתר הוסיפה עתירה ותחינה וכו' אמר המלך מה תקנה יש בשלא יסתרו דבריו האחרונים את הראשונים כמש"ל ואח"כ אמר להם בזה הערה א' די ואתם כתבו וחתמו וכו' אם כן מה שאומר הפסוק עתה ובבואה וכו' לאו כרוכלא הוא דלזיל ולתני לספר כל מה שעבר אלא אומר עתה אחרית כל הענין שעבר אם כן אמרה מיבעי ליה שאחר כך כשכתבו וחתמו אמרה לו ההמצאה שהמציאו בכתבים אחר ההערה שגילה המלך להם כמש"ל והיא שמסכים

עם הספר הא' ואינו סותר והראיה במה שגזר אומר לשישוב מחשבתו וכו' ותלו אותו ואת בניו גם כן בעון אביהם המרצח וכל זה מורה גודל החימה והכעס שנתפעל המלך על מה שבדא מלבו לכך השיב רבי יוחנן שהאמת אתו כי הפסוק לא בא לספר כל מה שאירע מעת בואה לפני המלך עד עתה דאם כן צריך לחזור לומר כל מה שאירע ולשנות אותו פעם אחרת אלא אמר אחרית כל הענין שהענין כבר אמור למעלה ותקרא ותדעהו לז"א אמרה לו שיאמר בפה מה שכתב בספר ירי כי בעת שליחת הספרים ביד הרצים אסתר אמרה למלך שבעבור שלא יאמרו העמים והשרים כמו שהמן זייף הכתבים הראשונים מי יודע שמרדכי ואסתר גם הם עשו בערמה כל זה לכן בקשה ממנו שיאמר הוא לרצים מפיו מה שכתוב בספר ובכן ועולתה תקפוץ פיה ולא ישאר שום פקפוק כאשר הרציי יאמרו שהמלך מפיו אמר לנו כך שזו היא טענה חזקה אם כן ז"ש אמרה לו תאמר בפה וכו' וזש"ה ובבואה לפני המלך עבר כל מה שנזכר למעלה ואחרית כל הענין אמר המלך עם הספר כמ"ש בשביל שאמרה לו אשתו ומכלל הין אתה שומע לאו:

פסוק כו

על כן. ירי שטעם קריאת הימים האלו פורים הוא לעשות זכר לנס הנעשה על ידי הפור אשר השליך שאלמלא חי"ו לא היה משליך הפור והגורל אלא חי"ו יצוה שמיד באותו היום אשר יגיעו הכתבים חתומים וכו' הנה היהודים בידכם עשו בהם כטוב בעיניכם היה מכה בעברה מכה בלתי סרה לשש"י אם כן ודאי שמהי היתה זאת להפיל פור וגורל ולכך **קראו לימים האלה פורים** לזכר לנס הנעשה על ידי השלכת הפור ועוד נס אחר נס בתוך נס בנפלו הפור למרחוק עד י"ב חדש שהיה זמן רב לעשות השתדלות נמרץ ולא כי אם חי"ו יפול הפור באותו החדש או אחר אם כן כמה נסים היו בפור הזה שגם כשעלה בידו מזל דגים בטח שמסורים הם בידו כהדין נונא וכסיל מתעבר ובוטח אם כן **על כן קראו לימים האלה פורים** ולא פור על שם הנסים הרבים שבאו בתוך הפור הזה **ומה ראו על ככה** מענין הצרה אשר ראו בעיניהם **על ככה** ר"ל על שהיו דלים מן המצוות כמש"ה (שמואל ב יג ד) מדוע את ככה דל בן המלך וכו' ועכ"ז **ומה הגיע אליהם** מהשמחה שלא די במה שניצולו אלא ונהפוך הוא שישלטו הם באויביהם:

פסוק כז

קיימו. **וקבל**. **והימים**. ירי כי היהודים עתה **קבלו עליהם ועל זרעם וכו'** שקודם היה ברצונם **לעשות הימים האלה בכל שנה ושנה** כל ימי חייהם ועתה קבלו גם כן על זרעם ז"ש **ועל זרעם אחריהם**.

וא"ע **ועל הנלוים עליהם** ר"ל הגרים הבאים לחסות תחת צל כנפי השכינה שגם הם יהיו חייבים במצוה הזאת כשאר כל מצות שבתורה ואמר **ולא יעבור** לפי שהיה מן הראוי שינהגו לקרות המגילה י"ד וט"ו מספק כמו שעושים בי"ט שני ימים על הספק אלא אולי י"ד נקבע בזמנו ואיכא בט"ו משום ולא יעבור אם כן ז"ש ולא יעבור למה שסותר הבניין והרמז הנרמז בכל יום מהשני ימים כמש"ל ומדמה התשועה הבאה על יד האדם לתשועה אשר תבא על ידי ה' ח"ו וז"ש **ככתבם** ר"ל כתנאים אשר נכתבו עליהם מימי משתה ושמחה לרמוז להצלחות המרובות אשר יהיו בימות המשיח וכן ומשלוח מנות ומתנות לאביונים לרמיזות אשר כתבנו לעיל וז"ש **וכזמנם** כמ"ש שקצתם יעשו ביום י"ד לרמז שרמזנו וקצתם לפי מקומם ביום ט"ו לרמז שרמזנו בכל שנה ושנה והטעם בשביל שהימים האלו יהיו **נזכרים ונעשים בכל דור ודור** וידעו הכל שיבא לציון גואל ולא יתיאשו מן הגאולה כי אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר ומ"ש **משפחה ומשפחה** להביא משפחות כהונה ולויה שמבטלין מעבודתם ובאים לשמוע מקרא מגילה לגודל ערך רמיזותיה.

פסוק כח

וא"ע **וימי הפורים וכו' וזכרם לא יסוף מזרעם**. גרסינן בירושלמי ר' יוחנן וריש לקיש רבי יוחנן אמר הנביאים והכתובים עתידים ליבטל וכו' סדרי תורה אין עתידים ליבטל מאי טעמא קול גדול ולא יסף. ריש לקיש אמר אף מגילת אסתר והלכות אין עתידים ליבטל נאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן וזכרם לא יסוף וכו' הלכות שנאמר הלכות עולם לו עכ"ל הנה שזש"ה וזכרם לא יסוף לעולם ומכאן ראיה שהשוה אותה לה' סדר תורה כמ"ש וכן הרמב"ם כתב כל ספרי הנביאים וכל הכתובים עתידין ליבטל לימות המשיח וכו' ובהשגות א"א דבר מכל הספרים שאין ספר שאין בו לימוד אבל כך אמרו אפילו יבטלו שאר ספרים מלקרות בהן מגילה לא תבטל מלקרותה בצבור הרי דכ"ע מודו דמגילה לא תבטל לעד מלקרותה בצבור עד שיקיים ה' את דברו להלחם בשרו של עמלק למעלה ובכן ימחה עמלק גם כן למטה ואחר כך ימחה את זכרם גם כן כש"ל:

פסוק כט

ותכתב. וישלח. לקיים. ומאמר. הנה כי אסתר ומרדכי כתבו **את כל תקף לקיים את אגרת הפורים הזאת השנית** כאשר אמרנו לרמיזות אשר נרמזו בו לעתיד לבא ובכן שלחו גם כן ספרים את כל היהודים אשר בקכ"ז מדינה **דברי שלום ואמת**:

ובמ' מגילה (מגילה טז:) איתא דברי שלום ואמת א"ר תנחומא א"ר אסי ואמרי לה א"ר חייא בר אבא א"ר אסי מלמד שצריכה שרטוט כאמתה של תורה עכל"ה:

וקשה מהיכן יש להם שצריכה שירטוט כאמתה של תורה ולמה הוציאו הפסוק ממשמעותו ועוד מהו כאמתה של תורה לימא כתורה עצמה:

ונראה שהוקשה להם כי אחר שכבר שלחו אליהם כמה ספרים כמש"ל ובודאי שלא יתכן שבאותם הספרים לא דרשו שלומם וטובתם ועוד שאם עתה גם כן דרשו בשלומם פעם אחרת אם כן ואמת מיותר כי פשיטא שלא יהיה שקר ועוד מאי חידוש ידיעה בספרים האלו לכך אמרו שמשמעות הפסוק הוא כך שמרדכי ואסתר קודם שלחו אליהם להיותם עושים וכו' הם וזרעם וכו' ועתה כתבו שיכתבו אותה בכתי וכמש"ל שכתבה אליהם לומר קבעוני לדורות שלא תהיה הזכירה על פה כי ברוב הימים תשכח מלבם ובפרט בגלות בהיותם גולים וכמש"ה **את כל תוקף לקיים האגרת הזאת השנית** אשר כתבו אותה בכתב וגם כן הם יעשו כך וז"ש **וישלח ספרים וכו' דברי שלום** קודם שכן דרך כל הספרים והכתבים לקרא לשלום קודם ואחר כך צוו אותם שינהגו בה קדושה כמו קדושת הס"ת בעצמו ובמה יודע איפה בלתי בכתיבתה בשרטוט כאמתה של תורה ז"ש מה שאנו מצוים לכם הוא שיהיה האגרת הזאת בעיניכם כל כך חשובה כמו התורה ז"ש **ואמת** ר"ל כאמתה של תורה והטעם כבר נתבאר היטב שגם היא לעתיד לבא לא תתבטל מהג"ש שאמר כאן קול גדול ולא יסף ונאמר להלן וזכרם לא יסוף וכו' אם כן אחר שהשוה לתורה צריכה שתכתב בשרטוט כס"ת ואפילו שר"ת כתב דאמתה של תורה היינו מזוזה וכן פי' הערוך וז"ל והאי דקרי למזוזה אמתה של תורה משום דיש לה בפרשה ראשונה אמתת מלכות שמים עכ"ל הנה רש"י ור"י האלפסי והרמב"ם אמרו שאינו אלא על ס"ת ויש להם על מה לסמוך מהירושלמי דמגילה דגרסינן נאמר כאן דברי שלום ואמת ונאמר להלן אמת קנה ואל תמכור מה להלן צריכה שירטוט אף מגילה כן וכו' וכן פסק רבי שמחה ורא"ם כאמתה של תורה היינו ס"ת והכי נקטינן.

פסוק לא

וא"ע **לקיים את ימי הפורים האלה בזמניהם** כמשל לרמז למלחמה שנעשתה על יד אדם וכן ביום ט"ו לכרכים המוקפים חומה מימות יהושע לרמז שאמרנו לעיל כמש"ה **כאשר קיים עליהם מרדכי היהודי ואסתר המלכה** כאותם הזמנים האמוריי וכאשר קיימו עליהם **דברי הצומות וזעקתם**.

פסוק לב

וא"ע **ומאמר אסתר קיים וכו' ונכתב בספר** יר' אחרי אשר יש מזאת המגילה המגלה לנו כמה רמזים וסודות מהגאולה העתידה להיות לעתיד לבא ובכן ישראל השרויים בצרות בגלות הזה לא יתיאשו מהתשועה ומהגאולה וידעו שהש"י ישלח להם מושיע

ורב ויצילם ויוציאם מחשך וצלמות הגלות ותחת הנחשת יביא זהב וכו' והיו מלכים אומניך וכו' וישבו לבטח כולו שאנן ושקט כי נשכחו הצרות הראשונות ולכן נכתבה מגילה זאת בתוך ספרי הקדש לשתעמוד ימים רבים עד ובא לציון גואל וג"כ אח"כ אינה עתידה להתבטל כמש"ל ז"ש **ונכתב בספר**:

ובמ' מגילה (מגילה טז:). ומאמר אסתר קיים מאמר אסתר אין דברי הצומות וזעקתם לא. א"ר יצחק דבי רבי אמי הכי קאמר דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר קיים את ימי הפורים האלה עכל"ה: וקשה א' להבין איך מעיד איזה מאמר הוא אשר קיים וכו'. ב' דמאי מקשה שמאמר אסתר אין ודברי הצומות וזעקתם לא כי מהיכן לו דשניהם לא גרמו קיום ימי הפורים האלו וכמו שהשיב לו רבי יצחק הכי קאמר דאידי ואידי קיים את ימי הפורים ועוד שהרי אסתר לא רצה ללכת עד שצמתה ג' ימים והיא צותה שיצומו הכל אם כן העיקר הוא דברי הצומות וכו' שמאמר אסתר מה עשה שגרם קיום ימי הפורים:

והנכון שחז"ל אמרו (מגילה טו.) שכל האומר דבר בשם אומרו מביא גאולה לעולם שנאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי ע"כ הרי שזהו מש"ה ומאמר אסתר קיים את ימי הפורים האלה ר"ל מה שאמרה למלך בשם מרדכי וענין מרדכי ונכתב בספר ר"ל בספר דברי הימים אשר מאמר הזה היתה תשועה וגאולה לעולם במה שעלה מרדכי ונפל המן ומה שהקשה כ"ז הוא שכבר ידע שעל מאמר אסתר למלך בשם מרדכי ונכתב בספר ר"ל בספר דברי הימים באה הגאולה לישראל וכמשחז"ל אבל עדין הוקשה לו כי ידוע הוא שמאמר אסתר וכו' היתה תשועה צפונה אבל קודם התשועה הזאת היתה תשועה אחרת בדברי הצומות וזעקתם שבשבילם בטחה אסתר לבא אל המלך אשר לא כדת ואחר כך בבואה לפני המלך נתגלה תשועתה כאור נוצץ במה שנדד שנת המלך ואמר להביא הספר וימצא כתוב וכו' אשר סיבת הנידוד היא בשביל הזמנת המן כמש"ל ז"ש ומאמר אסתר אין ודברי ה"ו לא וזה אינו כן כי שניהם הוצרכו וגרמו להיותם קיום דברי הפורים לכך השיב רבי יצחק ואמר הכי קאמר וכו' כלומר אתה תחשוב הואיל והפסיק בפסוק שלמעלה בדברי הצומות וזעקתם והתחיל בפסוק הזה ומאמר אסתר וכו' שהכונה שזה היה אשר גרם קיום ימי הפורים וכמשחז"ל שהאומר דבר בשם אומרו וכו' אלא ה"ק דברי הצומות וזעקתם ומאמר אסתר וכו' כי הוא"ו של ומאמר אסתר חוזר למה דסליק מיניה דאי לא תימא הכי קשה שהיל"ל מאמר אסתר קיים וכו' אלא באומרו ומאמר אסתר ר"ל דאידי ואידי אצטריכו לקיום הפורים הזה דברי הצומו' אצטריך לסיבת ביאת אסתר למלך ומאמר אסתר התחלת לעלית מרדכי:

פרק י

פסוק א

וישם. הנה בסיום המגילה הזאת למדנו לימוד גדול שאין הקב"ה מקפח שכר שום בריה שאולי עתה בשליחת הספרים האלה להיות היהודים עתידים להרוג ולהשמיד לכל עם ועם הצרים אותם ושללם לבוז שמא ימרדו בו ויפול ערבובייא בכל מלכותו לזה אמר שהשם יתי הטיל פחדו על כל העולם ומחדש השם יתי נשאו והמשילו על איי הים ר"ל איי הים הרחוקים אשר לא הלך אליהם לכבשם ולא היו למס עתה ויהי חתת אלהים עליהם וישימם המלך אחשורוש למס כמש"ה **וישם וכו'**.

פסוק ב

וא"ע **וכל מעשה תקפו וגבורתו** יר' כי מענין הגבורה והנצח אשר נתן לו ה' הנה הנם **כתובים בספר** בפני עצמו ופה לא כתבתי לך אלא ריש מילין וכן **ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך וכו'** גם כן כתוב בארוכה **על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס**:

פסוק ג

כי מרדכי היהודי. הנה עתה גם כתב ריש מילין מגדולת מרדכי אשר אמר למעלה ופרשת גדולת מרדכי וכו' יר' כי כ"כ גדלו ונשאו עד שהוא היה משנהו ובודאי שמי שיהיה משנה למלך כמותו המולך בכל הכיפה שהוא יותר גדול ממלך אחר ז"ש **כי מרדכי היהודי משנה למלך אחשורש**.

וא"ע **וגדול ליהודים** דפשיטא אחר שהוא גדול לכל המלכים האחרים כ"ש ליהודים אלא שהוא גדול בחכמה וכמשחז"ל שהיה נמנה אחר שנים מהע' סנהדרין אם כן הרי שהוא מוכתר בכתר תורה וכתר מלכות.

וא"ע **ורצוי לרוב אחיו** יר' שבהיותו יושב בשערה עם הסנהדרין והיו מקצת' אומרי' כך ומקצתם עם מרדכי ד"א היה רוצה ומרוצה במה שהיו אומרים הרוב דיחיד ורבים הלכה כרבים ז"ש שעם כל גדולתו שהיה משנה למלך וכו' וגם הוא חכם חרשים ונבון לחש ועם כל זה היה **רצוי לרוב אחיו** שהם הסנהדרין שנקראים אחים שנא' למען אחי וריעי וכו' מרוב ענוותנותו ושפלותו.

וא"ע **דורש טוב לעמו** יר' כי לא היה ממתין אל עני והאביון יבואו וישאלו ממנו אלא הוא בעצמו היה שואל ודורש מי הוא נצרך ומספיק להם כל צורכם מבלי שישאלו הם.

וא"ע **ודובר שלום לכל זרעו** יר' כי בענין נתינת השלום כ"כ היה שפלותו דלא מבעיא שהיה מקדים שלום לעמו אלא אפילו לבני עמו הקטנים היה דובר שלום ז"ש **ודובר שלום לכל זרעו** ר"ל זרעו של עמו הבנים הקטנים אם כן מנדון דידן יצדקו ויתהללו כל

זרע ישראל להרחיק עצמם מהגאוה ולאהוב את השפלות כמש"ה (תהלים קלח ו) כי רם ה' ושפל יראה ירי' כי מטבע העשיר לשנא את העני אפילו שיהיה אחיו וכן הוא אומר כל אחי רש שנאוהו וכו' ומטבע הגאה לשנא את השפל אבל ה' לא כמדת בשר ודם מדתו כי עם היות הוא כל כך רם ונשא ושפל יראה ר"ל שישים השגחתו עליו ובמקו' אשר תחול ההשגחה לא ישלוט הכליון כנודע כי ה' לכל הוא רואה אלא כ"ש אבל לגאה ז"ש וגבוה ר"ל מי שיגבה רוחו עליו ויתגאה הנה הוא גרם שפלותו שגרם להרחיק ממנו שכינתו ית' בלבשו בגדי גאות וגורם לו תליה אחר שהשגחה רחקה ממנו ז"ש וגבוה ממרחק שיתרחק השגחתו ית' ממנו יידע הוא מעצמו וישפל לארץ וכמ"ש הלל (ויקרא רבה א ה) הגבהתי היא השפלתי והשפלתי היא הגבהתי לרמוז למ"ש וכן הוא אומר צדיק כתמר יפרח וכו' ירי' כשהצדיק יהיה כתמר יפרח שכל מה שהוא פורח ועולה משפיל נופיו וענפיו ופריו נוטה למעלה רמז ללב ולכן נקרא לולב ר"ל לו לב אחר וכן הצדיק משפיל עצמו ולו לב אחד לאביו שבשמים אם כן כארז בלבנון ישגא ר"ל שכל מה שישפיל עצמו הקב"ה מגביהו כארז והוא גורם לעלייתו בהביאו השגחתו ית' עליו בשפלותו כמ"ש אם כן ראוי לו לכל אדם להשפיל עצמו כדי שיתפשט עליו השגחתו ית' ומה גם עתה בהיותינו בגולה כדי שיתדבק ההשגחה האלהית עלינו ולא נאבד ח"ו באורך גליותינו כמ"ש שבמקום אשר תחול ההשגחה לא ישלוט הכליון:

זהו מה שחנני ה' והשפיע והופיע עלי משמי קדשו ועד כה עזרני ה' המלמד אדם דעת ולאין אונים עצמה ירבה בפירוש המגילה המהוללה אשר שמתיה על ראש מהללי וקראתיה ישע אלהים והיתה השלמתה בבגדד ביום ששי יום ז"ך למספר בני ישראל משנת ומשה **נגש** אל הערפל אשר שם האלקים ליצירה. השי"ת יזכני ללמוד וללמד לשמור ולעשות ספרים רבים לאין קץ אכי"ר:

תושלבע בנלך ואעי לקי